

SÄVELTÄJYYDEN JÄLJILLÄ

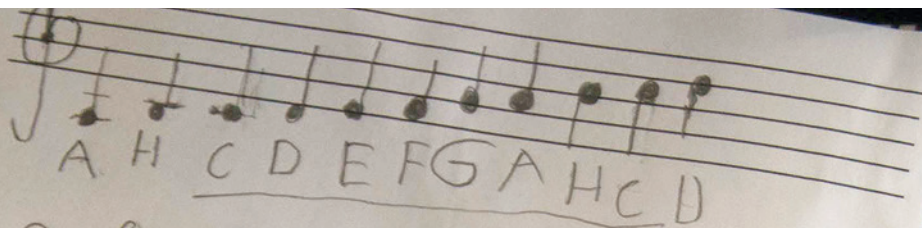
*Musiikintekijät
tulevaisuuden koulussa*

HEIDI PARTTI ANU AHOLA

SÄVELTÄJYYDEN JÄLJILLÄ

*Musiikintekijät
tulevaisuuden koulussa*

Oma melodia # 9.5.2016

SÄVELTÄJYYDEN JÄLJILLÄ

*Musiikintekijät
tulevaisuuden koulussa*

HEIDI PARTTI | ANU AHOLA

Sibelius-Akatemian julkaisu 15

Säveltäjyyden jäljillä – Musiikintekijät tulevaisuuden koulussa

© Heidi Partti & Anu Ahola sekä Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry & Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Graafinen suunnittelu ja taitto: Minna Luoma, Candy Graphics

Valokuvat: Joonas Kurppa, paitsi

s. 10 Valentin Aleksandrovitš Serov: säveltäjä Rimski-Korsakovin muotokuva

s. 13 Joel Hiljanen

s. 18 Henna Helasvuo

s. 25 Kuvakaappaus Pasi Lyytikäisen Tori-teoksen elokuvataitioinnista (Necto Ensemble)

s. 28 ja 108 Katri Naukkarinen

s. 36 Kirsi Autio

s. 84 Pekka Mustonen

Kirja on saanut tukea opetus- ja kulttuuri-
ministeriöltä, ArtsEqual -hankkeelta,
Musiikin edistämissäätiöltä (MES) sekä
Taideyliopiston Sibelius-Akatemialta.

ARTSEQUAL

Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen
neuvoston Tasa-arvoinen yhteiskunta
-ohjelmasta rahoitettu ArtsEqual -hanke
(hankenumero 293199)

Sibelius-Akatemian julkaisuja 15

ISSN 0359-2308

ISBN (painettu) 978-952-329-056-3

ISBN (pdf) 978-952-329-057-0

Unigrafia Oy Yliopistopaino
Helsinki 2016

**SIBELIUS-
AKATEMIA**

X TAIDEYLIOPISTO

Kiitokset

Tämä kirja on monen eri ihmisen ja tahon jakaman unelman ja yhteisponnistelun tulos. Haluamme nöyrästi kiittää kaikkia haastattelemiamme opettajia: Maria Haajaa, Muusa Lehteä, Perttu Leskistä, Reena Linnaa, Tiina Papinoojaa, Tuomas Sidoroffia, Matti Suomelaa sekä Anne Tanskasta. Samalla ulotamme kiitoksemme kaikille opettajille ja musiikkikasvattajille, jotka päivittäin tekevät innostunutta ja innostavaa työtään lasten ja nuorten keskuudessa.

Suurkiitos myös musiikintekijöille Axel Ehnströmille, Jukka Immoselle, Janne Sivoselle ja Lasse Turuselle panoksesta tässä kirjassa ja samalla musiikkikasvatuksen kehittämistyössä.

Erytyskiitos kirjan ideoitsijoille, Taideyliopiston vararehtori, professori Lauri Väkevälle ja Tekesin markkinointi- ja viestintäjohtaja (entinen Teoston viestintä- ja yhteiskuntasuhdejohtaja) Tomi Korhoselle, jotka antoivat teoksen työstämiselle merkittävän alkusysäyksen. Suurkiitos myös kirjaa varten haastatelluille asiantuntijoille: opetusneuvos Eija Kauppiselle, musiikkikasvatuksen lehtori Riitta Tikkaselle, musiikkikasvatuksen tutkijoille Anna Kuoppamäelle, Sari Muhoselle ja Aleks Ojalalle, professori Veijo Murtomäelle, kansanmusiikin lehtori Vilma Timoselle sekä Music Finlandin vientipäällikkö Katariina Sorsalle. Kiitokset myös kaikille käsikirjoituksen kommentoijille ja oikolukijoille sekä kuvissa esiintyville lapsille!

Tätä kirjaa ovat taloudellisesti tukeneet Teosto, opetus- ja kulttuuriministeriö, ArtsEqual-hanke, Musiikin edistämissäätiö (MES) sekä Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, joille lausumme lämpimät kiitoksemme.

Ja lopuksi suurimmat kiitokset rakkaille perheillemme!

Heidi Partti ja Anu Ahola

Sisällys

luku 1

Johdanto: Säveltäjyyden jäljillä	9
Uudenlaisia kertomuksia musiikin tekijyydestä	10
Mikä ihmeen BiisiPumppu?	12
Kirja säveltämisen oppimisesta ja opettamisesta	14
Kohti tulevaisuuden koulua	15
<i>Lasse Turunen: Jos voi tehdä mitä vaan, niin miksi ei sitten tekisi?</i>	18

luku 2

Sävellän – siis lennän	21
Suuri Kertomus Säveltäjänerosta	22
Säveltäminen antaa siivet itseilmaisulle	23
Säveltäminen antaa siivet vuorovaikutukselle	26
Säveltäminen koulussa – kohti luovaa häiriköintiä	33
<i>Janne Sivonen: Kosketus luovuuteen</i>	36

luku 3

On aika säveltää	41
Kuka saa säveltää?	42
Luova toiminta koulun musiikinopetuksessa	44
Mitä musiikintunneilla tapahtuu?	46
Koulu luovuuden mahdollistajana	52

luku 4

Lauluntekijä laskeutui kouluun	61
BiisiPumppu: lauluntekijän ja opettajan yhteinen juttu	62
BiisiPumppu opetti, että lauluntekeminen on prosessi	63
BiisiPumppussa opittiin toisilta ja toisten kanssa	74
BiisiPumpun tavoitteena pysyvä muutos	81
<i>Jukka Immonen: Biisinteko on ryhmätyötä</i>	84

luku 5

Vinkkejä säveltämiseen koulussa	89
Vinkkejä sävellyksen alkuun pääsemiseksi	90
Vinkkejä sävellysprosessin läpiviemiseen	98
Vinkkejä sävellyskulttuurin luomiseen ja säveltämisen laajempaan hyödyntämiseen	102
Sinä osaat!	107
<i>Axel Ehnström: Biisintekeminen on iloa, työtä ja terapiaa</i>	108

luku 6

Kohti tulevaisuuden koulua	113
Musiikillisesta keksimisestä säveltämiseen	114
Kuka (o)saa säveltää?	116
Kuka saa mennä kouluun?	119
Yhteistyössä kohti tulevaisuuden koulua	122
Viittaukset	124
Muut lähteet	126
Kirjan taustajoukot	127

HEIDI PARTTI & ANU AHOLA

Johdanto: Säveltäjyyden jäljillä

Koulujen musiikinopetusta tuntuu vaivaavan omituinen ristiriita. Vaikka opetussuunnitelmassa korostetaan luovuuden merkitystä, luokkahuoneiden arjessa lasten omalle musiikilliselle keksinnälle on vain vähän tilaa.

Tutkimusten mukaan suomalaisilla musiikintunneilla soitetaan, lauletaan ja kuunnellaan musiikkia aktiivisesti ja monipuolisesti. Sen sijaan mahdollisuuksia omien sävellysten, sovitusten tai improvisaatioiden tekemiselle on luokkahuoneissa tarjolla harvoin. Tämä siitäkkin huolimatta, että musiikin luova tuottaminen on sisältynyt koulujen musiikinopetusta ohjaaviin valtakunnallisiin opetussuunnitelmateksteihin jo vuosikymmeniä. Musiikin luovalla tuottamisella viittaamme siis säveltämiseen, laulun tekemiseen, musiikilliseen keksintään, improvisaatioon... mitä nimitystä siitä milloinkin on käytetty.

Meille kaikille lienee itsestään selvää, että lapset kiikuttavat itse kirjoittamiaan kertomuksia kotiin heti, kun ovat oivaltaneet lukemisen ja kirjoittamisen jalon taidon. Ja voisitko kuvitella kuvataiteen opetusta, jossa vain *katseltaisiin* kuvia tunnettujen taiteilijoiden luomuksista tai tehtäisiin niistä jäljennöksiä? Tuntuukin hullunkuriselta, että musiikinopetuksessa toisten tekemien teosten kuuntelu, analysointi ja esittäminen ovat niin itsestään selviä työtapoja, että näytämme unohtaneen musiikin luovan tekemisen mahdollisuuden.

Samaan aikaan kun kuuntelemme kiltisti toisten tekemiä sävellyksiä niin koulussa kuin konserteissa, harjoittelemme säveltäjämestarien teoksia ja ihailemme suuria biisinkirjoittajia, kukoistaa konserttitalien, koulujen ja musiikkioppilaitosten ulkopuolella toisenlainen todellisuus. Internetin verkkoyhteisöissä miljoonat ihmiset ympäri maailmaa jakavat omia laulujaan, kommentoivat toinen toistensa musiikillisia ideoita, osallistuvat yhteissävellysten tekoon ja kisaavat parhaimman remiksausken palkinnosta.

Muodollisen musiikkikasvatuksen ja toisaalta koulun ja musiikkioppilaitosten ulkopuolisen maailman tarjoamat todellisuudet ovat usein siis kaukana toisistaan. Tämän kirjan syntyprosessissa mukana olleet henkilöt uskovat siihen, että näiden maailmojen välistä kuilua voi ja pitää kuroa kapeammaksi.

Uudenlaisia kertomuksia musiikin tekijyydestä

Tämä kirja on lähtenyt liikkeelle ihmetyksestä. Olemme yhdessä ja erikseen pohtineet sitä, kuinka voi olla mahdollista, että musiikin aktiiviharrastaja voi kulkea halki suomalaisen musiikkikasvatusjärjestelmän ammattilaisuuteen saakka säveltämättä koskaan omaa musiikkia. Johtuuko se siitä, että

käsityksemme säveltämisestä on vääristynyt historian saatossa?

Elokuvat, kirjat ja media ovat rakentaneet Suurta Kertomusta lahjakkuuden erikoisalueesta, johon liittyy suorastaan yliluonnollisia ulottuvuuksia. Romanttisten säveltäjäkuvausten mukaisesti säveltäjä saatetaan nähdä yliluonnollisen innoituksen varassa toimivana korkeampien voimien välittäjänä. Alkaen Platonin kuvauksista inspiraation merkityksestä luomisprosessissa aina aikamme elokuvantekijöiden loihtimiin elämää suurempiin säveltäjätragedioihin, Suuri Kertomus säveltäjäyydestä näyttää tiivistyvän muutamaaan avainsanaan: ***Nero. Yksin. Inspiraatio. Erityislahjakkuus.***

Tämä kirja tarjoaa musiikin tekijyydestä kertomuksia, jotka ovat kaukana yksinäisen neron myytistä. Tupakansavun täyttämän taiteilijakammarin sijaan kertomusten miljöö rakentuu pulpettiriveistä ja meluisista luokkahuoneista, joissa sulkakynä on korvattu älypuhelimella ja yksinäinen puurtaminen yhdessä oppimisella ja taiteellisella vuoropuhelulla.

Tämän kirjan sisältämät kertomukset myös haastavat perinteiset säveltäjäyyttä koskevat asenteet. Säveltäminen näyttäytyy toimintana, joka on kenen tahansa ulottuvilla olevaa luovaa toimintaa.

Innoituksen odottelun sijaan kirjan kertomuksissa korostuvat ideoiden kehittäminen ja musiikillisilla aineksilla leikkittely. Polkuja muusikkouteen etsitään, löydetään ja raivataan monista eri suunnista. Samalla säveltäjäyyttä kuvaavan Suuren Kertomuksen avainsanat korvautuvat uusilla: ***Kuka tahansa. Yhdessä. Seikkailu. Monipuolinen muusikkous.***

Mikä ihmeen BiisiPumppu?

Tämän kirjan pohjana oleva *Koulujen BiisiPumppu* -projekti oli usean eri tahon yhteisponnistus, jolla pyrittiin edistämään luovaa musiikin tekijyyttä kouluissa. *Koulujen BiisiPumppu* syntyi vuonna 2013 *Pumppu*-nimisen suurhankkeen myötä.

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto oli edellisenä syksynä kutsunut kymmeniä musiikkialan vaikuttajia Finlandia-talolle. Mukana oli ihmisiä ja tahoja artisteista poliitikkoihin ja levy-yhtiöistä opetushallintoon. Tehtävänä oli päivän aikana yhdessä pohtia tapoja kehittää suomalaisen musiikin tekemistä.

Finlandia-talon seminaarin tuloksena syntyi *Pumppu*-hanke, jonka puitteissa musiikkialan vaikuttajatahot jakautuivat pienempiin ajatushautomoihin. Tehtävänanto oli haastava: *Kuinka voimme yhdessä parantaa suomalaisen musiikin menestymisen mahdollisuuksia? Mitkä esteet on raivattava? Entä millaisia polkuja on luotava?*

Ideoinnin tuloksena hahmottui *Koulujen BiisiPumppu* -projekti, joka toteutettiin lukuvuonna 2013–14. Suuntaviivoja *BiisiPumppulle* tarjosivat monet Suomessa ja maailmalla aiemmin toteutetut sävellyspankkit. Näitä ovat olleet esimerkiksi Taideyliopiston Sibelius-Akatemian, Helsingin Musiikkitalon, Helsingin kaupunginorkesterin, Radion sinfoniaorkesterin ja Suomen Kansallisoopperan yhdessä toteuttama *Kuule, minä sävellän!*, jossa lapset ja nuoret säveltävät ammattilaisten ohjauksessa sinfoniaorkesterille sekä *rrv*-projekti Itä-Helsingin kouluissa (ks. s. 80).

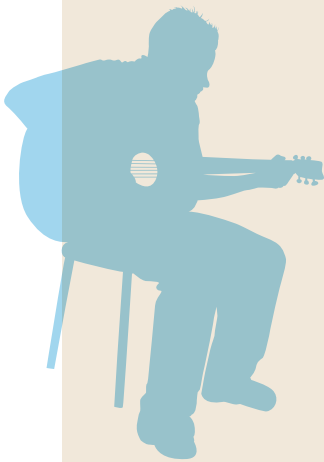
Koulujen BiisiPumppu -projektin tarkoituksena oli löytää, testata ja kehittää tapoja opettaa musiikin luovaa tuottamista luokkaympäristössä erilaisia työvälineitä ja menetelmiä monipuolisesti hyödyntäen. Toteutukseen valittiin 12 pilottikoulua ympäri Suomen. Kukin koulu sai tuekseen omat musiikintekijäkumminsaa, jotka vierailivat kouluissa innostamassa ja ohjaamassa lapsia ja nuoria oman musiikin tekemiseen.

Teoston asiakaspalvelusta vastaava **Sirke Salovaara** valottaa *Koulujen BiisiPumpun* perusajatusta: ”Jokaisen musiikintekijän polku on erilainen. Yhdelle riittää musiikin harrastaminen, toinen haluaa jatkaa ammattimaiseen musiikin tekemiseen aina kansainväliseen menestykseen saakka. Kaikista ei tarvitse tulla hittinikkaria, mutta jokaisella tulisi olla mahdollisuus kokeilla ja harrastaa musiikin luovaa tuottamista.”

Stig vieraili Pukinmäen peruskoulussa biisintekijäkummina keväällä 2014.

Säveltäjäyden terminologiaa

Säveltäjä, musiikintekijä, biisintekijä, tuottaja vai lauluntekijä...? Tässä kirjassa säveltäminen ymmärretään kenen tahansa ulottuvilla olevana luovana musiikillisena toimintana. Ymmärrämme *säveltäjäksi* siis henkilön, joka luo uusia musiikillisia ideoita yksin tai yhdessä muiden kanssa – riippumatta siitä, onko kyseessä lapsi tai aikuinen, musiikin opiskelija tai sitä ammatikseen tekevä. Toisinaan käytämme säveltäjän tilalla myös termiä musiikintekijä. Haastattelimme kirjaa varten taustoiltaan erilaisia, monia musiikinlajeja edustavia säveltäjiä. Pyrimme viittaamaan heihin pääsääntöisesti nimikkeillä, jotka he itse kokevat luontevimmaksi. Erityisesti ne musiikintekijät, jotka kirjoittavat myös sanoituksia, kokevat usein 'lauluntekijän' tai 'biisintekijän' kuvaavaan työnsä luonnetta tarkemmin kuin 'säveltäjä'.

Parhaat mahdollisuudet tällaiseen kokemukseen tarjoaa koulu, joka kokoaa kattonsa alle koko ikäluokan. Osallistuminen koulun musiikinopetukseen on maksutonta, toisin kuin useimmat koulun ulkopuoliset harrastusmuodot. Ei siis ole samantekevää, mitä koulujen musiikintunneilla tehdään – monille oppilaille koulun musiikinopetus saattaa olla ainoa kosketuspinta musiikin omakohtaiseen tekemiseen.

Kirja säveltämisen oppimisesta ja opettamisesta

Tässä kirjassa tuuletetaan musiikkikasvatuksessa pitkään vallalla olleita asenteita säveltäjäyteen ja pyritään vastaamaan tiukkoihin kysymyksiin: *Voiko kuka tahansa oppia säveltämään? Voiko säveltämistä opettaa kenelle tahansa – myös ryhmässä? Jos voi, niin miten, missä ja kenen ehdoilla? Entä miltä säveltäminen voisi näyttää koulujen luokahuoneessa?*

Kirjassa puheenvuoron saavat musiikintekijät ja opettajat, jotka halusivat edistää luovaa musiikin tekijyyttä kouluissa osallistumalla *Koulujen BiisiPumppu* -projektiin. Tätä varten olemme haastatelleet kahdeksaa projektiin osallistunutta opettajaa ja neljää musiikintekijäkummiä. Lisäksi käytössämme oli runsaasti muuta projektin aikana ja sen jälkeen syntynyttä materiaalia: opettajien ja kummien päiväkirjoja ja muistiinpanoja, sähköpostiviestejä, lehtileikkeitä, konserttimainoksia sekä äänityksiä kouluissa tehdyistä sävellyksistä.

Tavoitteenamme oli muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä *BiisiPumppuun* osallistuneissa luokkahuoneissa oikein tapahtui lukuvuonna 2013–14. Tätä vielä tärkeämpi pyrkimys on ollut ymmärtää, miten projektissa saatuja kokemuksia ja tuloksia voitaisiin hyödyntää myös muissa kouluissa. Kirjassa *BiisiPumppuun* osallistuneet kertovat omin sanoin kokemuksistaan projektista. Samalla he pohtivat musiikin luovan tuottamisen merkitystä itselleen ja suomalaisten lasten ja nuorten elämässä.

Kirjan toinen tukipilari on tutkimuskirjallisuus. *BiisiPumppu*-kouluprojektiin liittyvien kokemusten välissä avaan tutkimukseen perustuvia näkökulmia säveltäjyyteen, sen oppimiseen ja opettamiseen. Olemme myös haastatelleet kirjaa varten useita alan asiantuntijoita: tutkijoita, musiikkikasvattajia, musiikintekijöitä ja muita musiikkialan vaikuttajia.

Kirjan syntyyn ja sisällöllisiin valintoihin ovat luonnollisesti vaikuttaneet myös meidän, kirjan tekijöiden, henkilökohtaiset kokemukset suomalaisesta musiikkikasvatuksesta. Vaikka olemme päätyneet eri ammatteihin, meitä molempia yhdistää nuorena alkanut ja vuosia kestänyt aktiiviharrastus musiikkioppilaitoksissa. Aivan erityisen tärkeänä pidämme peruskoulussa ja lukiossa saamaamme tasokasta ja innostavaa musiikinopetusta, jolla on ollut merkitystä jopa uravalinnoillemme. Nykyisin seuraamme musiikkikasvatuksen kenttää omilta aitiopaikoiltamme: Heidi musiikkikasvatuksen tutkijana ja Anu musiikkitoimittajana.

Kohti tulevaisuuden koulua

Tämän kirjan rakenne noudattelee polyfonista sävellystä, jossa useat itsenäiset äänet mutkittelevat yhteisen teeman ympärillä. Säveltämisen pedagogisista kysymyksistä kiinnostunut voi keskittyä päälukujen sisältöön. Oman kokonaisuutensa muodostavat musiikintekijäkummien kertomukset.

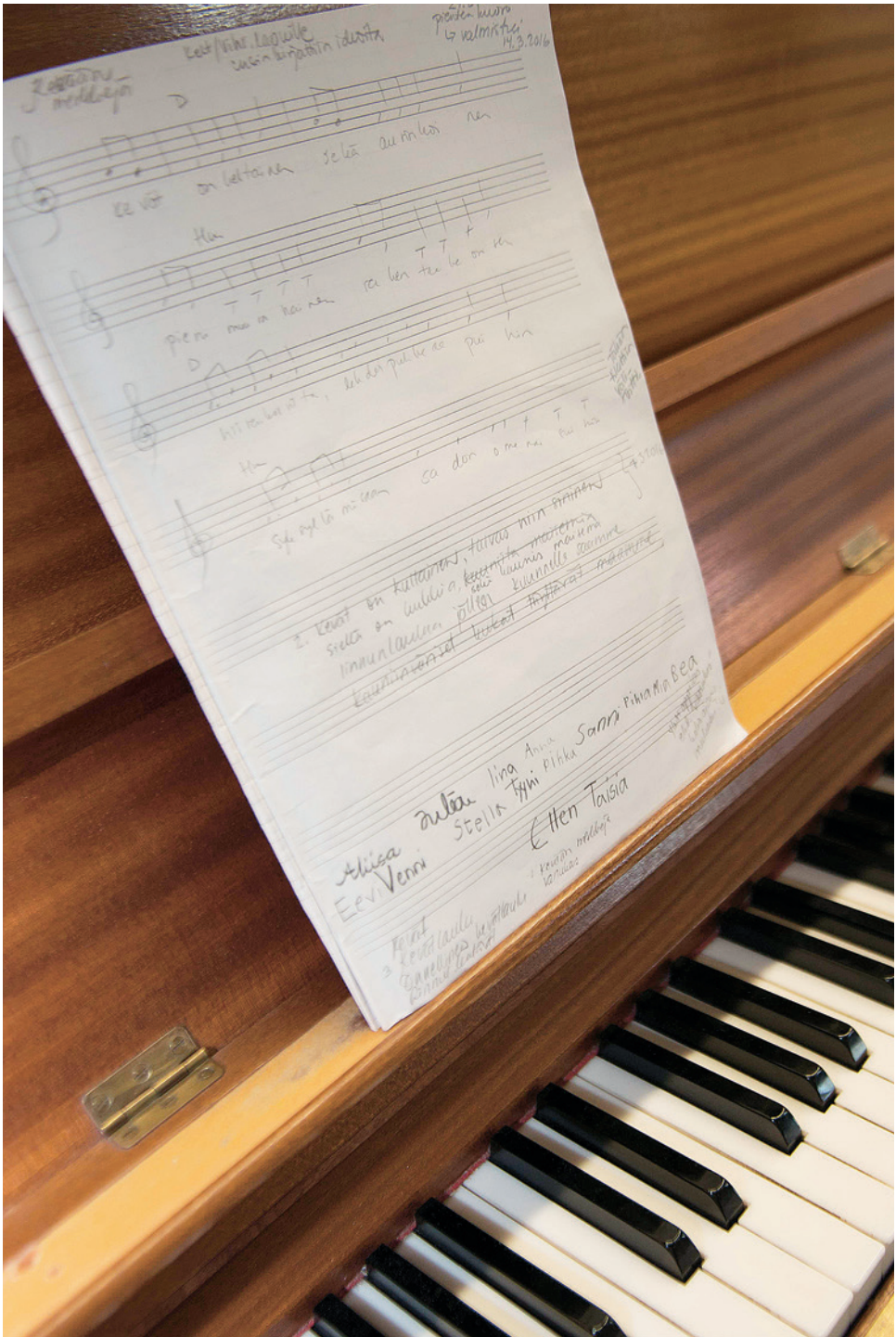
Lisäksi kirjan yksittäiset tietoiskulaatikat tarjoavat näkymiä musiikintekemisen polkuihin koulun ulkopuolella aina ammattilaisuuteen saakka. Omaan opetustyöhönsä uusia vinkkejä kaipaava voi hypätä suoraan lukuun 5.

Säveltäjyyden jäljillä on yhteiskirjoittamisen tulos. Vaikka olemme yhdessä pohtineet sisältöjä ja muokanneet toistemme tekstiä, päävastuu luvuista 2–5 oli Heidillä. Anu kirjoitti tietoiskut ja kertomukset haastattelu-
jen pohjalta. Kirjan ensimmäisen ja viimeisen luvun kirjoitimme yhdessä.

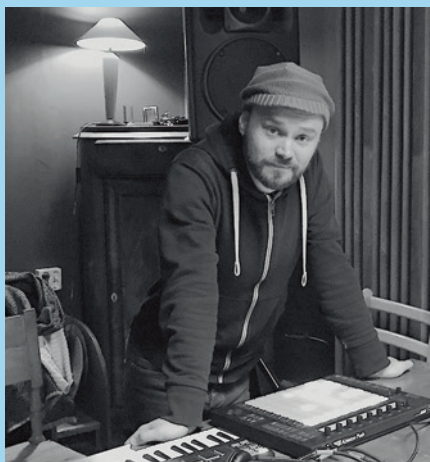
Johdantoa seuraavassa luvussa 2 tarkastelemme perusteellisemmin säveltämisen merkitystä yksilöille ja yhteisöille. Luvussa 3 pyrimme vastamaan kysymykseen, miksi kouluissa ylipäänsä tulisi säveltää ja selvitämme syitä siihen, miksi säveltäminen on kouluissa niin vähäistä. Luku 4 puolestaan tarkastelee *BiisiPumpun* toteutumista opettajien ja musiikintekijäkummien kertomusten kautta. Luvussa pyrimme nostamaan esiin niitä seikkoja, jotka tekivät projektista onnistuneen, jotta myös muut koulut voisivat soveltaa hankkeesta saatuja kokemuksia. Luku 5 on kirjan käytännönläheinen luku, joka sisältää helposti sovellettavissa olevia ja hyväksi havaittuja kokemuksia, ideoita ja ehdotuksia säveltämisen opettamiseen.

Kirja päättyy lukuun, joka suuntaa tulevaan. Kutsuimme pyöreän pöydän äärelle kolme musiikkikentän vaikuttajaa, jotka visioivat, ideoivat ja tarjosivat oman ehdotuksensa säveltämisen tulevaisuudesta Suomessa. Keskustelun lähtökohdaksi otimme peruskoulun musiikinopetusta koskevan opetussuunnitelmauudistuksen, joka osaltaan innoitti tämän kirjan kirjoittamiseen. Luvussa vilkaisemme niin menneeseen kuin pohdimme sitä, miltä musiikin luova tekeminen voisi näyttää tulevaisuuden koulussa.

Toivotamme antoisaa matkaa kirjan parissa!

Musiikin ja teatterin moniottelijaksi itseään luonnehtiva laulaja, laulun-tekijä **Lasse Turunen** toimi yhdessä Janne Sivosen (ks. s. 36) kanssa Kiihtelysvaaran koulun kakkos- ja neljäsluokkalaisten ja Joensuun normaalikoulun alakoululaisten *BiisiPumppu*-kummina. Lasse vaikuttaa mm. elektronisessa duo Ukkosmaineessa sekä Pihka ja myrsky-yhtyeessä.

LASSE TURUNEN

Jos voi tehdä mitä vaan, niin miksi ei sitten tekisi?

Olin pienestä pitäen tykännyt piirtää sarjaku-
via, mutta lukioaikoina omat idolini vaihtuivat
Hämähäkkimiehestä **Bonoon**. Tuli tarve tehdä
omia biisejä ja sitä kautta sanoa jotain. Olen aina
mieltänyt itseni taiteilijaksi, ja minulle itselleni
se, että joku tekee oikein hyvä biisin ja laulaa sen
oikein sydämestään, on taidetta puhtaimmillaan.

Aloin tehdä biisejä veljeni kanssa. En opiskellut
millään erityisellä musiikkilinjalla, eikä biisinte-
koa muutenkaan siihen aikaan koulussa opetettu.
Otin valinnaisina muutaman äänityskurssin,
koska äänitysteknologia, äänittäminen ja mik-
saus kiinnostivat tosi paljon. Ja niillä kursseilla
tuntui heti, että näinhän tätä hommaa tehdään.

. . .

Koulujen BiisiPumppuun lähdin, kun kaverini ja
kollegani **Sivosen Janne**, jonka kanssa olemme
muutenkin paljon puhuneet musiikin tekemi-

sestä, soitti ja pyysi työparikseen hankkeeseen. Ajattelin *BiisiPumppua* mah-
dollisuutena, jolla voisi olla myös minulle itselleni jotain annettavaa. Aina,
kun pitää selittää omia tekemisiään jollekin toiselle, oppii asioita myös itses-
tään. Ajattelin myös, että biisinteko voisi olla koululaisille hyvä tapa pur-
kaa tuntojaan. Monessa koulun taideaineessakin on sellainen vähän liian
saneltu ja ohjattu meininki. Minussa heräsikin heti sellainen halu puskea
pieniä ihmisiä tekemään, mitä haluavat, tarjota tämä itse kokemani ilo heille.

Etukäteen hirvitti vähän, että osaankohan minä olla sellaisten ala-
asteikäisten kanssa, ja osittain pelot toteutuivatkin. Emme me Jannen kanssa
saaneet sitä luokkaa hiljaa kuuntelemaan, mutta ei se ehkä olisi tarkoituk-
senmukaistakaan. Ryhmät olivat aika isoja, ensimmäisellä kerralla 50–60
lasta kerralla. Mutta minä päätin olla ihan niin kuin aikuisten kanssa ollaan,
ja se oli hyvä metodi.

. . .

Ensimmäisessä tapaamisessa Janne ja minä oikein painotimme sitä, miten tärkeää meidän biisinteossamme on yhteistyö. Ja tulihan sieltä paljon kysymyksiä. Monet lapset sanoivat heti, että en minä osaa tehdä tekstejä enkä biisejä. Minä vastasin, että en minäkään – minä vaan teen.

Lasten epäilykset johtuivat varmasti ensiksikin siitä, etteivät he varmaan olleet koskaan yrittäneetkään tehdä biisejä, ja toiseksi siitä, että sen ikäiset ihmiset ovat aika julmia ja kriittisiä toisiaan – sekä itseään – kohtaan. Eikä meidän kulttuurimme ole ehkä ihan helpoin mahdollinen tuoda itseään esille.

Mutta *BiisiPumpussa* teimme tämän asian helpommaksi. Otimme ensin jonkin esineen, vaikka sydänavaimenperän, ja aloimme tehdä siihen liittyviä kysymyksiä. Vastaus sai olla pari, kolme sanaa. Sitten kokosimme vastauksista säkeitä, joista tietenkin tuli aika alkeellisia – mutta ainakin niissä oli kaikilta jotain! Ensimmäisellä kerralla läsnä olivat kaikki kolme luokkaa, ja sen jälkeen työstimme biisejä yhden luokan kanssa kerrallaan. Sitten jokainen luokka jatkoi tekstien tekoa omalla äidinkielentunnillaan. Niistä tuli tosi sympaattisia ja hauskoja juttuja!

Kolmannelle kerralle minä olin tehnyt valmiita sointukuvioita ja niiden pohjalta kolme eri looppia, yksi per luokka. Ja sitten seurasi sellainen kaksifoninen tilanne: laitoimme kajareista soimaan sen loopin ja jaoimme oppilaat kahden, kolmen hengen ryhmiin. Sitten annoimme jokaiselle ryhmälle yksi tai kaksi säettä tekstistä ja iPadin, jossa oli GarageBand, ja sanoimme, että ruvetkaa vain soittamaan loopin päälle, ja sitten kun alkaa joku melodia miellyttää, kokeilkaa laulaa sitä. Lopuksi laitoimme loopin pois, kasasimme osat yhteen ja lauloimme ne putkeen. Ja kun minä vielä editoin niitä kappaletta vähän jälkikäteen, tuli niistä yllättävän eheitä kokonaisuuksia.

Koulun musiikinopettaja on ihan mahtava, superpositiivinen tyyppi. Ilman häntä ei varmaan olisi tullut niin hienoa projektia, tai ei ainakaan niin sujuvaa. Ja kaikki opettajat olivat innolla mukana. Meille olikin iloinen yllätys, että meidän oli niin helppoa mennä sinne kouluun.

Ja kun projektin lopuksi keräännymme Teostoon seminaariin, niin tulihan siitä ylpeä filis, että olimme olleet tällaisessa pioneeriprojektissa ja tehneet sen niin onnistuneesti. Ja tekisin ehdottomasti saman uudestaan mielelläni.

luku 2

HEIDI PARTTI

Sävellän – siis lennän

Suomen kielen sana *säveltäminen* kalskahtaa monen korvaan turhankin juhlalliselta. Monessa muussa kielessä on käytössä paljon arkisempi ja konkreettisempi käsite. Esimerkiksi englannin kielen verbi säveltämiselle, *to compose*, sisältää ajatuksen aktiivisesta järjestelystä ja sommittelusta. Sana pohjautuu latinankieliseen verbiin *componere* ja ranskan *composer*, joista molemmat viittaavat niin järjestämiseen, asettamiseen ja yhteen liittämiseen kuin sekoittamiseen, muokkaamiseen ja muuttamiseen.

”[Englanninkielinen *to compose*] onkin mukavan neutraali termi puuhalle, jossa pohjimmiltaan on kyse materiaalin järjestämisestä mielekkäänä hahmottuvaksi kokonaisuudeksi – olipa tämä materiaali sitten millaista tahansa ääntä tai hiljaisuutta”, toteaa säveltäjä **Lotta Wennäkoski** säveltäjän työtä käsittelevässä kolumnissaan.¹

Samaa sukujuurta on myös adjektiivi *composed*, jota käytetään puhuttaessa henkilöstä, joka on tyyni ja levollinen. Säveltäessään ihminen siis luo, järjestee ja muuttaa ympäröivää todellisuutta – ja sen myötä itseään.

Wennäkoski on myös tutkaillut säveltäminen-sanan historiaa ja huomannut, että sanan nykymerkitys on varsin tuore. Aiemmille sukupolville säveltäminen on tarkoittanut paitsi laulamista, huutamista ja kiljumista, myös metelöimistä, rähinöimistä ja riitelyä.

Suuri Kertomus Säveltäjänerosta

Säveltäminen-sanan arkipäiväisestä alkuperästä huolimatta harva ammatti kietoutuu yhtä tarunhoitoiseen asuun kuin säveltäjän työ. Esiintyvän taiteilijan, kuten huippuviulistin tai kitarasankarin, saavutusten taustalla ymmärretään useimmiten olevan tinkimätöntä harjoittelua ja kovaa työtä. Sen sijaan säveltäjän työtä ei välttämättä ole aina tunnustettu ainakaan tavallisen kuolevaisen työksi.

Ajatelkaamme vaikka elokuvaohjaaja **Miloš Formanin** näkemystä säveltäjyyden olemuksesta, joka välittyy ohjaajan tulkinnassa **W.A. Mozartin** elämästä elokuvassa *Amadeus* (1984). **Peter Schafferin** kirjoittamaan samannimiseen näytelmään perustuva Formanin muotokuva Mozartista on dramaattinen kuvaus säveltäjästä elämän ja kuoleman rajamailla hourailavana nerona. Elokuva kuvastaa käsitystä musiikkia luovasta yksilöstä, joka on varustettu aivan erityisellä kyvyllä ja kutsumuksella. On kuin musiikki olisi valinnut tekijänsä, eikä päinvastoin. Säveltaiteen mestarin osa onkin valjastettu elämää suuremman kutsumuksen täyttämiseen.

Ja vaikka säveltäjyyteen ei tietoisesti yritettäisikään liittää mystisiä ulottuvuuksia, työn vaatima musiikin abstraktin materiaalin hallintakyky sekä sävellysprosessin sanallisen selittämisen vaikeus lienevät osaltaan syinä siihen, että ajattelempa säveltämisen vaativan jonkinlaista musiikillista neroutta.

Eikä nero-myytti rajoitu vain länsimaisen klassisen musiikin tekijöihin. Länsimaisen populaarimusiikin puolella Suurta Kertomusta on rakennettu niin **Bob Dylanin** kuin **Björkin** kaltaisten musiikintekijöiden ympärille – joskus tekijöiden itsensä toimesta, toisinaan heidän vastustusyrityksistään huolimatta.

Säveltämistä ei kuitenkaan ole mielletty erilliseksi ammatiksi ennen myöhäiskeskiaikaa. Musiikkia sävellettiin yhteiskunnan instituutioiden eri tarpeisiin, eivätkä tekijät nähneet välttämättömäksi edes ilmaista omistajuuttaan kirjoittamiinsa teoksiin. Myös Sibelius-Akatemian musiikinhistorian professori, tutkija **Veijo Murtomäki** painottaa, että musiikinhistorian pitkän perinteen näkökulmasta mielikuva autenttisia sävelkulkuja suoltavasta säveltäjänerosta on uusi tulokas.

”Ajatus pyhästä ja koskemattomasta ’alkuperäisestä taideteoksesta’ alkoi levitä vähitellen 1800-luvun mittaan. Syntyi nerokultti, jonka

mukaisesti säveltäjä on profeetta, jonka työt jollakin tavalla jäljittelevät itse Jumalan luomistyötä täällä maan päällä”, Murtomäki muistuttaa. ”Mutta eiväthän säveltäjät itse tällä tavalla ajatelleet. Heille säveltäminen oli työtä siinä missä mikä tahansa. Totta kai he pyrkivät tekemään viimeisteltyjä teoksia, mutta eivät ne kerralla syntyneet. Tuli muokkauksia, uusia versioita ja niin edelleen.”

Suuriksi Säveltäjäneroiksi korottamamme tekijät eivät myöskään kaihaneet kirjoittaa käyttömusiikkia, tehdä yhteistyötä muiden säveltäjien ja teostensa esittäjien kanssa tai kierrättää omia ja muiden ideoita. Heille säveltäjän työ näyttäytyi ehkä ennen kaikkea käsityöläisyytenä, ja säveltäjältä odotettiin paitsi omaperäisyyttä, myös kykyä palvella musiikkielämän tarpeita.

Mutta mikä säveltämisessä kiehtoo? Miksi sävellämme? Ja millaisia mahdollisuuksia musiikin luova tekeminen avaa ihmiselle?

Säveltäminen antaa siivet itseilmaisulle

”Minulle säveltäminen on itseilmaisun muoto ja tapa kommunikoida. Henkilökohtaisesti laulujen tekeminen on antanut vahvan kokemuksen autonomisuudesta ja oman musiikillisen äänen löytämisestä”, kuvailee säveltäjä, musiikkikasvattaja ja tutkija **Anna Kuoppamäki** suhdettaan musiikin luovaan tuottamiseen.

Tutkija **Juha Torvinen** on päätenyt samankaltaiseen määritelmään säveltämisestä luettuaan ja kuunneltuaan suomalaissäveltäjien kuvauksia säveltämisen syistä ja sävellystensä synnystä yli kolmen vuosikymmenen ajanjaksolla. ”Säveltäminen on välttämätön tapa olla olemassa”, Torvinen summaa analyysinsä tarinoista, joita suomalaissäveltäjät ovat kertoneet omasta työstään².

Kerta toisensa jälkeen Torvisen kokoamissa säveltäjien kertomuksissa toistuu vahva kokemus siitä, että säveltäminen liittyy ihmisenä kasvuun ja oman itsensä syvällisempään tuntemiseen. Musiikki ei tarjoa tekijälleen mitään valmiina, vaan säveltäjä heittäytyy prosessiin, jonka kautta hän tutkii niin itseään kuin ympäristöään ja etsii jatkuvasti uusia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, kuten säveltäjä **Pasi Lyytikäinen** on työtään kuvannut³.

Oven suomalaissäveltäjien mielenmaisemiin avaa myös **Pekka Hakon** toimittama kaksiosainen *Minä, säveltäjä* -antologia, joka sisältää kymmenien nykysäveltäjien esseitä. Kirjoituksissaan säveltäjät itse pohtivat oman työnsä lähtökohtia ja olemusta. Vaikka tehtävänanto kirjoituksille on ollut väljä, on suorastaan hämmästyttävää, kuinka yksimielisiä säveltäjät tuntuivat olevan säveltämisen ja itsensä ilmaisun välisestä läheisestä suhteesta.

Säveltäjät painottavat myös sitä, että itsensä ilmaisu musiikin keinoin ei aina ole helppoa. Silti sisäinen tuli työtä kohtaan ei sammunut. Säveltäjä **Lars Karlsson**⁴ myöntää kokeneensa vaiheita, jolloin kutsumus säveltäjän työhön on ollut hukassa. Vietti säveltäjyyteen on kuitenkin aina pulpahtanut takaisin pintaan. Voidakseen hyvin, säveltäjän on yksinkertaisesti vain sävellettävä.

Säveltäminen on itsensä toteuttamista

Suomalaissäveltäjien kuvaukset työstään ovat malliesimerkki autenttisuuden ihanteesta, jonka mukaisesti oman musiikin luominen kietoutuu oman, yksilöllisen olemisen tavan löytämiseen ja toteuttamiseen, siis kokemukseen hallinnasta ja itsemääräämisestä. Filosofin **Charles Taylorin**⁵ mukaan itsensä toteuttamisen ihanne juontaa juurensa eksistentialismiin, jonka keskiössä on yksilön ainutlaatuisuus. Kyse on siis eräänlaisesta omaehtoisesta ihmisenä olemisen tavasta. Rehellisyys itseä kohtaan merkitsee uskollisuutta tuolle omaehtoisuudelle.

Ja kuin vahvistuksena filosofin sanoille, *Minä, säveltäjä* -kokoelman kirjoittajat painottavat autenttisuudesta tinkimättömyyttä:

”Säveltäjän pitää säveltää juuri sellaista musiikkia, jota hän itse haluaa kuulla”, kirjoittaa **Veli-Matti Puumala**⁶.

”En ole huolestunut siitä, jos kuulija ei jostakin kohdasta teoksessa pidä, sillä [...] kysymys on *minun* musiikistani”, julistaa puolestaan **Osmo Tapio Räihälä**⁷.

Musiikintekijöiden suhtautuminen työhönsä kuvastaa myönteistä ja rohkeaa asennetta, jota säveltäminen luovana toimintana edellyttää. Myös pitkän linjan laulaja-lauluntekijä **Jonna Tervomaa** korostaa oman ilmaisun keskeisyyttä. *Selvis*-lehden haastattelussa Tervomaa kertoo ihailevansa

tekijöitä, joiden musiikista huokuu rehellisyys itseään kohtaan. Samasta syystä muille artisteille kirjoittaminen tuntuu Tervomaasta vieraalta: omaa tekemistä on suojeltava.⁸

Säveltäminen lisää hyvinvointia

Säveltäjän ei tarvitse säveltää ammatikseen tunnistaakseen itseilmaisun mahdollisuudet musiikin luovassa tuottamisessa. Verkossa toimivaa musiikin harrastajayhteisöä koskevassa tutkimuksessa musiikintekijät liittivät säveltämisen yleiseen hyvinvointiin, jopa mielenterveyteen ja rakentaviin valintoihin elämän ratkaisevissa käännekohtissa.

”Tärkeintä musiikinteossa on se, että saa ilmaista itseään ja purkaa patoumia”, kuvaili eräs verkkoyhteisön jäsen. Toinen tunnusti, että musiikinteoko oli hänelle ainoa asia, jossa hän koki onnistuvansa. Siksi säveltäminen merkitsi tekijälleen ”yksilöllistä mielenterveystyötä.”⁹ Ammattisäveltäjien tavoin myös harrastajat kokivat musiikin luomisen liittyvän läheisesti itsensä toteuttamisen ainutlaatuisuuteen. Tärkeintä oli omaperäisyys ja uskollisuus itseään kohtaan.

Musiikkiterapeutit ovat huomanneet jo kauan sitten, kuinka laulujen kirjoittaminen voi toimia verrattomana tapana purkaa tunteita ja kuvata psyykkisiä prosesseja niin sävelin kuin sanoin. Kappaleen valmiiksi saattaminen tuo mukanaan onnistumisen kokemuksen: iloa ja ylpeyttä siitä, että on luonut jotain konkreettista ja jaettavissa olevaa, jolla voi olla merkitystä myös jollekin muulle.

Säveltäjä Pasi Lyytikäinen on todennut, että vuosien mittaan sävellystyöstä on tullut hänelle yhä yhteisöllisempää toimintaa. Esittäjillä ja yleisöllä oli suuri rooli hänen *Tori*-teoksensa rakentumisessa Kuopion torilla syksyllä 2014.

Säveltäminen vahvistaa toimijuutta

Säveltämisellä voi olla myönteinen vaikutus ihmisen käsitykseen omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan toimia maailmassa. Tällaiseen maailman haltuunottoon viitataan usein termillä *toimijuus*. Mikään yksittäinen aktiviteetti tuskin hetkessä muuttaa kenenkään elämää, mutta musiikin luova tuottaminen voi kuitenkin olla ratkaisevassa asemassa esimerkiksi siinä prosessissa, jonka aikana nuorelle ihmiselle muodostuu käsitys itsestään aktiivisena toimijana – subjektina, joka voi luoda ja muuttaa niin ympäröivää todellisuutta kuin itseään.

Mutta miksi juuri säveltäminen antaa niin vahvan kokemuksen autenttisuudesta ja itsemääräämisestä?

Ehkäpä siksi, että säveltäminen on pohjimmiltaan luovaa leikkiä. Säveltäessään ihminen antaa musiikille uusia tulkintoja ja tuoreita merkityksiä. Leikitellessään musiikin eri elementeillä on helppo havaita, että maailma ei ole valmis, vaan siihen voi itse vaikuttaa. Samalla tunne omasta äänestä vahvistuu.

Yhdysvaltalainen luovuustutkija **Keith Sawyer** suhtautuu luovaan leikkelyyn vakavasti. Luovuuden mahdollisuudet löytyvät Sawyerin mukaan olemassa olevien rakenteiden puitteissa tapahtuvasta uuden luomisesta. Luova leikki on sekoitus vallattomuutta ja sääntöjä, joustavuutta ja sitoutumista, itsenäisyyttä ja yhteistyötä.

Säveltämisessä on siis kyse paitsi musiikillisista rakenteista, myös säveltäjän oman sisäisen maailman rakenteiden (uudelleen)järjestelystä. Jostain syystä ihmisellä näyttää olevan sammumaton tarve ymmärtää itseään sekä halu kehittyä ja kasvaa ihmisenä – *tarve tuntea oma olemassaolonsa*, kuten Juha Torvinen säveltäjäanalyysissään asian ilmaisee. Ja juuri tuohon tarpeeseen säveltäminen näyttäisi tarjoavan aivan erityisen väylän.

Säveltäminen antaa siivet vuorovaikutukselle

Säveltäminen luo mahdollisuuksia ilmaista jotain itsestään. Samalla säveltäminen aukaisee oven ulos maailmaan, yhteyteen muiden kanssa. Tästä lienee kyse säveltäjä **Olli Kortekankaan** toteamuksessa työnsä luonteesta: vaikka työ on ulkoapäin katsottuna pitkälti yksinäistä puurtamista, se kuitenkin paradoksaalisesti tähtää kommunikaatioon. Säveltäjä pyrkii yhteyden teoksen vastaanottajan kanssa.¹⁰

Myös laulaja-lauluntekijä, näyttelijä **Paula Vesala** kertoo *Helsingin Sanomien* haastattelussa pyrkivänsä laulujensa avulla muodostamaan kontaktin kuulijoihinsa. Vesala hahmottaa oman roolinsa lauluntekijänä samanlaiseksi kuin entisajan trubaduurien: lauluntekijä sanoittaa ihmisten elämän-tapahtumat, ”koska musiikin osuus ihmisten elämässä on ikuista.”¹¹

Oulun yliopiston musiikkikasvatuksen professori, tutkija **Juha Ojala** ja Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen professori, tutkija **Lauri Väkevä** kiinnittävät huomionsa mahdollisuuksiin, joita oman musiikin luominen avaa tulla sinuiksi maailman ja muiden ihmisten kanssa. Ojala ja Väkevä viittaavat säveltämiseen eräänlaisena tutkimusprosessina. Säveltäessään ihminen ei tydy ainoastaan jo olemassa olevaan musiikkikulttuuriin liittymiseen. Sen lisäksi hän myös tutkiskelee musiikillisia merkityksiä ja ennakoiointikuvien ja äänten järjestysten käytännöllisiä seuraamuksia.

Samaan ilmiöön viittanee säveltäjä **Timo Laiho** kirjoittaessaan omasta tiestään säveltäjäksi:

”Miksi äänet, musiikki? Säveltäminen? Ehkä suuntautumiseeni on ratkaisevasti vaikuttanut [...] pyrkimys luoda välttämätön, *konkreettinen* suhde minua ympäröivään todellisuuteen.”¹²

Säveltäminen on perusolemukseltaan musiikillista tutkimusmatkailua: äänillä ja sointikuvilla sekä niihin liittyvillä tunteilla leikkelyä ja erilaisten ratkaisumahdollisuuksien kokeilua ja vertailua.

Säveltäminen tarjoaa mahdollisuuksia ilmaista itseään ja rakentaa yhteyttä maailmaan. Juha Torvinen vie ajatuksen niin pitkälle, että arvelee tällaisten ilmaisumahdollisuuksien olevan *erityisesti* musiikkiin liittyvä ominaisuus. Torvisen mukaan musiikki synnyttää toisille ihmisille välittyviä kokemuksia, jotka ovat ominaisia vain musiikille. Näin ollen musiikki mahdollistaa sellaisen luovan työn ja itsensä kehittämisen, joka ei useinkaan ole mahdollista muilla elämänalueilla.

Säveltäminen on merkityksillä leikkimistä

Mutta kuinka äänet, jotka eivät kanna mukanaan mitään tiettyjä, itsensä ulkopuolisia merkityksiä, voivat toimia kommunikaation muotona? Kuinka voimme tietää, *mitä* säveltäjä teoksellaan yrittää meille kertoa?

Laulut syntyvät kimpassa kirjoittaen kansainvälisillä musiikintekemisleireillä, joita Music Finland järjestää säännöllisesti. Kuvassa Elina Stridh, Ilkka Virtanen ja Banners Biisilinnassa vuonna 2016.

Kysymys musiikin merkityksestä on kiehtonut filosofejä ja musiikintutkijoita kautta aikojen. Nykyisin vallalla olevat näkökulmat painottavat musiikin monia merkityksiä ja suhdetta ympäröiviin olosuhteisiin. Esimerkiksi musiikkiteeilijä **Christopher Small** kiinnittää huomiomme musiikkiin liittyvään toimintaan ja sen yhteydessä rakentuviin sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tässä mielessä säveltämisen tuloksena syntynyt *teos* ei kannan mukanaan mitään tiettyä, säveltäjän sille antamaa merkitystä tai sanomaa. Musiikin merkitykset rakentuvat yhä uudestaan ja uudestaan ihmisten soittaessa, kuunnellessa ja tulkitessa teosta.

Ajatuksen ydin tuntuu olevan se, että musiikillisessa toiminnassa on aina kyse aktiivisesta kurottautumisesta kohti ympäröivää maailmaa. Eikä kurottautuja ole vain säveltäjä, vaan jokainen musiikkiesitystilanteeseen osallistuva henkilö.

Siitä huolimatta – tai ehkäpä juuri siksi – ettei säveltäjä voi kontrolloida sitä, kuinka ihmiset heille välitettyjä kokemuksia tulkitsevat ja millaisia merkityksiä niille antavat, yhä uudet sukupolvet ympäri maailmaa tarttuvat kynään, virittävät soittimensa tai avaavat läppärinsä ja hyppäävät mukaan luovaan musiikilliseen leikkiin.

Säveltäminen on osallistumista

Säveltämisen huikkeimmat mahdollisuudet liittyvät uuden luomiseen vanhoja palikoita hyödyntäen. Toisinaan juuri tämä tuntuneekin myös työn hirtävimmältä haasteelta. Luovuus ammentaa aina perinteestä ja imitoi olemassa olevaa, ja on näin ollen sekä vanhan matkimista että uuden keksimistä. Tai kuten elektronisen musiikin suunnannäyttäjänä **Moby** asian ilmaisee: ”Olen äänitteilläni säveltäjä ja muusikko ja ääniteknikko, mutta myös plagioija ja varas.”¹³

Laulaja-lauluntekijä, näyttelijä **Olavi Uusivirta** puolestaan pohdiskelee uuden, vanhan ja kierrätetyn materiaalin käyttöä suhteessa populaarikulttuuriin, joka hänen mukaansa on siirtynyt ”loputtoman retron kierteseen” ja jossa kaikki on sallittu. Uusivirta ei häpeä myöntää viljelevänsä viittauksia omassa tuotannossaan. Hänen mielestään viittaaminen ja lainaaminen ovat sisäänrakennettu osa populaarikulttuuria, jonka pyrkimyksenä ei edes ole aidosti uuden synnyttäminen.¹⁴

Jokainen uusi sukupolvi luo uutta jo olemassa olevan päälle rakentaen. Itsensä kehittämisen lisäksi ihmisellä tuntuu olevan myös valtava hinku jättää oma sormenjälkensä maailmaan.

Säveltäminen voidaan siis ymmärtää *osallistumisena* uusien musiikillisten ideoiden kehittelyyn ja toteutukseen. Sävellykset eivät synny tyhjiössä, vaan yhteydessä aiemmin tehtyyn ja kaikkeen ympärillä olevaan. Siksi myös pöytälaatikkoon säveltävä osallistuu vuorovaikutukseen ympäröivän maailman kanssa.

Säveltäminen on myös tiimityötä

Yhä kasvavalle joukolle musiikintekijöitä säveltäminen merkitsee aivan kirjaimellisesti osallistumista musiikillisten ideoiden kehittelyyn. Nykyisin musiikki syntyy entistä useammin monen ihmisen yhteistyönä.

Toki musiikintekijät ovat ennenkin työskennelleet yhdessä. Länsimaisen taidemusiikin kentällä erilaiset yhdessä tekemisen muodot esimerkiksi säveltäjän ja esittäjän tai säveltäjän ja libretistin välillä ovat aina olleet arkipäivää. Myös monet maailman tunnetuimmista lauluista ovat joko bändien tai lauluntekijäparien yhteistuotoksia. Mitäpä olisi maailma ilman sellaisia parivaljakkoja kuin Lennon & McCartney, Andersson & Ulvaeus tai Rodgers & Hammerstein ja Gilbert & Sullivan?

Co-write – lauluja kimpassa kirjoittaen

Yhä useammat popmusiikin kappaleet syntyvät Suomessa tänä päivänä tiimityöskentelynä eli *co-writena* tai *co-writingina*. Työtapa on yleistynyt erityisesti kansainvälisille markkinoille tähtäävän musiikin tekemisessä. Laulaja-lauluntekijä Risto Asikainen on luonnehtinut *co-writea* osuvasti 'popmusiikin teolliseksi muotoiluksi', mutta metodia voi toki soveltaa laajemminkin musiikin tekemiseen monenlaisista eri lähtökohdista.

- Popmusiikin kentällä *co-writen* kutsuu koolle useimmiten kustantaja tai levy-yhtiö. Kyse voi olla suomalaisesta tai kansainvälisestä yhteistyöstä.
- *Co-write*-ryhmässä on yleensä 2–4 henkeä. Ryhmään kuuluu vähintään yksi **topliner** ja **tracker**, ja myös artisti voi olla mukana tekoprosessissa, aktiivisessa tai passiivisemmassa roolissa. Topliner on säveltäjätyyppi, joka vastaa ensisijaisesti kappaleen melodiasta ja sanoituksesta. Tracker toimii musiikintekoprosessissa demoäänittäjänä ja -tuottajana. Hänen vastuullaan on kappaleen tekninen toteuttaminen, mutta hän voi osallistua myös sävellystyöhön. Eri tekijäroolit risteävät yleensäkin usein.
- Musiikintekoprosessia voi ohjata **liidi**, eli levy-yhtiöltä saatu ohjeistus siitä, millaista kappaletta kullekin artistille eli esittäjälle ollaan etsimässä.
- Music Finland – yhdistys, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen musiikin elinvoimaisuutta ja kansainvälistymistä – on jatkanut Music Export Finlandin vuonna 2007 aloittamaa työtä järjestämällä säännöllisesti kansainvälisiä yhteiskirjoitus-työpajoja, joista käytetään nimitystä *co-write-workshop* tai biisileiri. Tällä hetkellä vakiintuneita leirimuotoja ovat Biisilinna (Song Castle), Aasian markkinoille tähtäävä A-Pop Castle sekä kansainvälisen uransa alkuvaiheessa oleville tekijöille suunnattu Song Hotel. Musiikintekoleirien osallistujat valitaan hakemusten perusteella.¹

Eräänlaista kimppakirjoittamista on tietenkin myös perinteisempi työtapa, jossa säveltäjä ja sanoittaja työstävät kappaletta yhdessä. Myös tämä tapa luoda musiikkia elää ja voi hyvin edelleen.

Teknologian kehitys on kuitenkin mahdollistanut kollektiivisen luovuuden tavoilla, jotka vielä vähän aikaa sitten eivät olisi olleet mahdollisia. Maantieteellisistä rajoituksista vapaat musiikin verkkoyhteisöt keräävät yhteen eri ikäisiä ja taseisia tekijöitä ympäri maailman yhteisen tekemisen äärelle. Niiden kautta voi halutessaan osallistua niin yksittäisen laulun kirjoittamiseen kuin kokonaisen oopperan työstämiseen.¹⁵

Näissä verkkoyhteisöissä muusikkous näyttäytyy toisenlaisena kuin mihin olemme viimeisen sadan vuoden aikana tottuneet. Tiukat työnjakoon perustuvat ammatilliset rajat muusikon, säveltäjän, kriitikon ja yleisön välillä hälventyvät. Samoin näyttää käyvän musiikin eri tyyllilajien välisten hierarkioiden. Keskiöön nousevat osallistuminen ja jakaminen. Musiikkia ei haluta vain kuluttaa, vaan *tehdä ja jakaa* yhdessä muiden kanssa.

Joskus säveltäminen tapahtuu hyvinkin konkreettisesti aiemmin tehdyn päälle rakentaen tai sen elementtejä kierrättäen.

Hollantilaistutkija **Maarten Michielse** on tarkastellut musiikin *remix*-kilpailuja, joissa uutta luodaan olemassa olevaa musiikillista lähdemateriaalia muokaten. Remiksaajat liikkuvat erittäin pienten mutta sitäkin merkittävämpien musiikillisten elementtien maastossa. Michielse on tutkimuksessaan osoittanut, etteivät remiksaajat edes pyri luomaan jotain täysin uutta, vaan rikkomaan tai ylittämään esteettisiä konventioita tavoilla, joita vain harjaantunut korva kykenee havaitsemaan. Michielsen haastatteleminen remiksaavien musiikintekijöiden tarinoista välittyy vahva tarve vuorovaikutukseen. Kilpailun voittokin tuntuu toissijaiselta: tärkeintä on teosten työ ja jakaminen, kollegoilta saatu palaute sekä mahdollisuus rikastuttaa kenttää oman työnsä kautta.

Viime vuosina paljon huomiota saanut säveltämisen muoto on niin kutsuttu *co-write* (tai *co-writing*), joka nimensä mukaisesti viittaa yhdessä kirjoittamiseen. Yleensä sillä tarkoitetaan 2–4 hengen ryhmässä tapahtuvaa työskentelyä, joka tähtää valmiin laulun syntymiseen usean tekijän yhteistyönä siten, että tiimissä kukin tekijä ottaa vastuun omasta vahvuusalueestaan.

Syntyivätpä sävellykset sitten virtuaalisen kanssakäymisen tuloksena tai samassa studiossa istuen, myös yhteissäveltäminen ravistelee myyttiä yksinäisestä nerosta ja tarjoaa vaihtoehtoisen tavan tarkastella säveltäjäyttä.

Säveltäminen koulussa – kohti luovaa häiriköintiä

Tässä luvussa olen väittänyt, että säveltäminen on luovaa leikkiä. Oppimisteoreetikko **Kai Hakkarainen** puolestaan puhuu *luovasta häiriköinnistä* – kyvystä kyseenalaistaa tutut tekemisen tavat. Luova häiriköinti saa ihmiset ylittämään olemassa olevien käytäntöjen rajat. Tällaiset rajanylitykset mahdollistavat uusien teosten, tulkintojen ja näkökulmien syntyminen.

Loikka yli esteettisten ja tyyllisten rajojen kuulostaa teoriassa mitä hienoimmalta idealta. Käytännössä luova häiriköinti ei kuitenkaan aina tahdo sopia yhteen esimerkiksi koulun työtapojen kanssa. Säveltäminen, kuten muutkin luovat prosessit, lähtee liikkeelle ongelmien määrittelystä. Se antaa siivet sellaisille tutkimusmatkoille, jotka eivät ole mahdollisia, mikäli musisointi keskittyy vain valmiiksi sävelletyn repertuaarin harjoitteluun. Yhdennukaista ajattelua korostavassa koulussa, jossa koko ikäluokan odotetaan oppivan samat asiat tasatahdissa, luova häiriköinti ei välttämättä näyttäydykään aina hyvässä valossa. Luovuustutkija **Kari Uusikylä** toteaa, että jos olemme jo pienenä oppineet siihen, että viivan yli värittämisestä saa moitteita ja koulussa ratkotaan valmiiksi annettuja ongelmia yhdellä ainoalla oikealla tavalla, ”on epätodennäköistä, että kovin monen luovuus myöhemmin puhkeaisi kukkaan.”¹⁶

Mutta eivätkö kriittinen ajattelu, asioiden hahmottaminen monesta eri näkökulmasta, joustavuus ja luova ongelmanratkaisu ole kykyjä, joita demokraattisen yhteiskunnan rakentamiseen osallistuvilta toivoisi enenevässä määrin löytyvän? Tätä mieltä tuntuvat olevan ainakin uusimpien opetus-suunnitelmatekstien laatijat.

Syksyllä 2016 voimaan astuneisiin uusiin *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin* kirjatut tavoitteet kehottavat tähtäämään sellaisiin käytäntöihin, jotka rohkaisevat oppilaita haastamaan omat ennakkoluulonsa ja vakiintuneet ajattelutavat. Valmiiden polkujen tallaan koulussa pyritäänkin luomaan uusia tapoja ajatella, ymmärtää ja toimia.

Juuri tällaiseen *toisinajatteluun* säveltäminen parhaimmillaan rohkaisee. Yhdessä tapahtuva säveltäminen näyttäisi myös avaavan aivan erityisiä mahdollisuuksia maailmassa toimimiseen. Tutkijat ovat osoittaneet, kuinka kouluissa tapahtuva yhteissäveltäminen on auttanut oppilaita paitsi näkemään itsensä uusin silmin, myös ymmärtämään ja arvostamaan toisia.

Koulun musiikinopetusta yhteisöllisyyden rakentumisen näkökulmasta tutkinut musiikkikasvattaja-tutkija **Hanna M. Nikkanen** toteaa, että

yhdessä tekeminen vaatii osallistujilta neuvottelua yhteisistä päämääristä sekä tavoista, joilla päämäärät saavutetaan. Yhdessä tekemiseen sisältyy riskinotto ja epävarmuuden sietäminen: asiat eivät aina suju kuten itse toivoisi, ja usein on pystyttävä päästämään irti omista ideoistaan tai mukauttamaan oma äänensä osaksi suurempaa kokonaisuutta¹⁷.

Yhteinen sävellysprojekti tarjoaa siis luontevan ja turvallisen tavan harjoitella yhteisöllistä vuorovaikutusta ja prosessimaista työskentelyä. Parhaimmillaan tällainen sosiaalinen vuorovaikutus tuottaa taitoa navigoida erilaisten käsitysten, mielipiteiden ja kokemusten välillä. Näistä taidoista lienee runsaasti hyötyä myös muilla elämänalueilla ja pärjäämisessä globaalissa yhteiskunnassa.

Seuraavassa luvussa kurkistetaan kouluun ja kysytään, kuinka paljon suomalaisilla musiikintunneilla sävelletään. Millaisia osallistumisen mahdollisuuksia oppilaille tarjotaan luovan musiikkisuhteen rakentamiseen? Entä kuinka opettajat kokevat säveltämisen opettamisen omassa työssään?

Janne Sivonen toimi yhdessä Lasse Turusen (ks. s. 18) kanssa Kiihtelysvaaran koulun kakkos- ja neljäsluokkalaisten sekä Joensuun normaalikoulun alakoululaisten *BiisiPumppu*-kummina. Vuosina 2002–2013 hän työskenteli biisintekijänä, soittajana ja tuottajana perustamassaan Stella-yhtyeessä ja on sittemmin työskennellyt Joensuun Popmuusikot ry:n Pumppu 013- sekä Pumppu Pro -hankkeissa.

JANNE SIVONEN

Kosketus luovuuteen

Olen itseoppinut muusikko ja lauluntekijä. Varsinaista musiikinteorian opetusta en ole saanut, kaikki oppi on tullut soittamalla ja levyjä kuuntelemalla. Minut laitettiin pianotunneille, kun olin viisi, kuusivuotias, mutta keskeytin ne heti, koska siellä ei soitettu sitä musiikkia, mitä itse kuuntelin.

Ala-asteella muutamien ystäväieni isoveljet soittivat kitaraa, ja siitä innostuneena sain äitini ostamaan minulle akustisen kitaran seiskaluokan jouluna. Aloin opetella kitaransoittoa tabulatuurien avulla, mutten ollut motorisesti kovin lahjakas eikä minulla ollut sinnikkyyttä puurtaa soittimen parissa. Kun viimein opin yhden pentatonisen perusskaalan, aloin improvisoida kitaralla levyiltä kuuntelemieni kappaleiden päälle, ja pian sen jälkeen tein ensimmäiset omat biisini. Yläasteella osallistuin jo enemmän musiikinopetukseen, ja lukiossa minulla oli hyvin innostava musiikinopettaja, bändimeininkiä, yhdessä tekemistä ja erilaisia musiikkityylejä.

Minulla on ollut varmaan aina biisinkirjoittajaidentiteetti. Teen lauluja perinteiseltä pohjalta, lähtökohtana melodia, teksti ja soinnut. Vuonna 2002 perustin Stella-nimisen orkesterin, jonka riveissä soitin kitaraa ja koskettimia, tuotin ja äänitin sekä tein valtaosan biiseistä. Se oli minun työni kymmenen vuoden ajan.

Kun bändimme toiminta loppui, pääsin tuottajaksi Joensuun Popmuusikot ry:n Pumppu 013-hankkeeseen, jonka tarkoituksena on auttaa pohjoiskarjalaisia muusikoita kehittymään ja ammattimaistamaan omaa toimintaansa. *Koulujen BiisiPumppu* -hanke oli minulle sen eräänlainen sivujuonne.

. . .

Osallistuin *BiisiPumppuun* kahdessa koulussa, Joensuun normaalikoulussa ja Kiihtelysvaaralla. Norssissa mukanani oli Turusen Lasse, jonka kanssa yhdessä suunnittelimme ja vedimme tunnit.

Minulla ei oikeastaan ollut missään vaiheessa epäilystä siitä, etteivätkö lapset alkaisi tuottaa tekstiä – hehän kirjoittavat aineita koko ajan. Lisäksi minulla oli jo kokemusta opettamisesta, sillä bändimme alkuaikoina elätin itseni tekemällä sijaisuuksia eri aineiden opettajana. Sitä vähän mietin etukäteen, että miten hyvin lasten kirjoittamat tekstit olisivat muutettavissa lauluiksi. Mutta tekstinhiomisvaiheen lapset tekivät äidinkielenopettajiansa kanssa, ja sekin meni hienosti, ilman ongelmia. Halusin alusta lähtien, että lapset olisivat mukana tekemässä lauluja, oikeasti. Olisi nimittäin liian helppoa tehdä lauluja *muka* yhdessä lasten kanssa, mutta lopulta tehdä kaikki itse.

Me valmistimme Lassen kanssa etukäteen vain yksinkertaiset muutama tahdin sointuloopit, jotka laitettiin pyörimään luokan kaiuttimista. Sitten jaettiin luokka kahden, kolmen hengen ryhmiin, annettiin jokaiselle ryhmälle yksi fraasi ja sanottiin, että ruvetkaa kokeilemaan iPadin pianolla, miten melodia voisi mennä, ja sitten kun olette pianolla saaneet jonkinlaisen hahmotelman, yrittäkää laulaa sitä yhdessä. Seuraavalla tunnilla jokainen ryhmä esitti laulunpätkänsä minulle ja Lasselle, ja me nauhoitimme ne, ja kotona Lasse sitten vielä kokosi kaikki yhteen, peräkkäin. Ja koska kaikki pätkät oli tehty samaan sointu- ja rytmipohjaan, ne toimivat ihan hyvin yhdessä.

. . .

BiisiPumppu sujui niin kuin mikä tahansa ryhmätyö. Tietenkin jonkin ryhmän kanssa meni paremmin kuin jonkin toisen, koska kemiat toimivat eri ihmistenkin välillä eri tavalla. Ja tietenkin aina löytyi joku, joka oli muita vähemmän kiinnostunut musiikin tekemisestä. Kun menimme esittelemään hanketta kouluun, yksi oppilas kysyi kriittiseen sävyyn: ”Mutta miksi me teemme tätä?” Vastauksemme siinä tilanteessa oli, että miksipä ei. Että esittelemme tässä oppilaille myös tällaista vaihtoehtoa viettää vapaa-aikaa ja että musiikin tekeminen on kaikille mahdollista.

Jälkikäteen ajateltuna *BiisiPumppu* toi näkyväksi sen, ettei musiikin tekeminen ole pelkästään superlahjakkaiden tai poikkeusyksilöiden etu-

oikeus, vaan mahdollista kaikille. Biisintekeminen voisi myös hyvin olla osa normaalia musiikin- ja äidinkielenopetusta siinä missä aineiden kirjoittaminen tai nokkahuilun soittaminen. Ja joillekin siitä voi tulla suorastaan merkityksellinen osa elämää.

Biisintekemisen ja covereiden soittamisen erona on esimerkiksi se, että covereiden soittaminen on eräänlaista toistoa, mekaaninen suoritus, kun taas biisejä kirjoittaessaan lapset laittavat aika vahvastikin itsensä peliin ja voivat sitä kautta kertoa paljon myös omista asioistaan. Lisäksi biisinteossa ja soittamisessa pääsevät esiin erilaiset lahjakkuudet: toiset ovat hyviä tuottamaan itse materiaalia, toiset taas soittamaan jo olemassa olevia kappaleita. En näkisi, että niistä kumpikaan on arvokkaampi toista, ne ovat vain erilaisia vaihtoehtoja.

. . .

Kokemukseni kahdessa eri koulussa olivat hyvin erilaisia. Normaalikoulussa lapset ovat tottuneita opetusharjoittelijoihin ja muihin vieraisiin ja ehkä keskimääräistä enemmän kosketuksissa musiikin kanssa. Kiihtelysvaaran koulussa hyvin paljon oli kiinni opettajasta, hän oli erittäin hyvä lasten kanssa ja ohjasikin vahvasti sitä, mitä *BiisiPumppu*-tunneilla tehtiin. Minä olin enemmän tarkkailijana.

Yhteistyö opettajien kanssa molemmissa kouluissa oli erittäin luontevaa, mikä liittyy mielestäni vahvasti siihen, että tavoitteet oli asetettu oikein. Koulussa biisejä tehtäessä ei ensinnäkään kannata koskaan ajatella, että on pakko tulla valmista. Jos tulee, niin hieno juttu, mutta olennaista se ei ole. Ja toiseksi voi unohtaa kaikenlaiset hyvä-huono -mittarit ja koettaa sen sijaan järjestää sellaiset puitteet, joista rakentuu mukava, vähän erilainen hetki.

. . .

BiisiPumppu oli mielestäni hyvä osoitus siitä, että muusikot voivat mainiosti vetää kouluissa biisintekemistä. Muusikko itse oppii siinä samalla, koska joutuu käymään läpi tietyn ajatusprosessin, jäsentelemään käyttämänsä metodin ja kokeilemaan sen toimimista käytännössä.

Lapsille toivon *BiisiPumpun* jääneen mieleen ainakin hauskana hetkenä. En pidä välttämättä tavoitteena sitä, että kaikkien pitäisi soittaa tai tehdä lauluja. Sen sijaan toivon, että pystyimme näyttämään lapsille, että jokainen voi halutessaan olla luova, olipa se sitten musiikkia, kirjoittamista, koodaamista tai mitä hyvänsä. Ja luovassa toiminnassa voi toki ilmaista itseään ja tunteitaan, mutta se voi myös olla vain yksinkertaisesti kivaa, ilman syvempää merkitystä.

Parasta projektissa oli nähdä, miten kehittämämme yksinkertaiset metodit toimivat. Oli myös hauskaa nähdä, miten lapset olivat projektista innoissaan. Alussa heistä suurin osa ei hahmottanut, miten parin tahdin pituisista laulunpätkistä voisi muodostua kokonaisuus, mutta kun me sitten tunnin lopuksi laitoimme ne Lassen kanssa peräkkäin ja lauloimme, lapset tajusivat, että ”oho, tästähän syntyi tällainen biisi!” Mukavaa oli myös se, että syntyneet laulut ja niiden tekstit olivat ihan oikeasti lasten tekemiä.

luku 3

HEIDI PARTTI

On aika säveltää

Tärkeintä on kysyä, missä saa luoda ja mitkä seikat kouluissa, työpaikoilla ja yhteiskunnassa tukevat tai tappavat luovuutta.

– Kari Uusikylä¹

Havahduin säveltämisen opetuksen vähäisyyteen omassa elämässäni valmistellessani väitöskirjaani, jonka aiheena oli digitaalitekniologian mukanaan tuomat muutokset musiikin tekemisessä, oppimisessa ja opetuksessa². Haastattelin tutkimustani varten muusikoita, joiden työskentelyssä digitaalitekniologia on keskeisessä asemassa, ja yllätyksekseni he näkivät säveltäjyyden itsestään selvänä osana muusikkouttaan. Useimmille säveltäminen oli suorastaan toiminut porttina musiikin maailmaan ja johtanut heidät myöhemmin myös soittotunneille ja musiikinteorian opintojen pariin.

Kuunnellessani haastateltavieni tarinoita tajusin selvästi, kuinka erilainen oma tieni ammattimuusikoksi oli ollut. Pääsin jo nuorena osaksi perinteistä musiikkikasvatussysteemiä, johon kuuluivat sekä soittotunnit musiikkiopistossa monta kertaa viikossa että vuosittaiset tutkinnot ja matineat. En muista, että tuhansien tuntien harjoittelemisen, esiintymisen ja opiskelun aikana kukaan olisi koskaan pyytänyt minua esittämään mitään itse säveltämäni.

Koska kävin koulussa musiikkiluokkaa ja myöhemmin musiikkilukiota, esiinnyin säännöllisesti, milloin musikaalissa, milloin kuoron tai orkesterin joulukonsertissa. Tuntuu lähes ironiselta, että samaan aikaan kun musiikillinen maailmani perustui lähes kokonaan muiden tekemien sävellysten uudelleentulkinnalle, kuvaamataidon tunneilla piirsin sarjakuvia, maalasin maisemia ja muotoilin savimöykkyjä. Kirjoittamista rakastin aina siitä lähtien, kun hahmotin kirjainten järjestyksen. Äidinkielen tunneilla kirjoitin kynä sauhuten esseen, tarinan ja mielipidekirjoituksen toisensa perään, enkä koskaan epäillyt kykyäni ilmaista itseäni kirjallisesti. Minä sen enempää kuin ystäväni emme koskaan kyseenalaistaneet saamaamme musiikkikasvatusta tai nähneet siinä mitään ristiriitaista. Olisimme varmasti olleet kauhuissamme, jos meitä olisi pyydetty ilmaisemaan jotain *itse* keksimäämme musiikillisesti. Eihän kukaan meistä nyt sentään mikään Mozart ollut...

Kuka saa säveltää?

Edellisessä luvussa todettiin, että säveltäminen avaa huikeita mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja vuorovaikutuksen luomiseen. Mutta kenen ulottuvilla nuo mahdollisuudet ovat tai niiden tulisi olla? Entä *osaako* kuka tahansa säveltää? Onko kyse sittenkin niin korkeatasoista teoreettista ymmärrystä ja auditiivista hahmotuskykyä vaativasta ilmaisumuodosta, että siihen vaaditaan jonkinlaista erityislahjakkuutta?

Anna Kuoppamäki, joka säveltää itse, tutkii säveltämistä ja sävellyttää systemaattisesti omassa opetustyössään, on pohtinut samaa.

”Kysymys siitä, voivatko kaikki oppia säveltämään on sidoksissa siihen, mitä säveltämisellä kulttuurisesti tarkoitetaan”, Kuoppamäki toteaa.

”Perinteisessä ajattelussa sana säveltäminen on ollut varattuna niille, jotka tekevät sitä ammattimaisesti tai joilla ainakin on koulutusta tähän toimintaan. Siinä mielessä kysymys on myös poliittinen.”

Kuten omasta tarinastani käy ilmi, on täysin mahdollista taivaltaa musiikin ammattilaisuuteen tähtäävä pitkä tie ilman yhtäkään omakohtaista kokemusta musiikin luovasta tuottamisesta. Vaikka ajat ovat toki muuttuneet, ei silti vieläkään ole tavatonta, että säveltäminen jää marginaaliin niin koulujen kuin musiikkioppilaitostenkin opetuksessa.

Lapsi luovana tekijänä

Musiikin alueella lasta ei ole aina nähty tekijänä. Tätä lukua kirjoittaessa tutun muusikon Facebook-seinällä käydään keskustelua soitonopetuksesta. Viestiketjussa yksi kirjoittajista muistelee kokemuksiaan näin:

”Vein pianonopettajalleni 10-vuotiaana oman biisini kuultavaksi. Soitettuani sen ope sanoi: sun kannattas lopettaa tää soittoharrastus – tuhlaat vaan vanhempiesi rahoja.”

”Mä soitin jossain pääsykokeessa innoissani oman biisin, johon lautakunta totesi nyrpeänä, että mikset soita jotakin kaikille tuttua teosta,” vastaa toinen kommentoija omalla tarinallaan.

Viesteistä ei käy ilmi, lannistuivatko yritteliäät nuoret säveltäjät kohtaamastaan kritiikistä. Tutulta kuulostavat tarinat kertovat kuitenkin jotain perin hierarkkisesta traditiosta, joka on keskittynyt ensisijaisesti musiikkiesitysten tuottamiseen.

”Tällaisessa opetuskulttuurissa oppilaan subjektiuden kokemusta tai henkilökohtaisten merkityssisältöjen rakentumista ei välttämättä ole pidetty ensisijaisina tavoitteina”, Anna Kuoppamäki analysoi.

Useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa on kritisoitu sellaista musiikkikasvatuksen perinnettä, jossa lapsi nähdään vain musiikin esittäjänä ja kuuntelijana eikä sen luovana tekijänä³. Tällaisen musiikkikasvatuksen takana piilee usein piintynyt kuva säveltämisestä vain (poikkeuksellisen lahjakkaiden) aikuisten ammattilaisten saavutettavissa olevana toimintana. Monet musiikkikasvattajat ovatkin kääntäneet katseensa sellaisten musiikkiperinteiden suuntaan, joissa raja-aitojen rakentamiseen ei ole koettu tarvetta.

”Suomalaisen kansanmusiikin koulutuksen oletusarvona on ollut, että jokainen muusikko muokkaa perinnettä ja tekee siitä oman näköistään. Meille on siis itsestään selvää, että jokainen osaa myös säveltää”, Sibelius-Akatemian kansanmusiikin lehtori **Vilma Timonen** pohtii.

Myös Anna Kuoppamäki peräänkuuluttaa säveltämisen käsitteen laajentamista ja musiikkikasvatuksen tavoitteiden uudelleenarvioimista:

”Jos kaikki voivat oppia piirtämään tai vaikkapa tuottamaan tekstiä, voivat kaikki myös oppia säveltämään.”

Luova toiminta koulun musiikinopetuksessa

Syksyllä 2016 voimaan astuneiden *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden* kirjoittajat näyttävät olleen samoilla linjoilla Timosen ja Kuoppamäen kanssa. Uusiin opetussuunnitelman perusteisiin kirjatut tavoitteet ja tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet kannustavat selväsanaisesti oppilaiden luovan musiikkisuhteen rakentamiseen:

Musiikin opetuksen tehtävänä on luoda edellytykset monipuoliseen musiikilliseen toimintaan ja aktiiviseen kulttuuriseen osallisuuteen ... Oppilaiden ajattelua ja oivalluskykyä kehitetään tarjoamalla säännöllisesti mahdollisuuksia äänen ja musiikin parissa toimimiseen, säveltämiseen sekä muuhun luovaan tuottamiseen.⁴

Idea luovan toiminnan sisällyttämisestä koulun musiikinopetukseen ei ole toki uusi. 1960–70-lukujen Suomessa elettiin jännittäviä aikoja niin musiikin kuin musiikkikasvatuksen kentällä. Samalla kun käsitykset musiikillisista rajoista avartuivat muiden muassa sarjallisuuden ja jazzin myötä, ulkomailta virtasi uudenlaista lapsikeskeistä ajattelua, jossa korostuivat vapaan luovuuden ja luovan itseilmaisun ihanteet.

Luovuusajattelun pioneereja

Musiikinopettaja, väitöskirjatutkija **Olli-Taavetti Kankkunen** osoittaa suomalaisen sävellyskasvatuksen historiaa koskevassa artikkelissaan erityisesti saksalaisen **Carl Orffin**, englantilaisen **John Paynterin** sekä kanadalaisen **R. Murray Schaferin** ajatusten vaikutuksen siihen, että luova ilmaisu tuli osaksi suomalaista musiikkikasvatusta.⁵ **Ellen Urhon** ammatillisessa elämäkerrassa tutkija **Marja-Leena Juntunen** nostaa lisäksi esille **Elly Basicin** pedagogisen ajattelun merkityksen.⁶ Ulkomaan vierailujensa inspiroimina **Liisa Tenkku**, Ellen Urho ja muutamat muut maamme musiikki-

kasvatuksen uranuurtajat havahtuivat huomaamaan, että suomalaisen koulun opetusta vaivasi oman keksimisen ja luovuuden puuttuminen lähes kokonaan. He ryhtyivätkin rohkeasti kokeilemaan uusia ideoita omissa luokkahuoneissaan. Ensimmäiset sävellyskokeilut koulussa perustuivat ajatukseen, että moderni musiikki saattaisi avautua lapsille helpommin, mikäli heille annettaisiin ensin mahdollisuus itse leikkiä äänillä.

Tenkun, Urhon ja muiden pioneerien musiikilliset tutkimusmatkat raiivasivat tietä luovuusajattelun laajentumiseen. He korostivat, että musiikillinen luovuus on omakohtaista oivaltamista, joka on läsnä kaikessa toiminnassa, eikä muusta opetuksesta irrallaan oleva erillinen tapahtuma. Luovuusajattelu näkyi vuoden 1970 peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä: siinä painotettiin esteettistä kasvatusta, jonka pyrkimyksenä oli oppilaiden luovan toiminnan vaaliminen ja ohjaaminen.

Äänikokeilut, äänillä leikkiminen ja oppilaiden omien äänimaisemien säveltäminen siirtyivät vain osittain opettajakoulutukseen. Marja-Leena Juntunen arvioikin, että Tenkun ja Urhon edustaman uudenlaisen ajattelun jalkautuminen olisi vaatinut opettajien laajaa kouluttamista ja asennekasvatusta sekä opettajakoulutuslaitosten mukaan ottamista. Vaikuttaa siltä, että usko laulamiseen painottuneeseen musiikinopetukseen eli vielä niin vahvasti, että lasten säveltäjyyden tukeminen jäi taka-alalle. Aika uudenlaiselle pedagogiselle ajattelulle ei ollut vielä kypsä.

Säveltäminen uuden opetussuunnitelman keskiössä

Olli-Taavetti Kankkunen huomauttaa, että huolimatta 1970-luvulla virinneestä innosta tukea lasten omaa tekemistä, musiikillinen luovuus ymmärrettiin usein ammattimaisen musiikin tekemisen vastakohtaksi. Musiikkikasvatuksen lehtori **Riitta Tikkasen** mukaan säveltäminen on käsitteenä aiheuttanut ajoittain jopa vastustusta. 1980–90-lukujen opetussuunnitelmateksteissäkin puhuttiin säveltämisen sijaan mieluummin ”musiikillisesta keksinnästä”.

2010-luvulle tultaessa aika säveltämiselle on vihdoinkin kypsä, myös koulun musiikinopetuksessa. Uudessa opetussuunnitelmassa musiikinopetuksen tehtävä oppilaiden luovuuden edistäjänä on esitetty aiempaa huomattavasti selväsanaisemmin. Mahdollisuuksia säveltämiseen kehoitetaan tarjoamaan säännöllisesti. Tavoitteiden mukaisesti oppilaiden odotetaan peruskoulun oppimäärän päättyessä muun muassa osaavan ”käyttää musiikillisia tai

muita äänellisiä elementtejä kehittäessään ja toteuttaessaan uusia musiikillisia ideoita yksin tai ryhmän jäsenenä”.⁷

Käytännössä tämä tarkoittaa, että säveltämisen ja improvisaation odotetaan nousevan laulamisen, soittamisen ja musiikinkuuntelemisen rinnalle osaksi koulun musiikinopetuksen arkea. Mielenkiintoista on myös se, että luovuus yhdistyy opetussuunnitelmatekstissä kiinteästi ihmisten väliseen kanssakäymiseen.

Yksilökeskeisen ilmaisun rinnalle on opetussuunnitelmassa siis nostettu luovuuden toinen ulottuvuus: kasvu yhdessä tekemiseen ja jakamiseen, keskinäiseen ymmärrykseen ja kulttuuriseen osallisuuteen. Musiikillinen luovuus uudistaa paitsi tekijää itseänsä, myös yhteisöjä, yhteiskuntaa ja kulttuuria.

Mitä musiikintunneilla tapahtuu?

Huolimatta siitä, että lasten kannustaminen luovaan musiikilliseen toimintaan on ollut osa valtakunnallisia opetussuunnitelmatekstejä yhtenäisen peruskoulun alusta saakka, luokkahuoneiden todellisuus ei aina ole vastannut opetukselle asetettuja tavoitteita.

Yhtäältä suomalaista musiikinopetusta leimaa monipuolisuus ja toiminnallisuus – *monipuolisuuden eetos*, joksi tutkija **Minna Muukkonen** piirrettiä nimittää⁸. Siinä, missä monissa muissa maissa kritisoidaan koulun musiikinopetusta yksipuolisuudesta ja teoreettisuudesta, suomalaisilla tunneilla painopiste on käytännön tekemisessä. Musiikintunneilla lauletaan, soiteetaan, harjoitellaan vuorovaikutusta, liikutaan ja tanssitaan, rakennellaan omia soittimia ja kuunnellaan musiikkia monipuolisesti. Toisaalta tutkimustulosten perusteella vaikuttaa siltä, että oppilaiden *uusien* musiikillisten ideoiden kehittelyyn ja toteutukseen on koulussa tarjolla suhteellisen niukasti mahdollisuuksia.

Vuonna 2014 suoritettu valtakunnallinen kyselytutkimus *Musiikin luova tuottaminen kouluissa* kartoitti suomalaisen musiikinopetuksen painopisteitä, vahvuuksia ja puutteita⁹. Tutkimuksen mukaan laulaminen ja soittaminen kuuluvat lähes jokaisen opettajan säännöllisiin tuntiaktiviteetteihin. Sen sijaan vain alle kuudesosa opettajista kertoi sisällyttävänsä yksin tai ryhmässä tapahtuvaa improvisointia säännöllisesti omaan opetukseensa. Säveltämisen osuus opetuksessa oli vielä pienempi: vain viisi prosenttia

Musiikin uudessa opetussuunnitelmassa säveltämisellä on keskeinen asema. Musiikillisia ideoita kehoitetaan toteuttamaan niin yksin kuin ryhmissä.

Säveltäjän ja lauluntekijän ammattikoulutus Suomessa

Säveltäjän ja lauluntekijän koulutus on kehittynyt ja muuttunut Suomessa nopeasti 2010-luvulla. Ammattiin valmistavaa opetusta ja täydennyskoulutusta tarjotaan toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Myös musiikkialan järjestöt kouluttavat musiikintekijöitä.

Ammattikoulutukseen ja ammattiin valmentava sekä toisen asteen koulutus

- Lauluntekijän suuntautumisvaihtoehto sisältyy Etelä-Pohjanmaan Opiston, Ammattiopisto Lappian sekä Sastamalan koulutuskuntayhtymän (Sasky) rytmimusiikkituotannon ammattitutkintoon. Keski-Pohjanmaan konservatoriossa Kokkolassa käynnistyi syksyllä 2016 musiikintekijän koulutus.
- Lauluntekemistä opetetaan lukuvuoden kestäväällä kansanopiston opintolinjalla НЕО:ssa Helsingissä.
- Myös lauluntekemisen yksityinen mentorointi ja valmennus on lisääntynyt.

Korkeakouluopetus

- Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa voi opiskella pääaineena säveltämistä ja suorittaa musiikin kandidaatin sekä musiikin maisterin tutkinnon.
- Säveltämisen opintokokonaisuus sisältyy Tampereen ammattikorkeakoulun (TAMK) musiikin koulutusohjelmaan.
- Helsingin Metropolia-ammattikorkeakoulussa rytmimusiikin opiskelijat voivat suorittaa Musiikin tekeminen ja tuottaminen -tutkinnon (Муסיikko АМК).

Täydennyskoulutus

- Sibelius-Akatemia järjesti vuosina 2006, 2009 ja 2010 lauluntekijöille suunnatun Hittitehdas-koulutuksen. Sibelius-Akatemian Avoimen kampuksen ohjelmaan sisältyy lauluntekemisen kurssi.
- Musiikkialan järjestöt tarjoavat jäsenilleen työpajatyypistä täydentävää koulutusta ja valmennusta. Esimerkkejä tästä ovat mm. Elvisin Laululabra ja Biisijalostamo, Music Finlandin biisintekoleirit sekä uusimpana Teoston, Music Finlandin ja Suomen Musiikkikustantajien järjestämä Top 20 – Future Hitmakers intensiivikurssi nuorille, lupaaville musiikintekijöille (katso myös sivu 30).
- Erillisiä sävellyskursseja järjestetään lisäksi eräissä yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja konservatorioissa, ja sävellysohjelmat voi täydentää myös ulkomaisissa musiikkikorkeakouluissa sekä mestarikursseilla esimerkiksi joidenkin musiikkijuhlien yhteydessä.
- Myös internetin kautta on tarjolla erilaisia lauluntekokursseja. Esimerkiksi Rockway.fi on järjestänyt biisintekoklinikoita live-lähetysinä.

vastanneista kertoi yksin tai ryhmässä tapahtuvan säveltämisen ja/tai laulun olevan säännöllinen osa musiikintuntejaan. Ero laulamisen ja soittamisen määrään on siis valtava.

Kyselytutkimuksen tuloksissa korostuu piirre, joka on tullut esiin myös aiemmissa suomalaista musiikinopetusta koskevissa tutkimuksissa: vaikka opetussuunnitelmissa musiikin luova tekeminen on läsnä, luokkahuoneiden arjesta sitä saa etsiä usein turhaan.¹⁰ Oppilaiden musiikillinen ilmaisu ja vuorovaikutus näyttäisivät useimmiten rajoittuvan valmiiksi sävelletyn ohjelmiston esittämiseen, kuunteluun tai analyysiin. Sen sijaan mahdollisuuksia omalle musiikin luovalle tuottamiselle on tarjolla harvoin.

Miksi kouluissa ei opeteta säveltämistä?

Syyt musiikin luovan tuottamisen vähäisyyteen kouluissa lienevät moninaiset. *Musiikin luova tuottaminen kouluissa* -tutkimukseen osallistuneet opettajat kertoivat kokevansa ryhmän koon suurimmaksi haasteekseen musiikin luovan tuottamisen opettamisessa. Luova työskentely heterogeenisessä luokkahuoneessa ja kasvavien ryhmäkokojen paineessa asettaa monenlaisia vaatimuksia niin opettajan ajanhallinta- ja organisaatiokyvyille kuin käytössä oleville tiloille ja välineille.

On yksi asia sukeltaa luovuuden saloihin yksin ja kaikessa rauhassa ja aivan toinen saada hällisevä joukko tuottamaan yhdessä jotain merkityksellistä ennen kuin välituntikello pärähtää soimaan. Eräs vastaajista kirjoittaa:

”Kyllähän asioita osaa tehdä itse, mutta miten opettaa se asia 20 hengen ryhmälle, missä on eritasoisia oppijoita.”

Samaa pohtii myös toinen:

”Vaikka luovan prosessin ohjaamiseen on periaatteessa välineitä, luokkahuoneessa suuren ryhmän ohjaaminen poikkeaa yksilöopetuksen vastaavasta. Ryhmädynamiikka, ajankohta, luovan tuottamisen markkinointi oppilaille, oppilaiden vaihtelevan taitotason huomioiminen, genre, ym. tekijät vaikuttavat suuresti yläkoulussa.”

Tutkimukseen vastanneet opettajat kokivat myös ajanpuutteen ongelmana musiikin luovan tuottamisen opetuksen kannalta. Luovan prosessin läpi-

Sävellyks syntymässä Kartanonkosken koulussa. Tutkimuksen mukaan erityisesti luokanopettajat toivovat lisää opintoja ja täydennyskoulutusta ryhmässä tapahtuvan säveltämisen ohjaamiseen.

vieminen vaatii usein enemmän aikaa kuin mitä viikoittainen oppitunti kykenee tarjoamaan.

”Kun ei ole ketään neuvomassa”

Suomessa musiikkia opettavilta opettajilta odotetaan paljon. Minna Muukosen tarkastelema monipuolisuuden eetos edellyttää opettajalta paitsi lukuisten työtapojen haltuunottoa, myös kykyä mahdollistaa vähäisille oppitunneille monenlaista musiikinhistoriasta digitaaliseen äänenmuokkaukseen. Vaatimusten paineessa on selvää, että useimmat opettajat keskittyvät niihin työtapoihin, joissa itse kokevat olevansa vahvoilla ja joista heillä on omakohtaista kokemusta. Musiikin esittämiseen, kuunteluun ja analyysiin keskittyneessä musiikkikasvatussysteemissä opettajilla on harvoin mahdollisuuksia kehittää sävellyspedagogisia taitojaan.

Musiikin luova tuottaminen kouluissa -tutkimuksen mukaan aukot omassa koulutuksessa vaivaavat opettajia. Peräti neljä viidestä opettajasta kertoi, ettei ollut saanut minkäänlaista koulutusta musiikin luovan tuottamisen ohjaamiseen omien opintojensa aikana. Mikäli kokemuksia musiikillisista luomisprosesseista oli kertynyt, niitä oli hankittu yleensä vapaa-ajalla ja omalla kustannuksella.

Epävarmimmassa tilanteessa kokivat olevansa luokanopettajat, joiden koulutuksesta vain kapea siivu sisältää musiikinopintoja ja niistä murto-osa – jos sekään – ryhmässä tapahtuvaa säveltämistä. Musiikin aineenopettajat sen sijaan kokivat saaneensa hieman enemmän varustusta musiikin luovan tuottamisen opettamiseen.

Ei liene yllättävää, että suurin osa tutkimukseen osallistuneista opettajista kertoi toivovansa runsaasti lisäkoulutusta musiikin luovan tuottamisen opettamiseen. Apua toivottiin erityisesti säveltämisen alkuun pääsemiseksi. Myös uusia ideoita oman opetuksen kehittämiseksi peräänkuulutettiin:

”Isoin este on monesti tilojen tai laitteiden puute, oma osaamattomuus, että kaikki pitää opetella ensin vaivalla itse eikä kaikki edes onnistu, kun ei ole ketään neuvomassa.”

Vaikuttaa siis siltä, että tahtoa ja intoa musiikin luovan tuottamisen opetukseen löytyy, mutta erityisesti luokanopettajien pedagogiset valmiudet ryhmässä tapahtuvaan säveltämisen opetukseen saattavat olla vähäiset tai olemattomat.

Musiikin luova tuottaminen kouluissa -tutkimus tuo näin ollen esille myös aiemmissa selvityksissä mainittuja musiikinopetuksen kipupisteitä¹¹. Pienet tuntiresurssit, luokanopettajakoulutuksen musiikkiopintojen vähäisyys ja täydennyskoulutustarpeet näkyvät opettajien epävarmuutena. Huoli luokanopettajien musiikinopetuksen aineenhallinnan valmiuksista ei ole aiheeton. Millä eväin opettaja, joka ei ole oman koulutuksena aikana saanut kokeilla musiikin luovaa tuottamista ryhtyy opettamaan sitä omassa luokahuoneessaan? Koska alakoulun musiikinopetuksesta huolehtii yleensä luokanopettaja, kysymys liittyy myös oppilaiden mahdollisuuksiin saada opetussuunnitelman mukaista musiikin opetusta.

Koulu luovuuden mahdollistajana

Musiikin luova tuottaminen kouluissa -tutkimuksen tuloksia lukiessa ei voi olla ajattelematta Kari Uusikylän kritiikkiä aikamme innovaatiojargonia kohtaan. Luovuuden tärkeyttä toistellaan kuin mantraa, mutta käytännössä sanat eivät muutu luovuutta tukeviksi teoiksi ja toimintatavoiksi¹². Opettajien valmistaminen musiikin luovan tuottamisen ohjaamiseen näyttää jääneen puolitiehen.

Koulu, musiikkioppilaitokset ja muut musiikkikasvatuksen instituutiot voivat toimia niin luovuuden tappajina kuin sen kättilöinä. Kyse ei ole vain yksittäisistä luovuutta edistävien tekniikoiden ja taitojen opettamisesta. Uusikylä visioi koulun tilaksi, jossa vallitsee *turvallinen vapaus*. Sellaisessa koulussa on suorituspaineen sijaan vallalla aito oppimisorientaatio, opettajan miellyttämisen sijaan rohkeus yrittää uusia ratkaisuja ja valmiiden vastausten sijaan vapaus opiskella ja harjaantua luovien taitojen käytössä.

Poikkeuksellisen luovia ja lahjakkaita yksilöitä palvovassa ajassamme on syytä kiinnittää erityistä huomiota ympäristön merkitykseen luovuuden kasvualustana tai sen tukahduttajana.

Lukuisat opettajat ympäri Suomen ovat jo kauan tehneet hartiavoimin työtä raivatakseen tilaa musiikillisen luovuuden mahdollisuuksille. Työn tulokset eivät ehkä vielä näy tilastoissa, mutta monien luokahuoneiden sisällä käy kuhina opettajien muuttaessa vallitsevia käytäntöjä.

Jokainen on luova

Yksi uusia käytäntöjä opetuksessaan soveltavista opettajista on luokanopettaja, musiikin aineenopettaja ja opettajankouluttaja **Sari Muhonen**.

Astuessani sisään Muhosen luokahuoneeseen kiinnitän ensimmäisenä huomiota sen ilmapiiriin. Ihmettelen, kuinka energinen tekemisen meininki voikaan sujua näin rauhallisesti. Viidesluokkalaiset työskentelevät eri kokoisissa ryhmissä, pareittain tai yksin omien sävellysharjoitustensa äärellä. Ilmassa leijuu innostus. Yhtäällä tehdään räppiä, toisaalla pianosävellystä. Takanurkassa neuvotellaan lyömäsoitinteoksen intron rakenteesta. Silti luokassa ei ole kaaoksesta tietoaakaan. Kaikki työskentelevät keskittyneinä.

Sari Muhonen on tutkija-opettaja, joka on omassa luokahuoneessaan kehittänyt säveltämisen pedagogiikkaa – *sävellyttämistä*, joksi hän sitä kutsuu – jo parinkymmenen vuoden ajan. Alkusysäys tuli oppilaiden suunnalta:

”Harjoittelimme ekaluokan kanssa T-kirjaimen kirjoittamista: vasemmalta oikealle, ylhäältä alas”, Muhonen muistelee. ”Yhtäkkiä luokan keskeltä kuului kirkas ääni: ’Hei, miksei ope tehtäis laulua tuosta T-kirjaimen oppettamisesta?’”

Hetkellisestä hämmennyksestä selvittyään opettaja oli istahtanut pianon ääreen ja ryhtynyt oppilaidensa kanssa pohtimaan, millaiselta kuulostaisi laulu T-kirjaimesta. Eipä aikaakaan, kun hän oli toteuttanut elämänsä ensimmäisen yhteissävellysharjoituksen luokassaan.

Kokemus innosti Muhosta paitsi jatkamaan sävellyttämistä omien oppilaidensa keskuudessa, myös sukeltamaan syvälle yhteisluomisen ja luovan toimijuuden tematiikkaan väitöskirjatutkimuksessaan. Hän on vakuuttunut siitä, että jokainen oppilas on kykenevä luomaan musiikkia.

Muhonen on näkemyksineen hyvässä seurassa. Ihmisen synnynnäisen luovuuden varhaisiin puolestapuhujiin lukeutuu muiden muassa psykologi **Abraham Maslow**, joka korosti jo puoli vuosisataa sitten itsensä toteuttamisen tärkeyttä. Samalla Maslow ilmaisi huolensa kulttuurimme taipumuksesta tukahduttaa lapselle ominainen leikkisä luovuus, joka hänen mukaansa on olennainen osa kypsän persoonallisuuden rakentumisen kannalta.

Muhonen painottaakin sitä, ettei kyse ole siitä, *ovatko* lapset luovia, vaan siitä, rajoittavatko vai mahdollistavatko koulut ja muut musiikkikasvatuksen instituutiot oppilaiden luovuuden esille tulemistä ja kehittymistä.

Luokkahuoneessa on mahdollista antaa lasten työskennellä omien sävellystensä parissa yksin, pareittain tai ryhmissä. Kaikkien ei aina tarvitse tehdä samoja asioita yhtä aikaa.

Lasten musiikillisen luovuuden mahdollisuuksien tukemisen tärkeydestä on kirjoittanut myös säveltäjä **Kalevi Aho**. Työskennellessään nimikkosäveltäjänä Lahden kaupunginorkesterissa hän koki yhdeksi keskeiseksi tehtäväkseen koululaisprojektit, joissa lapset loivat ja esittivät omia teoksiaan orkesterin muusikoiden ja Ahon ohjaamina.

”Huomionarvoista näissä projekteissa on se, että suuri osa niihin osallistuneista lapsista ei ollut aikaisemmin soittanut mitään instrumenttia. Mutta kun heille annettiin vaikkapa yksinkertaisia lyömäsoittimia tai puhallininstrumentteja ja heidän annettiin myös laulaa tai lyödä rytmiä käsillään tai tömistää jaloillaan, kaikki kykenivät jo muutaman harjoituksen jälkeen ilmentämään itseään musiikilla.”

Vaikka projektissa syntynyttä musiikkia esitettiin konserteissa, hankkeen pääpaino ei ollut taiteellisessa lopputuloksessa. Aho toteaaakin:

”Ensisijainen tarkoitus ei ollut luoda hienoja konserttikappaleita, vaan tavoitteena oli aivan muu.”³

Millaisia *muuta* tavoitteita säveltämisellä voi sitten olla? Mihin musiikin luovalla tuottamisella pyritään esimerkiksi koululuokassa?

Säveltämisen monet tavoitteet

Sari Muhosen työskentelyä seuratessa käy selväksi, että hänen luokkahuoneessaan musiikin luominen on kokonaisvaltaisesti läsnä, osana arkea – vaikkapa T-kirjaimen harjoittelua ja päivän rutiineja.

”Säveltäminen koulussa voi palvella useita eri tavoitteita”, Muhonen sanoo.

Musiikin luovan tuottamisen merkityksestä puhuessaan Sari mainitsee usein ”pienen ällän tai jokamiehen luovuuden”. Luovia eivät ole vain ”suuren ällän Luovat yksilöt”, einsteinit, mozartit ja lennonit, jotka kykenevät tuottamaan aidosti innovatiivisia ja massoja koskettavia keksintöjä ja taidetta.

”Koulukontekstissa olennaista on luomisprosessista ja luodusta sävellyksestä nauttiminen, ei niinkään muiden arviointi”, Muhonen painottaa. ”Opettajan tärkeä ominaisuus on myös huomata oppilaiden spontaanit, luovat musiikilliset ideat.”

Ratkaisevaa ei siis ole se, onko idea keksitty jo aiemmin tai pitävätkö muut ihmiset keksintöä uutena. Kyse on siitä, saavuttaako ajattelija ratkaisun, joka sisältää hänelle itselleen uusia elementtejä.

Luovuustutkimuksesta tuttu jako ison (L) ja pienen (l) alkukirjaimen luovuuteen korostaa sitä tosiasiaa, että luovuutta ei ole vain yhdenlaista. Tilaisuuden saatuaan mieleemme on uskomattoman kekseliäs ja muodostelee uusia yhdistelmiä tutuista elementeistä. Tuloksena syntyy arjen elämää hauskuuttavia ja tehostavia ideoita tai vaikkapa kirjainten oppimista helpottavia lauluja.

Tällaiset luovat ideat edustavat tekijälleen jotain uutta ja originaalia – siis tutuista tavoista irrottautumista – vaikka niiden uutuusarvo ei ulkopuolisille näyttäytyisikään yhtä korkeana. Näin luovuus tuo iloa ja sisältöä elämään, kasvattaa tiedonhalua ja rohkaisee riskinottoon. On vaikea kuvitella tehokkaampaa vastalääkettä kilpailun ja arvostelun kuormittamaan ilmapiiriin.

Tärkeintä on matka

Koululuokassa säveltämisessä tärkeää ei siis ole vain toiminnan lopputuloksena kuultava sävellys, vaan koko luova prosessi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei säveltäminen luokahuoneessa voisi olla tavoitteellista toimintaa.

Sari on oppilaidensa kanssa huomannut, että yhdessä säveltäessä voi oppia monenlaisia musiikillisia tietoja ja taitoja. Säveltäminen myös tarjoaa mahdollisuuksia niin ihmisen itseymmärryksen kehittymiselle kuin laajempien sosiaalisten merkitysyhteyksien rakentumiselle. Kyse on siitä, että luovalle matkalle kutsutaan mukaan jokainen – ilman vaatimusta erityisestä ”lahjakkuudesta” tai edes sisällöllisestä osaamisesta.

Säveltämään voi oppia ja siinä voi kehittyä kuka tahansa. Kuten Juha Ojala ja Lauri Väkevä ovat todenneet, pohjimmiltaan säveltämisessä on kyse musiikillisesti järjestettyyn ääneen liittyvien luovien mahdollisuuksien tutkimisesta. Samalla kun osallistumme omakohtaiseen tutkimukseen, rai-vaamme itsellemme tilaa maailmassa.

Koulussa tai musiikkioppilaitoksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että musiikinopetuksen ainoa tavoite ei ole oppilaiden kiinnittyminen vakiintuneisiin kulttuurisiin käytäntöihin. Soitonopettaja voi siis huojentunein mielin opettaa niin Suurten Mestarien teoksia kuin rohkaista pikkupianistia löytämään oman äänensä musiikkikulttuurissa ja näin ilahduttamaan valintakoelautakuntaa teoksella, jota suuri yleisö ei vielä tunne.

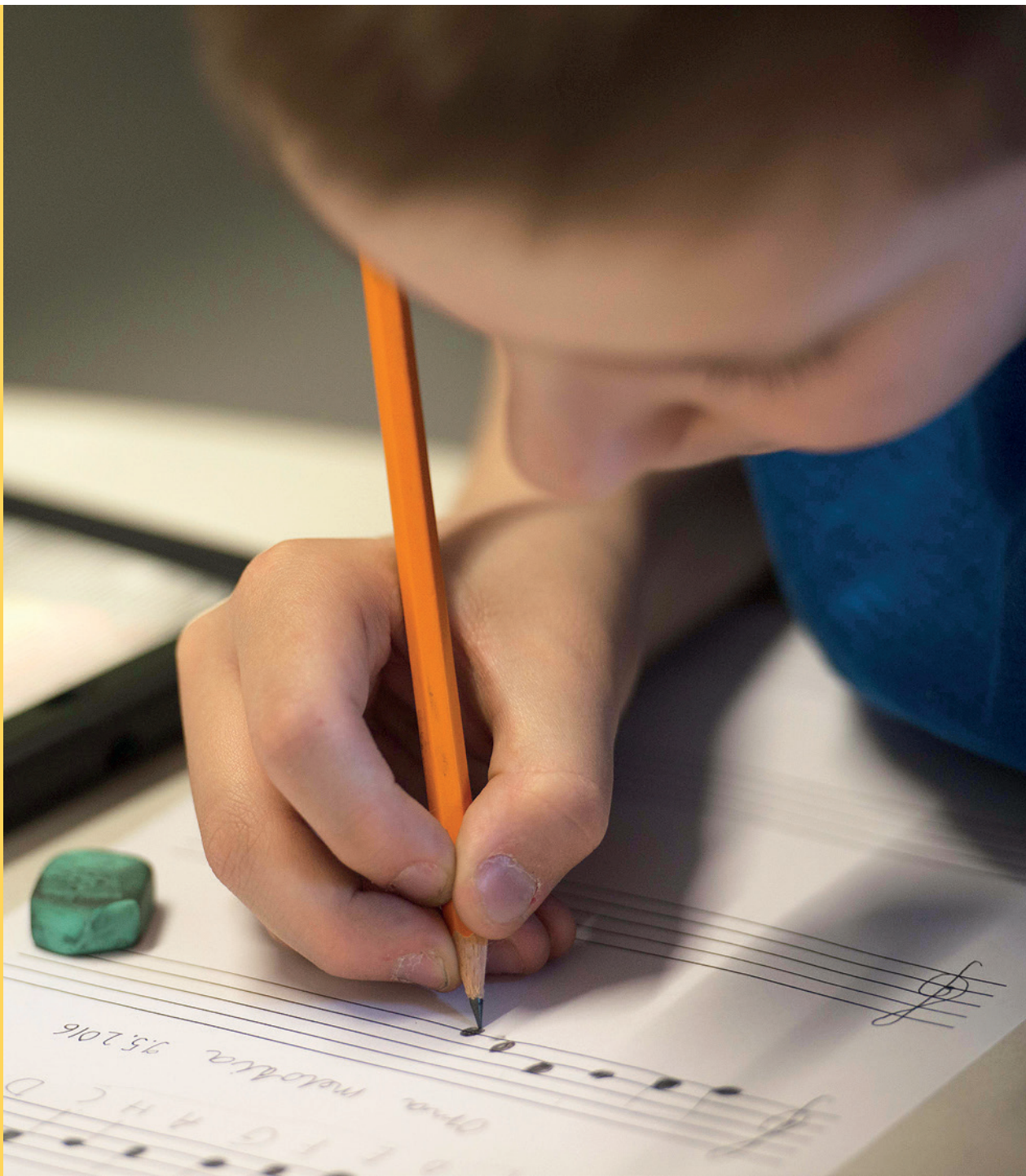
Koulun musiikinopetus puolestaan voidaan suunnitella siten, että se luo myönteisen asenteen yksin ja ryhmässä tapahtuvaa säveltämistä kohtaan peruskoulun alaluokilta saakka.

Seuraavassa luvussa lähdemme tunnettujen musiikintekijöiden matkassa kouluun ja tarkastelemme, millaisia ovia luovuuteen availtiin *Koulujen BiisiPumppu* -projektin aikana.

Koululuokassa säveltämisessä tärkeää ei ole vain lopputuloksena kuultava sävellys, vaan koko luova prosessi.

luku 4

HEIDI PARTTI

Lauluntekijä laskeutui kouluun

Helmikuinen keskiviikkoamu. Juon kahvia helsinkiläisstudiolla ja kuuntelen kun yksi maamme tunnetuimmista musiikintuottajista kuvailee posket hehkuen kokemuksiaan koulumaailmassa.

”Halusin lähteä kokeilemaan biisintekoa kouluihin ja nähdä, mitä siinä prosessissa tapahtuu eri-ikäisille ja erilaisissa ryhmissä”, tuottaja, biisintekijä **Jukka Immonen** kertoo.

Hetkinen. Onko Immosella liikaa vapaa-aikaa, vai miksi hän käyttää päiväkausia siihen, että jakaa ammattisalaisuuksiaan peruskoululaisille?

”Näen biisinteon erittäin tarttuvana tautina, joka jättää väkisinkin jonkin hyvän jäljen”, Immonen vastaa. ”Ja halusin myös jakaa eteenpäin itse oppimaani.”

Jälkikäteen kuuntelen nauhoitetun keskustelumme useita kertoja. Lähes puolentoista tunnin haastattelun aikana Jukka ei juurikaan käytä sanaa *luovuus*. Silti kaikesta sanotusta huokuu luovuuden ylistys. Pohjavireenä väreilee ajatus siitä, että itsensä ilmaisu musiikin keinoin on kaikkien ulottuvilla – kunhan sille vain annetaan mahdollisuus. Rooli luovuuden kättilönä näyttää kolahtaneen Jukkaan sen verran vahvasti, että vaikka istumme luke-mattomista hiteistä muistuttavien platinallevyjen ympäröiminä, tuottajan

sydän tuntuu leijailevan vielä maakuntakoulujen jumppasaleissa. Niissä saleissa ja koululuokissa Jukka vieraili yhdessä lauluntekijä **Mariskan** kanssa lukuvuoden 2013–14 aikana säveltämässä lauluja yhdessä koululais-ten kanssa.

Mutta miksi lähettää hittinikkari kouluun? Tässä luvussa luomme kat- sauksen *Koulujen BiisiPumppu* -hankkeen lähtökohtiin ja menestystekijöi- hin. Annamme hankkeeseen osallistuneiden opettajien ja musiikintekijöi- den kertoa, mikä teki *BiisiPumpusta* heidän mielestään onnistuneen.

BiisiPumppu: lauluntekijän ja opettajan yhteinen juttu

Suomessa luovuutta ylistetään juhlapuheissa, ja sen merkitystä korostetaan opetussuunnitelmassa. Luova talous valtaa alaa perinteisiltä ammattikun- nilta. Kaupunkeja pyritään kehittämään vetovoimaisiksi nopeasti kasvavan luovan luokan tarpeet ja mieltymykset huomioiden. Sivutolkulla on myös kirjoitettu arjen luovuudesta. Ihmisiä ohjeistetaan oman luovuutensa löytä- miseen ja ruokkimiseen.

Silti luovuuden ihanteiden ja koulun todellisuuden välillä saattaa ammot- taa kuilu. Vaikka monet musiikkia opettavat opettajat pyrkivät oma-aloittei- sesti avaamaan mahdollisuuksia luokahuoneessa tapahtuvalle säveltämi- selle, useat opettajat kokevat neuvottomuutta musiikin luovan tuottamisen opetuksessa. *Ei ketään neuvomassa. Omien kokemusten puute. Sävellysprojek- tin käynnistysvaikeudet. Uusien ideoiden tarve.*

Juuri tämänkaltaisten, opettajien itse nimeämien (ks. Luku 3) haasteiden ratkomiseen suunniteltiin *Koulujen BiisiPumppu* -projekti. Hankkeen joh- toajatus on yksinkertaisuudessaan mainio: otetaan ammattipedagogi sekä kaksi lauluntekemisen ammattilaista ja katsotaan, mitä trio yhdessä keksii.

12 koulua – 12 polkua luovuuteen

Lukuvuoden 2013–14 aikana kouluihin ympäri Suomen jalkautui siis musii- kintekijäpareja, yleensä sanoittaja yhdessä säveltäjän tai säveltäjä-tuottajan kanssa. Nämä tekijäkummit suunnittelivat kohdekoulunsa opettajan kanssa, mitä aletaan tehdä ja missä järjestyksessä. Tavoitteet ja työtavat vaihtelivat oppilaiden iän, koulun tarpeiden, opettajien toiveiden ja kummien vahvuus- alueiden mukaan. Hankkeeseen valikoitui yhteensä 12 koulua. Kukin niistä rakensi polkuja luovuuteen omalla, ainutlaatuisella tavallaan.

Joissakin kouluissa päävastuu oli tekijäkummeilla, joiden tukena opettaja toimi huolehtien siitä, että homma rullasi vaivattomasti eteenpäin. Samalla opettajalla oli mahdollisuus itse oppia kummeilta uusia taitoja lauluntekemiseen luokkahuoneessa. Näin kävi esimerkiksi Juvanpuiston koulussa Espoossa.

”Meidän koulullemme oli ihan huippuhyvä, että musiikintekijäkummit Jukka Immonen ja Mariska olivat apuna”, iloitsee kuudennen luokan opettaja **Reena Linna**. ”Itseni kannalta olennaisinta oli aloituspotku, kun emme oikein tienneet itse, että mistähän päästä lähtisi liikkeelle. Jukka ja Mariska antoivat hyvät vinkit, joilla pääsimme alkuun. Sen jälkeen homma lähti rullaamaan sitten paremmin.”

Toisissa kouluissa opettajalla oli hyvin selkeä näkemys projektin etenemisestä. Tuolloin tekijäkummit työskentelivät opettajan tukena rohkaisten ja innostaen oppilaita jatkamaan ideoiden jalostamista.

”Yhdessä koulussa minä olin enemmänkin tarkkailija, ja opettaja veti toimintaa”, muistelee lauluntekijäkummi Janne Sivonen. ”Opettajalla oli hyvin *hands-on*-tyylinen tapa toimia. Hän sai oppilaat hirmu hyvin mukaan. Jos minä olisin vetänyt ne tunnit, niin ei varmasti olisi mennyt niin helposti”, Sivonen naurahtaa.

Yhteistä kaikille kouluille oli, että opettajat ja musiikintekijäkummit työskentelivät työryhminä ja että oppilaat sävelsivät ryhmissä. Kaikissa kouluissa myös syntyi valmiita musiikkikappaleita, vaikka tätä ei ollutkaan asetettu hankkeen ensisijaiseksi tavoitteeksi.

BiisiPumppu opetti, että lauluntekeminen on prosessi

BiisiPumppu-projektiin mukaan lähteneet koulut vaihtelivat paitsi kooltaan ja maantieteelliseltä sijainniltaan, myös aiempien sävellyskokemustensa puolesta. Joissakin luokissa säveltäminen eri muodoissaan oli jo entuudestaan osa musiikkituntien arkea. Toisissa kouluissa projekti tarjosi ensikosketuksen musiikin luovan tekemisen maailmaan.

Harjoitus tekee mestarin – myös säveltämisessä!
BiisiPumppu-projektissa huomattiin, että
musiikillisten ideoiden muokkaus valmiiksi
sävellykseksi on taito, jonka voi oppia ja jossa voi
tulla harjoituksen myötä yhä paremmaksi.

Juvanpuiston koulussa säveltäminen oli uusi aluevaltaus niin mukaan lähteneille opettajille kuin oppilaille. Ensimmäinen päiväkirjamerkintä syksyltä 2013 paljastaa, että *BiisiPumpun* tulo kouluun herätti oppilaissa paitsi innostusta, myös huolta ja hämmennystä.

Oppilaille kerrottiin tulevasta projektista ja julkaistiin musantekokummien nimet (Mariska ja Jukka Immonen). Oppilaat ottivat uutisen vastaan vaihtelevasti. Suurin osa oppilaista vaikutti todella innostuneelta (...) Osa oppilaista ei ollut niin innoissaan, koska kokivat projektin sisällön (omien biisien tekemisen) kaukaiseksi ja liian vaikeaksi. Hämmennystä aiheutti myös se, että biisinteko oli monille oppilaille ihan uusi ja vieras asia, jonka käytännön toteutuksesta heillä ei ollut juurikaan tietoa.

Myös Joensuun Normaalikoulun musiikinopettaja **Muusa Lehti** muistelee törmänneensä oppilaidensa ennakkoluuloihin projektin alussa. ”Hei säveltäminen – haloo! Eihän myö osata!” lapset olivat ihmetelleet opettajalleen. Oppilaiden mielissä tuntui elävän vahvana käsitys säveltämisestä jonkinlaisena erityislahjana: kykynä tuottaa valmis teos yhdellä kertaa.

”Lapset ajattelivat, että pitäisi kertaistumalta tehdä loistava poppibiisi. He eivät varmaan ihan tiedostaneet, millainen työ ja miten monta vaihetta siinä on takana”, Lehti toteaa.

Yksi *BiisiPumpun* keskeisistä tavoitteista olikin lauluntekoproessin avaaminen. Lauluntekijä **Axel Ehnström** näki yhdeksi tärkeimmäksi tehtäväkseen rohkaista nuoria laulun teon alkuun.

”Heti alussa kerroin nuorille, ettei kukaan ole hyvä silloin, kun aloittaa, mutta kun vaan treenaa ja tekee asioita oikealla asenteella ottamatta niitä liian vakavasti, jossain vaiheessa lauluista tulee hyviä”, Ehnström muistelee. ”Ei kukaan alussa ole välttämättä kauhean hyvä myöskään esimerkiksi jalkapallossa, mutta kun treenaa, huomaa että hei, mähän oikeasti kehityn tässä. Kun vain jaksaa tehdä, niin pääsee kokemaan sen oppimisen riemun.”

Axel Ehnström uskoo, ettei kukaan ole syntyessään valmiiksi taitava jollain tietyllä erikoisalalla. Sen sijaan jokaisella on taipumus johonkin, vaikkapa musiikin tekemiseen. Taipumus voi ajan ja harjoituksen myötä jalostua taidoksi. Koulu voisikin Ehnströmin mielestä toimia eräänlaisena musiikkiteollisuuden myytinmurtajana:

”Olisi hyvä, jos koulussa voitaisiin näyttää oppilaille, miten suuri merkitys autotunella [pääasiassa laulussa esiintyvien sävelkorkeuden epätarkkuuksien korjaamiseen tarkoitettu tietokoneohjelma], efekteillä ja tuottamisella ylipäättään on. Että kaikki kuulostaa ihan kauhealta, jos laulaa vaan kuivana sisään, mutta heti kun laittaa kaikki efektit päälle, se kuulostaakin ihan erilaiselta. Näin oppilaat tajuaisivat, että lopputulokseen vaikuttaa monta tekijää, ja kunhan itse vaan tekee omaa juttuaan, voi joku muu jatkaa sitä, tehdä sen valmiiksi.”

Pelko säveltämistä kohtaan karisikin pois sitä mukaa, kun luokissa päästiin työn touhuun. Alun jännityksen jälkeen Muusa Lehden oppilaat totesivat, ettei lauluntekeminen ollutkaan ylitsepääsemättömän vaikeaa, että sitä voi oppia ja harjoitella. Onnistumisen kokemus motivoi jatkamaan – jopa kouluajan ulkopuolella.

”Oppilaat huomasivat, että biisejä voikin tehdä näin, ja se varmasti motivoi heitä. Oppilaat myös sitoutuivat biisintekoon todella hyvin ja ottivat itse vastuuta, harjoittelivat itsenäisesti ja muokkasivat tekstejäkin vielä viime metreillä”, Lehti kertoo.

Ja kun hankkeesta on kulunut jo hyvän aikaa, kirjoittaa hän vielä sähköpostiviestissään:

Ilokseni kuulin lasten innostuneen jatkamaan säveltämistä kouluajan ulkopuolellakin.

Samalla lauluntekijäkummien kanssa yhdessä työskentely hälvensi ammatin mahdollisesti liittyvää mystiikkaa.

”Lapset tapaavat aina mielellään oikean ammattilaisen, oli kyseessä sitten palomies, poliisi tai muusikko. Sitä kautta he pääsevät lähemmäksi maailmaa, joka muuten tuntuisi olevan kaukana. Tällaisen kohtaamisen kautta säveltäminenkin tuli osaksi koulutyötä”, Lehti pohtii. ”Pidän todella tärkeänä sitä, että yhdessä luoden ja uutta rakentaen voimme avata meitä liikaa sitovaa säveltäjämyyttä.”

Myös Vaskivuoren musiikkilukion johtaja **Matti Suomela** korostaa ammatilauluntekijöiden vierailun merkitystä sävellysprosessin avaajana:

”Jo pelkästään se, että pääsi vaihtamaan ajatuksia huippuammattilaisten kanssa, oli kaikille silmät ja korvat avaava kokemus. Ja suurin oppi oli varmasti se, että biisin kirjoittaminen on prosessi. Että ammattilaisetkin joutuvat työstämään ideoita ja tekevät vaikka kuinka monta eri versiota.”

Vaikka musiikkilukiolaisille omien kappaleiden tekeminen oli entuudestaan jo verrattain tuttua, Jukan ja Mariskan kertomukset omasta työstään olivat konkreettinen muistutus siitä, että uuden luominen on aina prosessi, johon liittyy paitsi alkuidea, myös kyky ja kärsivällisyys työstää ideaa eteenpäin.

”Meillä oppilaat kirjoittivat lauluihin tekstejä osana luovan kirjoittamisen kurssia”, Suomela kertoo. ”Mariska kävi siellä kaksi kertaa ja esitteli hienon prosessikuvauksen yhdestä biisistään, ensin ensimmäisen aihion ja lopuksi valmiin hittibiisin. Sitten hän antoi oppilaille kotitehtäväksi tehdä hyviä tekstejä. Parin viikon päästä Mariska palasi, ruoti tekstejä yhdessä opiskelijoiden kanssa ja ehdotti, mitä voisi ehkä muuttaa, mihin suuntaan, ja niin edelleen.”

Rohkaisua, uskallusta ja aitoa innostusta

Juvanpuiston koulun päiväkirjamerkintä kuukausi projektin alkamisen jälkeen huokuu positiivista energiaa. Marraskuun puoliväliin mennessä luokassa on päästy työn touhuun, riimit löytävät paikkansa ja kännyköille talentuvat ideat melodioista. Opettajat iloitsevat innostuksesta ja vaikuttavat olevan jopa hieman yllättyneiltä oppilaiden tehokkuudesta:

Säveltäminen ja sukupuoliroolit

Kuten olemme aiemmin todenneet, säveltämisen on perinteisesti ajateltu vaativan synnynnäistä lahjakkuutta. Tämän lisäksi säveltäjällä on länsimaisen musiikin kaanonissa ollut myös toinen erityispiirre: hän on ollut mies.

Sukupuoleen liittyvät kulttuuriset asenteet ohjaavat lasten identiteettityötä ja vaikuttavat myöhemmin myös ammatillisiin valintoihin. Musiikkikasvatuksen tutkija Anna Kuoppamäki on todennut, että vanhempien normatiiviset käsitykset sukupuolesta voivat ohjata tyttöjä ja poikia esimerkiksi tiettyjen harrastusten tai soitinten pariin. Koulussa musiikin oppikirjat ovat osaltaan ylläpitäneet stereotyypistä kuvaa eri sukupuolien rooleista musiikissa, ja vaikka 2000-luvun kirjat haastavat tätä kuvaa, vanha 'tytöt laulavat ja pojat soittavat' -asenne istuu edelleen tiukassa.¹

Kuoppamäki selvitti väitöstutkimuksessaan, miten lasten sukupuoli, oppija-identiteetti ja käsitys oman musiikillisen toiminnan mahdollisuuksista kietoutuvat toisiinsa musiikin ryhmäoppimisessä. Hän analysoi 9-vuotiaiden oppilaiden toimintaa musiikinperusteiden tunneilla ja havaitsi, että opetustilanteissa nousi esiin paljonkin sukupuolittuneita jakoja, joita lapset itse myös ylläpitivät. Erilaiset refleksiivistä oppimista tukevat musiikin luovan tuottamisen muodot vähensivät kuitenkin näitä ryhmäjakoja ja lisäsivät yhteistyötä lasten kesken.²

Kuoppamäki muistuttaa, että sukupuoleen liittyvät stereotyypit korostuvat tietyissä ikävaiheissa ja ovat luonnollinen osa kasvuprosessia. Mutta samalla olisi tärkeää tukea sellaisen sosiaalisen tilan rakentumista,

jossa lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus rakentaa omaa identiteettiään ilman sukupuoleen sidottuja ennako-odotuksia. Tutkija kannustaa kasvattajia miettimään myös omia asenteitaan: Pönkitäkö vai haastanko normatiivisia käsityksiä tytöistä ja pojista musiikinoppijana? Paras tapa purkaa lasten kanssa stereotyyppioita on käydä heidän kanssaan avointa keskustelua niissä musiikin tekemisen tilanteissa, joissa normatiiviset käsitykset näyttävät rajoittavan heidän valintojaan tai toiminnan mahdollisuuksiaan.

Suomen ammattimaisten musiikintekijöiden joukossa naiset edustavat yhä vähemmistöä. Vuonna 2015 Säveltäjäin tekijänoikeustoimisto Teoston asiakkaista naisia oli 18 %, Suomen Säveltäjät ry:n jäsenistä noin 10 % ja Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry:n jäsenistä noin 22 %. Naisten osuus on kuitenkin selvässä kasvussa, ja tilastojen valossa näyttää siltä, että tulevaisuudessa yhä useampi valitsee musiikintekijän ammatin ja yhä useampi heistä on nainen.

Tällä tunnilla suurin osa ryhmistä sai jo yhden säkeistön/kertosäkeistön valmiiksi ja osa vähän enemmänkin. Nyt alkaa innostus loistaa jo lähes kaikkien kasvoilla!

Juvanpuistossa, kuten monissa muissakin kouluissa, oppilaat työskentelivät pienryhmissä. Aikuiset astuivat taka-alalle ja omaksuivat selkeän johtajuuden sijaan sivusta ohjaavan roolin. Oppilaille pyrittiin antamaan tarpeeksi eväitä alkuun pääsemiseksi (vinkkejä tähän Luvussa 5). Työskentelyn edessä opettajat ja kummit olivat tarvittaessa käytettävissä ja rohkaisivat oppilaita eteenpäin. Lasten taiteelliseen visioon ei kuitenkaan haluttu sekaantua liikaa. ”*Opettaja ei puuttunut oppilaiden tyyliin, mutta ohjasi ja neuvoi heidän ideoidensa mukaisesti*”, Juvanpuiston koulun päiväkirjassa selostetaan.

BiisiPumpun työskentelymenetelmä mahdollisti sellaisen tutkivan oppimisen, jossa aikuisten tehtävänä oli auttaa oppilaita ohjaamaan omia oppimisprosessejaan. Kaikkea ei tarjottu alusta asti valmiiksi. Sen sijaan oppilaita rohkaistiin esittämään, jakamaan ja kuuntelemaan toistensa näkemyksiä.

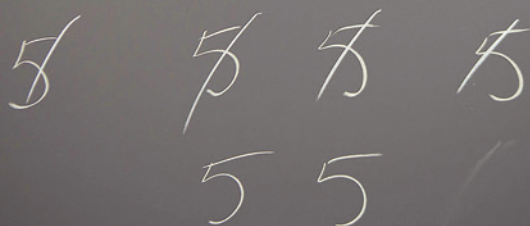
Avoin lähestymistapa oli toisaalta ainoa mahdollisuus *BiisiPumpun* kaltaisessa projektissa, joka ei sisältänyt selkeitä etukäteen asetettuja tavoitteita eikä noudattanut mitään tiettyä metodologiaa. Tämän huomasi myös Niinistön koulun luokanopettaja **Tiina Papinoja**:

”Hankkeessa oli pakko keksiä luovia ratkaisuja, kun valmista mallia ei ollut ja ohjeistus antoi vapaat kädet. Opettajalta tarvittiin riittävästi uskallusta ryhtyä kokeilemaan jotakin sellaista, mitä ei ollut aikaisemmin tehnyt”, Papinoja toteaa. ”Opettaja ei ollut turvallisesti mukavuusalueella, vaan oppilaiden kanssa säveltäessä saattoi tapahtua mitä vaan.”

Tiina kuvaakin *BiisiPumppua* hypyksi tuntemattomaan: sen lisäksi että oppilaat harjoittelivat yhdessä luomista, myös opettajan rinnalle asettui kaksi entuudestaan vierasta aikuista. Kukaan ei voinut turvautua tuttuihin tekemisen malleihin.

”Ehkäpä juuri tämä antoi tilaa luovuudelle ja vapautti lapset sekä aikuiset keksimään. Kaikkea ei voinut suunnitella ja miettiä etukäteen, vaan eri

Ole ahkera,
aikaa 30 min

Sävellyksen valmistuminen on palkitsevaa. Joskus aikaraja antaa tekemiselle positiivista potkua.

tilanteissa piti keksiä sopivia ratkaisuja. Totesinkin jossain vaiheessa, että *BiisiPumppu* taisi viedä meidät luovuuden ytimeen.”

Tällaiseen pedagogiseen joustavuuteen kannustetaan myös uusissa *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa*, jossa oppilaiden ideoiden tukeminen ja aloitteellisuuden kannustaminen yhdistetään toimijuuden vahvistamiseen. Vantaan Kartanonkosken koulun musiikinlehtori **Anne Tanskanen** nimeääkin projektin huippuhetkeksi päivän, jolloin huomasi oppilaidensa ottavan vastuun oman sävellyksensä päätöksistä.

”Anssi Kelan vierailujen aikana olimme käytännössä yhdessä isossa tilassa, joka oli jaettu kahteen osaan. Kerran kun Anssi lähti käymään toisella puolella, oppilaat ilmoittivat minulle, että he halusivat biisiin C-osan. Minä sanoin, että hyvä – ruvetkaa vaan ideoimaan. Ja muistan hetken, kun tytöt tulivat ympärilleni tietokoneen ääreen ja lähdimme ideoimaan ja riimittelemään. Ja siinä tajusin, että tämä on juuri

se todellinen suola, näin sen pitää toimiakin”, Tanskanen kertoo. ”Kaikkein paras hetki nimittäin on, kun näkee aidon innostuksen oppilaassa, koska silloin tietää, että innostus voi jatkua koulun ulkopuolellakin.”

Tänään valmista!

Jokaisessa 12 koulussa, jossa *BiisiPumppu* toteutettiin, projektin lopputuloksena syntyi kasa lauluja. Tämä oli mukava yllätys hankkeessa, jonka tavoitteet liittyivät ennemminkin itse tekemiseen kuin valmiiden kappa-leiden syntymiseen. Tärkeimpänä pidettiin sitä, että päästäisiin tekemisen makuun ja että jokainen oppilas saisi kokemuksen omasta musiikillisesta luovuudestaan. Jukka Immonen näkee laulujen valmistumisen olleen kuitenkin merkittävää projektiin osallistuneiden oppilaiden kannalta:

”Kaikki saivat kokemuksen siitä, että me tehtiin tänään tällainen laulu. Minusta se oli ehkä tärkein juttu tässä projektissa”, Immonen hehkuttaa.

Samalla lauluntekemisen tavoitteellisuus tarjosi raamit työskentelylle:

”Siinä saatiin lyhyessä ajassa se konkretia, joka usein koko musa-hommasta vähän uupuu. Sellainen tavoitehakuisuus, että tänään aloitetaan ja me tehdään tämä valmiiksi. Luulen, että se myös poistaa turhaa mystiikkaa tästä lauluntekemisestä.”

Jukka Immonen korostaa, ettei lopputuloksen tarvitse olla valmiiksi asti hiottu tai edes julkaisukelpoinen. Lauluun voidaan myöhemmin palata yksityiskohtia viimeistelemään. Laulu voidaan myös seuraavana päivänä todeta epäonnistuneeksi. Tärkeää on, että oppilaat saavat kokemuksen siitä, että he pystyvät yhdessä saamaan aikaan jotain konkreettista. Tästä kokemuksesta iloitsee myös Kirkkonummen Winellskan koulun opettaja **Maria Haaja**:

”Siellä oli sellainen tekemisen meininki. Ja oppilailla oli selvästi mielessä, että halusivat saada myös valmista aikaan ja nauhoittaa oikeasti, Axelin kanssa. Ettei se ollutkaan vaan semmoista kokeilemistä, vaan tehtiin jotain ihan *oikeasti*.”

Myös Kartanonkosken koulun opettaja **Perttu Leskinen** nostaa yhdeksi huippuhetkeksi päivän, jolloin oppilaat esittelivät työnsä ihailemalleen rap-artisti **Uniikille**.

”Uniikki istui opettajanpöydän ääressä hyvin polleena, sanoi että tätä hän on odottanut – että saa olla opettajanpöydän ääressä”, Leskinen muistelee huvittuneena. ”Ja lapset olivat siinä jonossa, ja heillä oli lappu ja heitä jännitti, ja sitten he veivät sen oman rivinsä Uniikille. Ja sitten kun Uniikki saman tien räppäsi aina ne kaikki rivit, ei vaan lukenut vaan räppäsi. Ja minä kirjasin rivejä muistiin tietokoneelle. Se oli jotenkin aivan semmoinen uskomattoman hieno tilanne, antoi paljon lapsille mutta myös opelle.”

Yhdessä enemmän

Monet tutkimukset vahvistavat *BiisiPumppu*-osallistujien kokemuksen valmiin teoksen mielekkyydestä. Lukioikäisten nuorten laulun tekemistä koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että keskeneräiset kappaleet tuntuvat monesta nuoresta ahdistavalta tai lannistavalta, kun taas laulujen valmiiksi saattaminen saa aikaan riemun, onnistumisen ja ylpeyden tunteita¹. Sävellysten valmistumisen tärkeys korostuu entisestään ryhmässä toimiessa. Hajanaisesta ryhmästä voi muodostua oppiva yhteisö laulunkirjoittamisen tai muun yhteisen tavoitteen äärellä.

Myös Vaskivuoren lukiossa korostui yhteisen aikaansaannoksen tärkeys. Lukioaika voi olla monella tapaa paitsi antoisaa, myös rankkaa opiskelupaineiden ja jatkuvasti muuttuvien sosiaalisten tilanteiden takia. Matti Suominen pitääkin vuorovaikutuksen ja yhdessä tekemisen harjoittelua yhtenä taideopetuksen tärkeimmistä tehtävistä. Laulujen yhteiskirjoittaminen tarjosi tähän oivan mahdollisuuden.

”Mielestäni tärkeintä tällaisissa projekteissa on yhdessä tekeminen ja vuorovaikutus. Se, että saan ryhmän tekemään yhdessä jotain, mistä syntyy valmis lopputulos, kuten tässä tapauksessa biisi”, Suominen korostaa.

”Siinä oli aihetta ylpeydelle!”

Yhteinen taideteos voi myös yllättää tekijänsä. Usein käy nimittäin niin, että yhdessä saadaan aikaan jotain sellaista, johon kukaan ei olisi yksin yltänyt. Monissa *BiisiPumppu*-kouluissa huomattiin, että projektin lopputuloksena syntyneiden laulujen äänittäminen tai julkinen esittäminen oli oppilaille hankkeen kohokohta. Näin kävi myös Juvanpuiston koulussa, jonka päiväkirjaan on projektin loppupuolella lisätty innostunut luonnehdinta:

Oppilaista oli koottu kaksi bändiä, jotka olivat harjoitelleet soittamaan pari näistä oppilaiden omista sävellyksistä, joten kuusi biiseistä kuunneltiin äänitteenä, ja kaksi niistä soitettiin live-esityksenä. Siinä oli aihetta ylpeydelle! Nämä kappaleet tullaan esittämään vielä tänä keväänä koulun yhteisissä juhlissakin.

Myös Winellskan koulun opettaja Maria Haaja muistelee projektin iloisia päätöstunnelmia:

”Työstimme yhden kappaleen live-versioksi, jonka yhdeksäsluokkalaiset esittivät kevätkuulussa. Se esitys oli varmasti projektin hienoin hetki ja ihan mahtava lopetus yläasteelle oppilaiden mielestä.”

Niinistön koulun Tiina-opettaja puolestaan kirjoittaa päiväkirjassaan huh-tikuussa 2014:

Luonto-laulun tekijätytöt olivat niin onnellisia, kun annoin heille kopiot omasta laulusta. Samoin kuudesluokkalaisten tytöt ovat olleet tekemässä omaa laulua koulun jälkeen. Kukaan ei valittanut, että joutuu jäämään perjantaina koululle. Lisäksi kuudennen luokan bändi on käynyt säännöllisesti harjoittelemassa välituntisin omaa laulua kevätkuulua varten.

Ja kun kerran oli vauhtiin päästy, ei oman musiikin tekeminen suinkaan päättynyt tekijäkummien poistuttua kouluista. Niinistön päiväkirja jatkuu myöhemmin keväällä:

Uusia lauluja on tullut myös oppilaiden itse tekeminä. Varsinkin eka- ja tokaluokkalaisten innostuneet nyt laulujen tekoon. Laulut kertovat

mm. jalkapalloilusta, karkeista ja leikeistä. Oppilaat ovat välituntisin kirjoittaneet tai juuri kirjoittamassa lauluja puhtaaksi tietokoneelle.

Myös Juvanpuiston koulun päiväkirja raportoi (jopa yöunia häirinneestä!) luovuuden lukkojen aukeamisesta:

Eräs oppilaista tuli kertomaan, ettei saanut illalla unta, kun biisin sanoja tulvi mieleen. Hänellä kuten joillakin muillakin viime päivien kokemukset olivat herättäneet valtavan sisäisen innostuksen sanoitusten keksimiseen.

BiisiPumppussa opittiin toisilta ja toisten kanssa

BiisiPumppu perustui ajatukselle, että koulun ovet avattiin koulua ympäröivälle musiikkikentälle. Mutta miltä opettajasta tuntui, kun omaan luokkaan astui kaksi tuntematonta aikuista?

BiisiPumppu-hankkeeseen osallistuneet opettajat vakuuttavat kilvan, että kokemus oli myönteinen.

Anne Tanskanen Kartanonkosken koulusta oli heti valmis lähtemään mukaan hankkeeseen. Toisin kuin niissä kouluissa, joissa *BiisiPumppu* tarjosi ensikosketuksen lauluntekemiseen, Tanskasen oppilaille säveltäminen oli tuttua jo ennestään. *BiisiPumppu*-hanke tuntui siis tutun asian luontealta ja innostavalta jatkolta.

”Tykkään hirveästi projekteista, joissa oppilaiden on mahdollista näyttää todelliset taitonsa”, Tanskanen innostuu. ”Lisäksi minusta oli todella mielenkiintoista päästä tutustumaan yhdessä oppilaiden kanssa siihen, millaista on sellaisen artistin työ, joka tekee itse omat kappaleensa. Ja jos siitä yksikin oppilas saisi sitten kipinän omaan toimintaan, se oli mielestäni hyvä.”

Samanlainen avoin asenne yhteistyön mahdollisuuksia kohtaan heijastuu kaikkien hankkeeseen osallistuneiden opettajien haastatteluista. Huomioni kiinnittyy erityisesti siihen, miten opettajat painottavat muiden ihmisten merkitystä oman ammattitaitonsa vahvistumisessa.

”Se, että luokkaan tuli musiikintekijöitä koulun ulkopuolelta, tuntui vain hyvältä. Minäkin olen jo sen verran pitkään tehnyt tätä työtä, että tiedän hyvin oman rajallisuuteni. Jos joku siis uskaltaa ja viitsii tulla mukaan, ei se ole uhka vaan mahdollisuus, ehdottomasti”, Vaskivuoren lukion opettaja Matti Suominen painottaa.

Opettajan ammattitaito on yhteinen oppimispolku

BiisiPumppu-hankkeeseen osallistuneet opettajat tuntuvat hahmottavan ammattitaitonsa polkuna, jota taivalletaan yhdessä kollegoiden, ystävien sekä muiden, oman työn kannalta merkittävien ihmisten kanssa.

Reena Linnan luokkahuoneen ovi Juvanpuiston koulussa on ollut auki aiemminkin. Vuosien varrella vieraana on nähty esimerkiksi oppilaiden vanhempia, joilla on asiantuntemusta jostain opetettavasta asiasta.

”Näen aina lisäarvona sen, että on muita aikuisia, jotka voivat jakaa omaa asiantuntemustaan luokan kanssa. Siinä saa itse aina oppia uutta samalla”, Linna toteaa.

Samoilla linjoilla on Linnan kollega, Juvanpuiston koulun musiikinlehtori **Tuomas Sidoroff**. Reena ja Tuomas ovat muutenkin tottuneet työskentelemään tiiminä. Sidoroff myöntää, että siitä huolimatta ammattimuusikoiden tulo omaan koululuokkaan jännitti aluksi ja mielessä käväisi kysymys, että mitähän muusikot mahtavat koulun musiikkipuuhasta ajatella.

”Mutta sitten tuumin, että ajatelkoon mitä ajattelevat, meillä tehdään näin. Ja minulle itselleni todella arvokasta on se, että meillä *kaikki* – ei vain joku tietty, valittu porukka – tekevät jotain ja harjoittelevat esimerkiksi bändisoittoa. Siitä olen ylpeä ja sen halusin näyttää myös muusikoille.”

Tekijäkummit Jukka Immonen ja Mariska osoittautuivat sitä paitsi ”hyvin helposti lähestyttäviksi ihmisiksi”, joilla oli paljon annettavaa myös opettajille.

”Meillä sattui olemaan sellainen onni, että saimme kummeiksi Jukka Immosen ja Mariskan. Sen lisäksi, että he ovat hyviä muusikoita ja

taitavia biisintekijöitä, heillä on myös pedagogisesti hyviä ajatuksia”, Sidoroff kiittelee. ”He opettivat Reenaa ja minua siinä, miten asioita voi tehdä mahdollisimman yksinkertaisesti. Ja minusta tuntui, että he arvostivat myös meidän työtämme. He eivät tulleet kouluun taiteilijoina vaan yhteistyön tekijöinä.”

Kuvatessaan hankkeen toteutusta ja merkitystä omissa kouluissaan, opettajat palaavat usein omaan rooliinsa kanssaoppijana yhdessä oppilaidensa kanssa. Sen lisäksi, että he iloitsevat uusista oppimisen mahdollisuuksista, joita *BiisiPumppu* tarjosi oppilaille, opettajat kertovat kokeneensa hankkeen hyödylliseksi myös omalle ammattitaidolleen.

Musiikkiin erikoistunut luokanopettaja Perttu Leskinen kertoo olleensa innostunut rapista jo nuoruudessaan. Aloittaessaan opettajana Kartanonkosken koulussa hän huomasi ilokseen, että rap sytytti myös monet hänen oppilaansa. Rap-artisti Uniikki sopikin Leskisen ryhmän *BiisiPumppu*-kummiksi kuin nakutettu.

”Minulla itselläni on pitkään jo ollut räppiä kohtaan semmoinen hyvin läheinen suhde, ja tykkään sitä lasten kanssa kokeilla. Olen itse tehnyt ja esittänytkin räppiä varmaan 90-luvulta alkaen, harrastemielessä”, Leskinen kertoo. ”Ja niinpä kun Uniikki tuli, tuntui heti siltä, että hänet pitää saada meidän kummiksemme. Lähdetään tekemään sitä räppiä oikeasti, ammattilaisen kanssa. Se oli myös opettajalle hyvin antoisaa, hienoa tehdä ammattilaisen kanssa töitä.”

On selvää, että eräs merkittävimmistä syistä *BiisiPumpun* menestykseen liittyy juuri tähän opettajien kykyyn nähdä opettajuutensa kehittyvänä ja kehitettävänä alueena. Kerran opittu ei riitä, on haastettava oma ajattelunsa ja totutut työtavat. Oma pedagoginen kasvu linkittyy jatkuvaan oppimiseen muilta ja yhdessä muiden kanssa. *BiisiPumppu* tarjosi mahdollisuuden paitsi yhteistyöhön tekijäkummien kanssa, myös ideoiden jakamiseen opettajakollegoiden kanssa niin hankkeeseen liittyvissä tapaamisissa kuin suljetun Facebook-ryhmän kautta. Näistä mahdollisuuksista iloitsee myös Anne Tanskanen:

”Mielestäni tässä hankkeessa oli myös todella ihanaa tavata kollegoja ja kuulla mitä muualla Suomessa tehdään. Koulujen musiikinopettajien yhteisö on ylipäätään valtavan tärkeä. Me musiikinopettajat olemme hirveän yksinäisiä työssämme, koska tunteja on vähän ja harvalla meistä on kollega, jonka kanssa voisi jakaa ideoita.”

Kaikkia *BiisiPumppu*-hankkeen opettajia näyttää yhdistävän uteliaisuus uusille työtavoille sekä avoimuus yhdessä tekemiselle, jakamiselle ja toisilta oppimiselle. Tämä asenne vaikuttaakin olevan onnistuneen yhteistyön perusedellytys. Opettajien puheissa oma ammattitaito näyttäytyy eräänlaisena *jaettuna asiantuntijuutena*. Keskeistä on yhdessä työskentely olemassa olevan tehtävän kimpussa. Tehtävän ratkomiseksi kutsutaan avuksi asian-tuntijoita muista organisaatioista.

BiisiPumppu-hankkeeseen lähteneille opettajille yhteistyö ammattilau-luntekijöiden kanssa ei siis näyttäytynyt omaa auktoriteettia horjuttavana uhkana, vaan pedagogisen kasvun mahdollisuutena. Tähän mahdollisuu-teen opettajat kilvan tarttuivat.

Yhteistyötä yli oppiainerajojen

*BiisiPumppu*ssa tärkeitä olivat sävelten lisäksi myös sanoitukset. Siksi projekti oli helppo yhdistää musiikin lisäksi äidinkielen ja vieraiden kielten opetukseen.

Ruotsinkielisessä Winellskan koulussa *BiisiPumppu*-hankkeeseen osallistui musiikinopettaja Maria Haajan lisäksi englannin- ja suomenkie-lenopettaja sekä äidinkielenopettaja. Yläkoululaiset sävelsivät lauluja ja kirjoittivat niihin sanoituksia kahdella eri kielellä, ruotsiksi ja englanniksi. Näin säveltämiseen yhdistyi samalla kieltenopiskelu. Työnjako opettajien kesken jakautui luontevasti siten, että kielentunneilla keskityttiin tekstien kirjoittamiseen ja musiikintunneilla säveltämiseen sekä etukäteen tehtyjen tekstien muokkaamiseen Maria-opettajan ja tekijäkummi Axel Ehnströmin johdolla.

”Oli kiva tehdä yhteistyötä myös aineenopettajien kanssa, saada mukaan muitakin aikuisia”, Haaja sanoo.

Winellskan koulun oppilaat äänittivät tekemänsä laulut Ehnströmin avustuksella. Laulujen kirjo yltää balladeista elektropoppiin. Erityisesti yksi laulu soi mielessä vielä pitkään kouluvierailun jälkeen: Winellskan oma koululaulu, jossa luodaan yhteishenkeä räpin keinoin.

Kartanonkosken koulussa opettajat puolestaan päättivät työskennellä yhteisen päämäärän eteen: koulun musikaalin säveltämiseksi. Musiikin aineenopettajan ja alaluokkien musiikkiin erikoistuneen opettajan lisäksi mukana olivat kaksi äidinkielenopettajaa sekä englanninkielenopettaja.

”Kun olimme kuulleet, ketkä olivat meidän *BiisiPumppu*-artistimme ja paljonko aikaa meillä oli toteuttaa hanke, päätimme kollegojeni kanssa yhdistää kaksi projektiamme, eli hyödyntää *BiisiPumppua* musikaalissa, joka esitettäisiin koulussa seuraavana keväänä”, musiikinopettaja Anne Tanskanen kertoo. ”Tiesimme, että musikaalissa on kaksi päähenkilöä, joille tarvittiin kappaleet. Ja mikä olisikaan ollut *BiisiPumppua* parempi tapa tehdä ne!”

Opettajien välinen yhteistyö osoittautui monissa kouluissa hauskaksi ja tehokkaaksi tavaksi luotsata isoa hanketta. Samalla se tarjosi kouluille mahdollisuuksia oppiainerajat ylittävien työtapojen luomiseen uuden opetus suunnitelman tavoitteiden mukaisesti, kuten Niinistön koulun opettaja Tiina Papinoja huomauttaa.

”*BiisiPumpun* tapaiseen laajaan hankkeeseen ei voi lähteä yksin. Yhteistyö on se juttu, ja sama henkihän on myös uudessa opetus suunnitelmassa.”

Parhaimmillaan *BiisiPumppu*-kouluprojektissa syntyneet, oppiainerajat ylittävät pedagogiset lähestymistavat tarjosivat oppilaille mahdollisuuksia yhdistellä eri tietoja ja taitoja. Musiikin oppisisällöt yhdistyivät luontevalla tavalla kielten opiskeluun, teknologian käyttöön ja moneen muuhun opittavaan asiaan. Oppiminen tapahtui vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden ja useiden eri aikuisten kanssa. Papinoja näkeekin säveltämisen monet mahdollisuudet, joita voisi hyödyntää vielä paljon enemmänkin.

”Sävellyttäminen voisi olla luonteva osa oppimista yli rajojen. Siihen ei aina tarvitsisi käyttää juuri musiikintuntia, sillä sävellyttäminen tukee

Sävellyksen kautta koulu voi luoda siltoja ympäröivään yhteisöön. Oman musiikin tekeminen voi olla myös oppilaille luonteva keino tuoda omat musiikilliset maailmansa kouluun.

ITU-hanke – säveltäjät ja kuvataiteilijat Itä-Helsingin kouluissa

Koulujen BiisiPumpun lisäksi Suomessa on viime vuosina toteutettu muitakin laajamittaisia hankkeita, joissa säveltäjät ovat jalkautuneet kouluihin. Yksi näistä on ITU-hanke, Koneen säätiön rahoituksella toteutettu monitaiteellinen projekti itähelsinkiläisille yläkoululaisille vuosina 2013–2015.

ITU:n yhteistyökumppaneina olivat Itä-Helsingin musiikkiopisto, Helsingin kuvataidekoulu, Suomen Säveltäjät ry, Sibelius-Akatemia sekä Helsingin kulttuurikeskuksen Stoa ja Vuotalo. Tavoitteena oli tiivistää alueen kulttuuritoimijoiden ja peruskoulujen yhteistyötä sekä innostaa nuoria taiteen tekemiseen heidän omien ideoidensa pohjalta. Keskeistä oli kuvataiteilijoiden ja säveltäjien yhteistyö opettajien kanssa. Opettaja-taiteilijatiimit työskentelivät kouluissa kymmenen kaksoistunnin ajan, ja lopuksi kouluryhmät esittivät omat teoksensa yhteisessä tapahtumassa.

ITU-hankkeen filosofia pohjautui pitkälti Taideyliopiston Sibelius-Akatemian Riitta Tikkasen ja Elina Stirkkisen Luovat muusikon-taidot -koulutukseen. Myös Itä-Helsingin musiikkiopiston rehtorin Minna-Maria Pesosen rooli hankkeen taustalla oli keskeinen.

Aluksi nuorten kanssa tehtiin mm. äänimaisema-, improvisointi- ja sävellysharjoituksia. Nuoret muunsivat piirtämiään hahmoja musiikillisiksi karaktääreiksi ja niitä edelleen musiikillisiksi improvisaatioiksi. Teokset kirjoitettiin muistiin ryhmästä riippuen ikonisesti, graafisesti, sanallisesti tai perinteisenä notaationa. Keskenäisiä teoksia myös äänitettiin, jotta ne pysyivät tallessa.

Säveltäjä Minna Leinonen oli yksi ITU-hankkeen sävellyspedagogeista. Hän on opettanut sävellystä Keski-Helsingin musiikkiopistossa

vuodesta 2014. Näin Leinonen kuvaa kokemuksiaan ITU-hanketta koskevassa kirjoituksessaan:

Koululuokka tuntui aluksi suurelta verrattuna esimerkiksi musiikkiopistoryhmiin, oppilaita oli joissakin ryhmissä lähes 30. Valmiita malleja tai tehtävyytyyppejä ei ollut, kehitelimme työtapoja sitä mukaa kun tutustuimme ryhmiin. Tehtävät alkoivat profiloitua selvemmin, kun aloimme työskennellä pienryhmissä ja jaoimme luokan puoliksi. Olennaista oli tehtävien oikeanlainen valinta ja annostelu. Rima tuli asettaa matalalle, jotta oppilaat saivat jo ensimmäisistä improvisointitehtävistä onnistumisen tunteita.

Tällaisessa hankkeessa sävellysopettajan ensisijainen tehtävä ei ole tarjota vaihtoehtoja, koska ne jo rajaisivat oppilaan ajattelua. Työ on avustamista ja kysymysten esittämistä, ei esteettistä arvottamista, johdattelua tai ammattisäveltäjän omien intressien toteuttamista.

Omasta mielestäni säveltämisessä paras hetki on juuri se, kun kaikki on mahdollista, annettuja rajoja ei ole. Luottamalla nuoreen, antamalla hänelle aikaa ja riittävä määrä valmentavia tehtäviä mahdollistetaan ainutkertainen ja merkityksellinen sävellyskokemus, joka on nuoren ikioma.¹

eri asioiden oppimista myös monessa muussa oppiaineessa”, Papinoja hahmottelee.

BiisiPumpun tavoitteena pysyvä muutos

Monilla paikkakunnilla *BiisiPumppu*-projekti levittäytyi myös koulun seinien ulkopuolelle. Esimerkiksi Vantaan Kartanonkosken koulun musikaalisuudessa oli mukana kaksisataa lasta sekä Keski-Vantaan musiikkiopiston jousiorkesteri, joka säästi *BiisiPumpun* myötä syntyneitä, oppilaiden tekemiä ja esittämiä lauluja.

Anne Tanskanen kokee *BiisiPumpun* poikineen opetukseensa hyviä ideoita, joita aikoo soveltaa myös tulevaisuudessa. Yhteistyö etenkin paikallisten artistien kanssa houkuttelee.

”Aion vastedeskin teettää sävellyksiä joka vuosi, ja ehkä myös muuttaa niiden olomuotoja ja tekotapoja. Olisi myös aika hienoa saada projekteihin mukaan esimerkiksi vantaalaisia, paikallisia artisteja.”

Myös Kouvolan seudulla yhteinen sävel koulun ja artistien kesken löytyi *BiisiPumpun* myötä. Niinistön koulun oppilaiden yhteistyö musiikintekijäkummien **Pentti Rasinkankaan** ja **Väinö Walleniuksen** kanssa poiki niin monta hyvää laulua, että työn alla on oman CD-levyn julkaiseminen Tiina-opettajan johdolla.

Monet muutkin projektiin osallistuneet opettajat pitivät *BiisiPumppua* mainiona keinona elävöittää paitsi omaa koulua, myös sitä ympäröivää laajempaa yhteisöä. Vaskivuoren lukion Matti Suominen pitää siltojen rakentamisen mahdollisuutta yhtenä hankkeen suurimmista hyödyistä:

”Mielestäni olennaisin ja suurin juttu hankkeessa oli nimenomaan se, ettemme me jää vain kouluun keskenämme puuhastelemaan, jolloin koulusta tulee sellainen kummallinen seinien sisällä tapahtuva asia, jolla ei ole mitään tekemistä ulkomaailman kanssa. Aina, kun kouluun tulee joku ulkopuolelta, on se hyvä, voimaannuttava asia. Hanke vahvisti entisestään omaa ajatustani siitä, että miksi yrittää tehdä itse sellaista, mitä ei osaa, jos voi pyytää ammattilaista apuun sen sijaan.”

Koulun ja ammattimuusikoiden yhteistyö ei suinkaan hyödyttänyt vain opettajia ja oppilaita. Sen lisäksi, että *BiisiPumppu* saattoi opettajat tarkastelemaan omaa ammattitaitoaan uudesta näkökulmasta, hanke asetti myös lauluntekijät uudenlaisten haasteiden eteen. Oppimista tapahtui projektin aikana siis joka suuntaan.

Jukka Immonen pohtii, mitä hankkeesta jäi käteen.

”Itse oivalsin *BiisiPumppussa*, miten tärkeä työkalu ja voimavara yhdessä tekeminen on. Oli myös ihanaa seurata vierestä lapsia, joilla ei ole vielä filtereitä ollenkaan, jotka vain pistelevät menemään. Siihenhän sitä tavallaan itsekin työssään pyrkii”, lauluntekijä toteaa.

”Mihin vielä tässä päästäänkään?”

On ihan pakko kirjoittaa kuulumisia. En olisi ikinä uskonut, miten paljon BiisiPumpun vaikutukset tulevat näkymään. Taisin sinulle haastattelussa sanoa, että tällä hetkellä ei mikään muu luokka tee uusia lauluja. Ei pidä enää paikkaansa, nimittäin kevään aikana on ilmennyt, että lauluja vaan syntyy lisää. Oppilaat ja opet ovat hoksanneet, että lauluilla voi opetella uusia opittavia asioita.

Niinistön koulun opettajan sähköpostiviesti huhtikuulta 2015 huokuu iloa. Tiina Papinoja kertoo koko koulun vallanneesta luovuusinnosta, jonka tuloksena on syntynyt monen monta teosta pronominiräpistä kuudesluokkalaisten ”Hyvästi ala-aste” -lauluun. ”Mihin vielä tässä päästäänkään?” Papinoja päättää viestinsä.

Juuri tästä *Koulujen BiisiPumppu* -hankkeesta oli parhaimmillaan kyse: pysyvän jäljen jättämisestä koulun arkeen. Opettajan ja tekijäkummien yhteistyö loi mahdollisuuksia sellaisten ideoiden ja käytäntöjen syntymiselle, joita jokainen opettaja voisi soveltaa parhaaksi katsomallaan tavalla.

Vaikka musiikintekijäkummit edustivat pääosin populaarimusiikkia, *BiisiPumpun* myötä syntyneet ideat ovat sovellettavissa paljon laajemminkin ja musiikkityylistä riippumatta. Seuraavassa luvussa listaamme *BiisiPumpun* myötä syntyneitä ideoita, joita voi soveltaa missä tahansa koulussa ja myös muissa musiikkikasvatuksen oppimisympäristöissä.

Parhaimmillaan *Koulujen BiisiPumppu*-hankkeessa oli kyse pysyvän jäljen jättämisestä koulun arkeen.

Jukka Immonen on biisintekijä ja äänitetuottaja, joka on vaikuttanut muun muassa Jenni Vartiaisen, Anna Abreun, Anssi Kelan, Asan, Redraman sekä norjalaisen Margaret Bergerin ja ruotsalaisen Vincentin levyillä. Hän on säveltänyt musiikkia myös kotimaisiin elokuviin ja televisiosarjoihin ja sai vuonna 2005 parhaan elokuvamusiikin Jussi-palkinnon musiikistaan elokuvaan *Tyttö sinä olet tähti*.

JUKKA IMMONEN

Biisinteko on ryhmätöitä

En opiskellut muusikoksi, vaan aloin vain soitella nurkista löytyneitä soittimia ja siirryin jo varhaisella iällä koneiden pariin, kun satuin tapamaan oikeita ihmisiä, jotka osasivat neuvoa siinä. 13–14-vuotiaana minulla oli ensimmäiset omat työasemat, joilla tein valmiita musiikkitaustoja. Taustalla vaikutti myös 1990-luvun murroskausi, jolloin studiotekniikka koki suuren mullistuksen ja äänitystyökalut halpenivat.

Kävin yläasteen ja lukion Laajasalossa, missä opettajana oli **Petri Laaksonen**. Koulumme oli hyvin musiikkivoittoinen, mikä on varmasti osaltaan vaikuttanut omaan uraani. Bändien lisäksi koulusta löytyi midi-työpaja, jonne saattoi jäädä koulun jälkeenkin. Siellä minä nuokuinkin siihen saakka, kunnes vahtimestari tuli ajamaan kotiin.

Pääsin varhain kiinni töihin, opiskelin alaa kovasti ja kasasin pikkuhiljaa oman studion, jossa pystyi äänittämään bändejä. Äänittämisen lisäksi minua kiinnosti todella tuottaminen, taustojen tekeminen, ja tunsin, että siihen pitää alkaa vaan

nyt itse panostaa niin, että pystyy jonain päivänä ehkä rakentamaan itselleen työpaikankin. 2000-luvun vaihteessa hiphop ja rap elivät Suomessa nousukautta, ja silloin oli olemassa joukko musiikintekijöitä, jotka tarvitsivat minua. Tästä joukosta muodostui minulle työni kivijalka ja turvasatama, jonka parissa vierähtikin vuosikausia. Äänittämisen ohessa päädyin aina tekemään artistin kanssa myös vähän itse musiikkia.

Merkittävimmän sysäyksen laulun tekemiseen sain vuonna 2003, kun kansainvälinen Ruotsissa toimiva indie-kustantamo Air Chrysalis Scandinavia sai kuultavakseen minun tekemiäni taustoja ja muutaman biisin. He sanoivat tarvitsevansa minunlaistani jätkää, joka tekee vähän kummalli-

sempia taustoja. Vähän sottaistemmat räppirummut yhdistettynä poppiin. Oikeastaan siitä alkoivat omat biisinkirjoitushommani ja reissut Tukholmaan, missä näin, miten pop-juttuja tehtiin.

. . .

Minulle biisintekeminen on ryhmätyötä. Jo pelkästään se seikka, etten itse kirjoita tekstejä tai koe olevani siinä mitenkään kykeneväinen, määrittelee minut automaattisesti biisinteossa ryhmän jäseneksi. Toki maailmassa tehdään paljon hienoja lauluja yksikseenkin. Maailma on täynnä hienoja laulajia, jotka eivät tee itse lauluja ja hienoja sanoittajia, jotka eivät sävellä sekä vastaavasti laulaja-laulunkirjoittajia, jotka tekevät kaiken itse. Mutta sitten on tämä yhdessä tekeminen, *co-writing*, missä onkin kyse toisenlaisesta pelistä.

Biisin tekeminen yhdessä mahdollistaa sen, että jokainen ryhmän jäsen voi keskittyä omaan erityisosaamiseensa ja kehittyä siinä. Sen lisäksi ryhmässä voidaan esimerkiksi saada lyhyessä ajassa aikaan sellaisia tuloksia, mihin ihminen ei yksin koskaan kykenisi. Monet luulevat, etteivät tekijät koe yhdessä tehtyjä biisejä samalla tavalla omaksi taiteekseen kuin jos he olisivat tehneet biisin yksin kitara kädessä ja punaviinilasi edessä. Mutta itse näen sekä prosessin että lopputuloksen rikkaampana kaikin puolin.

Vaikka biisejä tehdään usein toimivaksi osoittautuneissa tutuissa tiimeissä, tulee välillä pyyntöjä lähteä tekemään biisiä jonkun itselle tuntemattoman tekijän kanssa. Näin tutustuu aina myös uusiin ihmisiin, mikä on hieno asia, sillä uusi ihminen merkitsee aina myös uudenlaista tapaa tehdä.

. . .

Koulujen BiisiPumpussa halusin lähteä kokeilemaan biisintekoa kouluihin ja nähdä, mitä siinä prosessissa tapahtuu eri-ikäisille ja erilaisissa ryhmissä. Näen biisinteon erittäin tarttuvana tautina, joka jättää väkisinkin jonkin hyvän jäljen, ja halusin myös jakaa eteenpäin itse oppimaani. Aiemmin olin ollut jo järjestämässä Sibeliuksen Akatemian opiskelijoille Hittitehdasta, mikä oli ollut onnistunut kokemus (ks. s. 48).

Yläaste- ja lukioikäisenä tapahtuu merkittäviä asioita, ja silloin moni helposti masentuu ja lamaantuu asioiden – kuten soittamisen – äärellä ja ajattelee, ettei minusta ole tähän. Jos joku olisi sen ikäisenä opastanut ja kannustanut minua tekemään biisejä, niin olisin ehkä aloittanut biisinteon jo aiemmin.

Näenkin biisintekemisen opettamisen vahvana vaihtoehtona soitonopeutukselle. Ne kaksi eivät tietenkään sulje pois toisiaan, mutta maailmassa tulisi olla muitakin tapoja opiskella musiikkia kuin instrumentin kautta. Jos nimittäin osaa vaikkapa laulaa ja kirjoittaa, ja itsellä on vieläpä jotain ajatusta melodioista, ei tarvitse oikeasti osata soittaa yhtään ainutta instrumenttia. Ja tätä viestiä haluaisin viedä eteenpäin isossa, Suomen mittakaavassa, jotta meillä tulevaisuudessa olisi enemmän ja taitavampia biisintekijöitä, jotka tekevät biisejä yhdessä ja joille se on luonteva tapa työskennellä. Minun ikäpolveni on pitänyt opiskella tämä ajattelumalli myöhemmällä iällä.

. . .

BiisiPumpussa merkittävä rooli oli opettajilla. Ilman opettajia, jotka tuntevat oppilaansa, projekti ei olisi mitenkään onnistunut. Opettajilla oli myös aina vahva luottamus siihen, että saamme oppilaat innostumaan ja valmista aikaan. Lisäksi oli hauska nähdä, miten monia eri tapoja toteuttaa projekti opettajat keksivät.

Itselläni tarkoituksena oli asettaa rima lapsille niin matalalle kuin mahdollista – asiat ehtivät kyllä tuntua hankalilta sitten aikanaan – ja antaa heille onnistumisen kokemuksia samalla, kun opetetaan vähän biisinteon rutiinia. Pyrin myös rohkaisemaan jokaista käyttämään omaa ääntään ja availemaan luovuuden laatikoita.

Halusin myös näyttää lapsille, miten biisit todellisuudessa syntyvät. En lähteä näpertämään niitä mihinkään piiloon, vaan tehdä ne siinä yhdessä. Näin he näkivät, ettei siinä tapahtunut oikein mitään ihmeellistä – mutta äkkiä meillä olikin biisi joka soi!

Mukanani minulla oli läppäri ja yksi mikrofoni, jotta pystyin tarvittaessa äänittämään ja tekemään demot kappaleista. Laitepula on tosiasia monessa koulussa, mutta loppujen lopuksi riittää, että on jokin tallennusmedia, vaikkapa vanha puhelin. Meillä Suomessa ammattilaisten studioissa on keskitytty aika paljon siihen, että on laitteet viimeisen päälle, kun taas esimerkiksi Ruotsissa tehdään maailmanhittejä vaikka pienissä koloissa ilman mitään ongelmaa. Mielestäni koulussakaan biisinteko ei voi olla tekniikasta kiinni. Jos on hyviä ideoita, ei tarvita studiota.

. . .

Co-writing eroaa siinä mielessä yksittäisen lauluntekijän työstä, että siinä pitää aina saada jotain valmiiksi tietyssä määräajassa. Siinäkin mielessä biisien tekeminen yhdessä sopii kouluun erityisen hyvin. *BiisiPumpussa* tärkeintä oli saada jotain musiikkia valmiiksi tietyssä ajassa ja kaikille se kokemus, että me teimme tänään tällaisen laulun. Samalla myös poistettiin hienan mystiikkaa laulunteosta.

Minulle kaikkein innostavinta oli tajuta, että biisinteko luonnistui oikeasti jopa kahdeksanvuotiailta ja että homma toimi kaikissa ryhmissä. Oli myös kiinnostavaa nähdä ero ala- ja yläasteen välillä: missä vaiheessa vastaan tulee se teinikriittisyys, jota pienemmillä ei esiintynyt ollenkaan. Ja oli myös ihanaa seurata vierestä lapsia, joilla ei ole vielä filttireitä ollenkaan, jotka vain pistelevät menemään. Siihenhän sitä tavallaan itsekin pyrkii.

Ja hienointa oli nähdä, miten pienemmät muksut tekevät yhdessä juttuja, juttelevat ja miettivät. Ja mitä ikinä he päättävätkin tehdä tulevaisuudessa, on tällainen yhdessä tekeminen joka tapauksessa heille hyvää harjoitusta tulevaisuuteen.

. . .

Sibelius-Akatemian Hittitehdas on järjestetty vain muutaman kerran. Mutta jos jo pelkästään sieltä on noussut useita tekijöitä, jotka nykyään elävät biisintekemisellä, niin mitä voisikaan tapahtua, jos samanlainen hanke vietäisiin kouluihin? Me voimme luoda *BiisiPumpun* avulla pohjan ja mallin yhdessä tekemiselle koulumaailmassa.

Itse oivalsin *BiisiPumpussa*, miten tärkeä työkalu ja voimavara yhdessä tekeminen on. Muistan vahvasti omalta yläasteajaltani nimenomaan yksin tekemisen, ja ajattelin aina, että sen kelkan kun pystyisi kääntämään. Ja pysyyhän sen – mikä tuli *BiisiPumpussa* todistetuksi.

Ja kun biisintekijä viettää koulussa yhdenkin päivän, hän tajuaa, miten paljon iloa tulee siitä päivästä. Ja itselleni ainakin jäi tunne, että tällä projektilla on iso merkitys, joten pitäähän tämmöisessä olla mukana.

luku 5

Vinkkejä säveltämiseen koulussa

Koulujen BiisiPumppu-projekti opetti, että kuka tahansa voi oppia säveltämään. Hankkeeseen osallistuneet opettajat ja musiikintekijäkummit uskovat vakaasti, että se, mikä oli mahdollista *BiisiPumppu*-kouluissa, on mahdollista myös muualla.

Kuten luovuustutkijat muistuttavat, luova prosessi vaatii käynnistyäkseen ennen kaikkea uskallusta. Metodeja ja työtapoja tärkeämpää on siis rohkea heittäytyminen. Silti vinkit hyviksi havaituista käytännöistä voivat joskus olla tarpeen, ja siksi olemme tähän lukuun koonneet vinkkejä *BiisiPumpun* matkan varrelta.

Opettajat ja musiikintekijäkummit pitivät kirjaa ja muistelivat haastatte- luissa kokemuksia, ideoita, ehdotuksia, esimerkkejä ja työtapoja, joita jokai- nen voi soveltaa parhaaksi katsomallaan tavalla. *BiisiPumppu*-hankkeen lisäksi ideoita on poimittu myös muista projekteista, kirjoista sekä tätä kir- jaa varten haastatelluilta musiikkikasvattajilta.

Vinkkejä sävellyksen alkuun pääsemiseksi

Kuinka käynnistää sävellysprosessi? Alun ei tarvitse olla hankalaa. Liikkeelle voi lähteä oikeastaan mistä tahansa – pieninkin ideanpoikanen riittää. Varsinkin ensikertalaisten on usein helpompi alkaa hahmotella lauluja tekstin kautta. Näin sanoiksi puettuista ideoista, leikeistä, riimeistä ja säkeistä muodostuu luonnollinen kasvualusta sävellykselle.

Tartu ideaan

Musiikinopettaja Sari Muhosen luokassa sävellyttäminen alkoi oppilaiden omasta ehdotuksesta: tehdään laulu T-kirjaimesta (ks. s. 53). Opettaja tarttui ehdotukseen ja tuli näin luoneeksi myönteisen ilmapiirin spontaanille musiikilliselle luovuudelle. Muhonen myös muistuttaa, että laulaminen on lapsille luontaista. Opettajan kannattaa pitää korvansa auki: kuullessaan oppilaan hyräilevän opettaja voi ehdottaa vaikkapa laulun äänittämistä. Tärkeää on siis arjen säveltämistilanteiden tunnistaminen ja niiden luominen.

Verryttele sävellyslihaksia

Joskus ennen luovaan prosessiin ryhtymistä on syytä verryttellä – varsinkin, jos ryhmä on uusi tai oppilailla ei ole aiempaa kokemusta säveltämisestä. Lähde liikkeelle jostain konkreettisesta, esimerkiksi luokan eteen tuodusta esineestä: pyydä oppilaita keksimään vuorotellen sanoja tai lauseita esineeseen liittyen.

Avaa ovi onnellisiin sattumiin

Tämä harjoitus tähtää sanavaraston aktivointiin: annamme alitajunnalle mahdollisuuden tuottaa onnellisia sattumia. Oppilaiden tehtävänä on kirjoittaa viisi minuuttia pysähtymättä annetusta sanasta tai aiheesta. Mitä miellelyhtymiä syntyy esimerkiksi lauseesta ”Kaikki on nurinperin”? Pyyhekumi laitetaan kirjoittamisen ajaksi pois, tärkeintä on kirjoittaminen. Editointi ja analysointi eivät kuulu tähän vaiheeseen.

Sattumista muokkaukseen

Edellisen tehtävän päätteeksi voidaan halutessa siirtyä tekstin muokausvaiheeseen. Vaihtoehtoja on useita: oppilaita voidaan pyytää esimerkiksi poimimaan kirjoittamastaan materiaalista kolme mieluisinta lausetta tai kolme potentiaalista laulunniemä. Tämän jälkeen poimitaan omasta (tai yhteistyössä toisten) materiaalista käyttökelpoisia rivejä ja karsitaan huonoja.

Eräessä *BiisiPumppu*-koulussa kuudennen luokan tytöt kirjoittivat omalle bändilleen ensimmäisen laulunsa tämän tehtävän avulla. Tytöt halusivat kirjoittaa Oma kesäloma -nimisen laulun. Ensin kirjoitettiin joukko kesään liittyviä sanoja. Sen jälkeen tytöt yhdistelivät samanlaiset sanat ja keksivät valituista sanoista lauseita. Lauseista syntyi teksti ja laulelemalla tekstiä löytyi melodia. Laulu soinnutettiin opettajan avulla kolmea sointua hyödyntäen.

Aivomyrskystä valmiiseen tekstiin

Eräessä yläkoulussa edellistä tehtävää muunneltiin siten, että musiikintekijäkummi pyysi oppilaita kirjoittamaan taululle lauseita, joista poimittiin yhdessä mieluimmat. Yhdessä pyrittiin rakentamaan lauseiden ympärille looginen tarina, jossa lauseita puolestaan voisi käyttää. Näin syntynyttä tekstiä muokattiin lisää seuraavilla äidinkielen- ja musiikintunneilla. Työtapa myös mahdollisti kahden aineenopettajan välisen tiiviin yhteistyön. Musiikintunneilla tekstejä käytiin läpi melodian ja sointujen kanssa. Mikäli teksti ei toiminut suhteessa musiikkiin, tekstiä hiottiin lisää seuraavalla äidinkielen- ja musiikintunneilla antaman palautteen pohjalta.

Lähesty säveltämistä leikin kautta

Eräessä toisessa koulussa tekstin työstämistä lähestyttiin leikkimielisen kilpailun kautta. Oppilaat työskentelivät pienryhmissä. Harjoitus eteni seuraavasti:

Kaikki ryhmän jäsenet olivat keksineet viisi laulunaihetta. Laulunaiheet kirjoitettiin pikkulapuille ja jaettiin koko ryhmän nähtäväksi. Sen jälkeen oppilaat karsivat ja valitsivat keskustellen ja kompromisseja tehden aiheista mieluisimman.

Seuraavassa vaiheessa oppilailta oli edessään kasa tyhjiä lappuja. Jokaisen ryhmän tehtävänä oli tuottaa mahdollisimman monta edellä valitsemaansa aiheeseen liittyvää sanaa. Jokainen keksitty sana kirjoitettiin omalle lapulleen. Aikaa keksimiseen oli kolme minuuttia. Opettaja toimi ajanottajana.

Tämän jälkeen oppilaat saivat kotitehtäväksi valita edellä keksimistään sanoista viisi, jolle heidän tuli keksiä riimisanoja.

Seuraavana päivänä jatkettiin sanoilla leikkimistä koulussa. Oppilaat järjestelivät lappuja lauseiksi ja lisäsivät tarvittaessa uusia sanoja. Kotona keksittyjen riimiparien avulla pohdittiin sanojen sointuvuutta. Pian alkoikin jo syntyä valmiita säkeitä.

Kotiharjoituksesta lauluksi

Yhden *BiisiPumpussa* hyväksi havaitun harjoituksen katalyyttina toimi esine (kotilo) ja siihen liittyvät kysymykset. Taululle kirjoitettiin joukko esineeseen liittyviä kysymyksiä, kuten: *Kuka omistaa kotilon? Mikä hänen nimensä on? Missä hän asuu? Minkä ikäinen hän on? Minkä näköinen hän on? Miksi ja mistä hän sai tämän kotilon? Mitä hän harrastaa? Mikä harmittaa häntä? Mitä hän tykkää tehdä sunnuntaisin? Mitä hän kaipaava? Minkälainen on hänen paras kaverinsa? Missä he ovat kohdanneet?*

Kysymykset voivat olla ”salaa syväluotaavia,” kuten *BiisiPumppu*-kummi Lasse Turunen ehdottaa. Näin oppilaille annetaan mahdollisuus käyttämiä mielikuvitustaan, mutta samalla tehtävänasettelu jättää mahdollisuuden omien tunteiden tai kokemusten projisoimiselle tekstiin. *BiisiPumpussa* erityisesti kysymykset *Mikä harmittaa häntä?* ja *Mitä hän kaipaava?* innostivat joitakin oppilaita kirjoittamaan hyvinkin henkilökohtaisia rivejä.

Kun oppilaat olivat pohtineet vastauksia hetken itsekseen tai ryhmässä, vastaukset koottiin taululle ja niistä alettiin muokata oppilaiden kanssa säkeitä (esimerkiksi 12 vastausta vastaa laulun 12 säettä). *BiisiPumpussa* syntyneen laulun runko näytti tältä:

1. säkeistö

Kerrotaan, missä henkilö asuu
Minkä näköinen hän on
Mitä hän on parhaillaan tekemässä

2. säkeistö

Mikä henkilöä harmittaa
Kuka on hänen paras kaverinsa
Missä he ovat kohdanneet

Kertosäe

Mitä henkilö kaipaava
Mikä on hänen nimensä

Yhteisestä sanoituksesta voi tulla hajanainen tai jopa koominen, mutta päätarkoituksena onkin päästä prosessin alkuun. Tärkeää on myös se, että jokainen on saanut osallistua omalla ideallaan – tämä lisää yhdessä tekemisen tuntua. *BiisiPumpussa* iloittiin erityisesti siitä, että harjoitus kirvoitti hyviä ideoita usein sellaisilta oppilailta, jotka eivät muuten pääse koulussa esille.

Harjoitusta voi muunnella ja jatkaa monin eri tavoin. Seuraavalla tunnilla näin syntynyttä tekstiä voidaan tietenkin myös jatkojalostaa.

Laulunaiheita ympäristöstä etsimässä

Laulunaihetta voidaan etsiä mistä vaan. Tämä Heikki Salon¹ laulunetsintäkävelyharjoitus heijastaa myös uuden opetussuunnitelman perusteita, jonka mukaisesti koko elinpiirimme muodostaa oppimisympäristön. Laulujen aiheita voidaan siis etsiä muulloinkin kuin musiikintunnilla. Ota oppilaat mukaan kävelylle, jonka aikana tarkkaillaan ympäristöä ja kirjataan mielenkiintoisia tai innostavia havaintoja muistivihkoon (tai kännykkään!). Sitten palataan kouluun ja aletaan leikitellä kerättyjen havaintojen kanssa. Millaisia laulunaiheita löytyi?

Kuvasta laulu

Kuvataiteen opetus yhdistyy helposti säveltämiseen. Anna oppilaille tehtäväksi kirjoittaa sanoiksi jokin kuvataideteos. Rohkaise erityisesti kuvan tyylin ja tunnelman herättämästä ”filiksestä” kirjoittamiseen. Entä mikä musiikin tyyli sopisi kuvaamaan teoksen maailmaa?

Rakenna raamit

Monissa *BiisiPumppu*-kouluissa huomattiin, että säveltämisen liikkeellelähtöä helpottaa jonkin valmiin musiikillisen elementin tarjoaminen. Etenkin nuorimpien oppilaiden työskentelylle on usein tarpeellista tarjota rajat, vaikka niiden sisällä voidaan liikkua hyvinkin vapaasti.

Musiikintekijäkummi Uniikki oli esimerkiksi äänittänyt valmiiksi rytmi- ja sointupohjan, johon lapset keksivät melodian ja ystävyysteemaan liittyvän sanoituksen. Valmis tausta tarjosi raamit, jonka puitteissa oli helppo päästä vauhtiin. Lisäksi opettajat huomasivat, että hyvältä kuulostava pohja motivoi oppilaita tekemiseen, koska sävellys muistutti heti alusta alkaen ”oikeaa musiikkia”.

Räppiä!

Rap-musiikki tarjoaa innostavia mahdollisuuksia varsinkin säveltämisen alkuun pääsemiseksi. Kuten yllä olevassa esimerkissä, laulun voi säveltää valmiiden pohjien päälle. Säkeistöt räpätään ja kertosaäkeistö sävelletään ja lauletaan yhdessä. Luokan voi jakaa pienempiin ryhmiin, joista jokainen kirjoittaa oman säkeistönsä. Kertosäe liittää eri räppitekstit samaksi lauluksi.

Hyödynnä hittinikkarien sointukiertoja

Säveltämisen voi sysätä alkuun myös antamalla oppilaille valmis sointukierto, jonka puitteissa oppilaat pääsevät rakentamaan sanoitusta, melodiaa, tyyliä, rytmiä ja laulun muita ominaisuuksia. Oppilaat saavat myös vapaasti muuttaa sointujen järjestystä. Hyväksi havaituksi kierroksi käy esimerkiksi I – V – VI – IV (tai vaihtoehtoisesti VI – IV – I – V), jonka pohjalle on rakentunut lukemattomia hittejä.

Kouluissa, joissa käytössä on tabletti-tietokoneita, vaikkapa pianolla tehty sointukierto voidaan tallentaa tabletille. Sen jälkeen oppilaat jakaantuvat pienryhmiin leikittelemään ja kokeilemaan eri vaihtoehtoja, kuinka hyödyntää sointukiertoa esimerkiksi melodian tekemiseen.

Heti säveltämään

Edellä kuvatussa työvaiheessa toimivat hyvin myös kitarat ja kosketinsoittimet, mikäli oppilaat osaavat niitä soittaa. Oman laulun tekemiseen riittää jo kaksi sointua, kuten erään koulun viidesluokkalaisten huomasivat. Tällä luokalla pojat perustivat bändin ja harjoituksissa melodiaa lähettiin etsimään Em – A -kiertoa soittaen. Opettajan pienellä avustuksella kasassa oli pian laulu, joka kertoi bändiläisten lempiyhteestä. Kitaran ja muiden instrumenttien soiton opetus yhdistyy siis luontevasti säveltämiseen alkumetreiltä lähtien.

Jäljittele ja muokkaa

Lauluntekemisen vauhtiin voidaan päästä myös aloittamalla jo olemassa olevasta laulusta. Miltä kuulostaisi vaikkapa Hämähämähäkki-laulun kertosaakeistö? Entä millaisen uuden sanoituksen oppilaat keksivät omaan lempilauluunsa? Tai mitäpä, jos sävelletäänkin tutun laulun sanoitus uudestaan? Tai tehdään iloisesta duurilaulusta haikeamielinen mollisävellys tai toisinpäin?

Loopista melodiaan

Eräässä *BiisiPumppu*-koulussa musiikin-tekijäkummi oli tehnyt oppilaita varten valmiin loopin, joka pyöräytettiin soimaan luokan kaiuttimista. Sen avulla lähdettiin etsimään laulumelodiaa. Tässä tapauksessa jokaisella sävellyksryhmällä oli käytössään iPad ja sen GarageBand-sovellus. Koska looppi eteni joko a-mollissa tai C-duurissa, pienimpienkin oppilaiden oli helppo hakea melodiaa valkoisilta koskettimilta.

Jokainen ryhmä oli saanut työstettäväkseen yhden tai kaksi säettä tekstistä, jonka he olivat edellisillä tunneilla itse keksineet. Oppilaiden tehtävänä oli nyt säveltää melodia kyseisiin säkeisiin. Opettaja ja kummi kiertelivät ryhmissä ja kiinnittivät erityistä huomiota melodian laulettavuuteen.

Kun kaikki ryhmät olivat keksineet pari, kolme melodianpätkää, kaikki oppilaat kokoontuivat yhteen ja joko hyräilivät tai soittivat (esim. kännykkään) tallentamansa melodianpätkät toisilleen. Kummin ja opettajan avulla kaikki melodianpätkät yhdistettiin ja ”kollaasilaulu” laulettiin yhdessä.

Halutessa laulua voidaan toki vielä muokata esimerkiksi siirtelemällä elementtejä eri paikkoihin.

Melodian etsintä kännykän avulla

Eräässä *BiisiPumppu*-koulussa musiikin-opettaja äänitti kaikille ryhmille kännykän ääninauhuriin sointukierron pianolla soitettuna. Jokainen ryhmä sai aluksi käyttöönsä kaksi eri tempoista versiota. Näiden päälle ryhmän jäseniä ohjattiin tapailemaan hyräillen erilaisia melodioita siten, että opettajat lauloivat ensin itse sointujen päälle muutamia versioita erityyillisistä melodioista. Pian oppilaat pääsivät jyvälle, mistä on kyse.

Melodian etsintä sähköpianon avulla

Samalla metodilla melodiaa etsittiin myös toisessa *BiisiPumppu*-koulussa, mutta sähköpianojen avulla. Tokaluokkalaiset innostuivat etsimään sähköpianon rytmipohjista itselleen mieluisimman. Melodia jo valmiiseen sanoitukseen löytyi improvisoimalla laulaen rytmipohjan päälle.

Arvotaan päivän aihe

Joskus omaperäisyyden tavoittelu asettaa kynnyksen aloittamiselle liian korkeaksi. Mitäpä, jos laulun aihe löytyisikin sattumanvaraisesti? Pyydä oppilaita iskemään sormensa summanmutikassa oppikirjan tai sanakirjan sivulle. Mihin sanaan sormi sattui? Kirjoitetaan sana tai aihe ylös ja toistetaan ”arvonta” muutamia kertoja. Tämän jälkeen tehtävänä on kirjoittaa sanoista tai aiheista laulu.

Laulun sanat sanomalehdestä

Eräässä koulussa Ukko Nooa sanoitettiin yhdessä uudestaan. Oppilaat olivat päättäneet, että laulu kertoo talvesta. Sanat etsittiin sanomalehdestä talvi-aiheen mukaan. Jokainen kirjoitti ensin kaikki löytämänsä sanat paperille ja sitten valitsi joukosta yhden sanan. Valittu sana kirjoitettiin omalle paperilleen ja kiinnitettiin taululle. Tämän jälkeen sanat järjestettiin Ukko Nooa -laulupohjan mukaisesti oikeaksi tekstiksi.

Huomio ilmaisuun

Leikitelkää tyyleillä kirjoittamalla laulu, joka sisältää pelkkiä musiikillisia ja/tai sanoituksellisia kliseitä. Entä millainen teos syntyy, jos laulu ei saa sisältää yhtäkään kulunutta ilmausta?

Kirjoita kirje

Tämä Heikki Salon vinkki toimii hyvin myös koulussa: aloitetaan laulun tekeminen kirjoittamalla kirje, joka sisältää hahmotelman tai luonnoksen ajatuksissa muhivasta laulusta, siis eräänlaisen synopsiksen. Oppilaat voivat kirjoittaa kirjeen itselleen ja lukea sitten toistensa kirjeitä. Opettaja voi auttaa kirjeen kirjoittamisessa esimerkiksi seuraavin kysymyksin:

- Mikä on laulun tarina?
- Keitä henkilöitä tai muita tekijöitä laulussa esiintyy?
- Mikä on laulun tapahtumapaikka?
- Mikä on laulun aihe tai päälause?
- Mikä on laulun näkökulma?
- Mikä on laulun rakenne?
- Mikä on laulun tyyli?

Miltä kuulostaisi Hämähämähäkki-laulun kertosäkeistö? Entä millaisen uuden sanoituksen oppilaat keksivät omaan lempilauluunsa?

Vinkkejä sävellysprosessin läpiviemiseen

Sävellyksen syntyä on joskus verrattu kullan vaskaukseen. On ”astuttava jokeen” ja ryhdyttävä toimeen. Aluksi tärkeintä on, että saa tehdyksi *jotain*: kertosaäkeen aihion, sointukulun raakileen, perusidean melodiasta... Kultahippuset alkavat nousta pintaan tekemisen tuoksinassa.

Aikansa kaikella

Sävellysprosessin läpiviemisen kannalta on ratkaisevan tärkeää, että oppii ajoittamaan (itse)kritiikin oikeaan kohtaan. Tätä voidaan koulussa yhdessä harjoitella. On lannistavaa, mikäli työtä arvioidaan liian aikaisin. Toisaalta oppilaiden kanssa on hyvä harjoitella ideoiden työstöä: hyvät laulut eivät ole niinkään kirjoitettuja (*written*) – ne ovat ennen kaikkea uudelleen kirjoitettuja, hiottuja (*rewritten*), kuten Killing Me Softly with His Song -laulun lyirikko **Norman Gimbel** on todennut. Oppilaita kannattaakin aktiivisesti muistuttaa siitä, ettei sävellyksen tarvitse olla heti valmis eikä lopullinen.

Tue ideoiden vapautta

Edellä olevien harjoitusten tehtävänä oli laskea rimaa omien ideoiden ja tuotosten toteuttamiselle. Ideoille avointa ilmapiiriä voidaan luoda vaikkapa improvisaatioteatterista tutulla ”joo, ja...” -asenteella tai ”No” *Free Zone* -työtavalla. Tuolloin oppilaat tekevät sopimuksen, että tunnin aikana toisten ideoita ei tyrmätä eikä ei-sanaa käytetä. Tällaista hyväksymisen asennetta voidaan harjoitella esimerkiksi musiikkiin tai liikkeeseen perustuvan pari- tai ryhmäimprovisaation avulla siten, että oppilaita kehoitetaan tarjoamaan ideoita, hyväksymään toisen tarjous (eli *kaiken*, mitä toinen sanoo tai tekee) reagoimalla siihen ja jatkamaan toisen ideaa lisäämällä siihen jotain uutta, tekemällä siis uuden tarjouksen.

Kiinnitä huomio ryhmäjakoihin

Monissa *BiisiPumppu*-koulussa työryhmien ja vuorovaikutuksen merkitys yllätti osallistujat. Joskus oli ratkaisevaa, että oppilaat saivat vapaasti muodostaa mieleisensä ryhmät. Yllättävän usein asiat lähtivät sujumaan paremmin, kun opettaja sekoitti pakkaa muodostamalla sekaryhmiä tai sijoittamalla parhaat kaverukset tietoisesti eri ryhmiin. Hyvin erilaisten ideoiden yhteenörmäyksestä syntyi parhaimmillaan kaikkia ilahduttavia tuotoksia.

Auta ohjaavin kysymyksiä

Useimmissa *BiisiPumppu*-kouluissa oppilaat työskentelivät melko itsenäisesti laulujensa parissa. Opettajan ja musiikintekijäkummien tehtäväksi jäi kierrellä ryhmissä kysellen, auttaen ja tarvittaessa opastaen. Valmiiden vastausten tai ehdotusten sijaan opettajat pyrkivät esittämään kysymyksiä. Kysymysten tehtävä oli auttaa oppilaita työstämään aihioita eteenpäin tai etenemään seuraavaan vaiheeseen. Ohjaavia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi:

- Soiko kappaleen säkeistö mielestäsi duurissa vai mollissa? Miksi? Entä kertosäe?
- Onko kappale hidas, keskitemppoinen vai nopea?
- Mikä on tämän laulun tehtävä? Kenelle se on kirjoitettu? Kuka sen voisi esittää?
- Mikä on laulun muoto? Onko se AAA, AABA, kertosäkeistölaulu, vai joku muu?
- Kuinka monta säkeistöä laulussa voisi olla? Mitä ensimmäisessä säkeistössä sanotaan? Entä toisessa?
- Missä kohtaa on laulun kohokohta? Mitä siinä tapahtuu?
- Käytetäänkö sanoituksessa riimejä vai ei? Jos käytetään, millainen riimikaava lauluun sopii?

Joskus sanoituksen tekeminen ei meinannut luonnistua. Tuolloin auttoi, kun lauluntekemisen sijaan keskityttiin pohtimaan itse tarinaa. Tässä opettaja voi auttaa ohjaavin kysymyksiä: *mistä tämä tarina kertoo? mitä sitten tapahtui? miltä se tuntui?*

Teksti, rytmi, melodia, soinnut

Eräs opettaja yhdisti nuottien opiskelun laulun tekemiseen. Sen jälkeen, kun oppilaat olivat saaneet tekstin valmiiksi, tekstit rytmitettiin siten, että mietittiin yhdessä millainen tekstinpätkä tulisi esimerkiksi neljän iskun sisään. Opettaja huomasi, että monen oppilaan päässä pyöri jo melodia, jonka he olivat nauhoittaneet kännykkään. Mikäli melodiaa ei vielä ollut, oppilaat ohjattiin kitaran tai pianon kanssa käymään sointuja läpi. Kun melodia oli valmis, oppilaat kirjoittivat sen nuottiviivastolle. Tämän jälkeen ryhdyttiin yhdessä miettimään kappaleen soinnutusta. Opettajalle oli tärkeää, että oppilaat tekivät kaiken itse. Hänen tehtävänsä oli olla läsnä ja auttaa tarvittaessa.

Aseta konkreettinen tavoite

Joskus täsmällinen tavoite ja jopa aika-taulu hyödyttää luomisprosessia. Eräässä koulussa tavoitteeksi asetettiin musikaalin säveltäminen. Laulujen teemat olivat jo valmiina, tehtäväksi jäi säveltää roolihahmoille omat laulunsa. Selkeä päämäärä motivoi ja asetti tekemistä helpottavat raamit. Kun aikaa ei tarvinnut käyttää lukemattomien valintojen tekemiseen, oppilaat kykenivät keskittymään itse tekemiseen.

Myös sovittaminen on musiikin luovaa tuottamista

Aina oppilaiden ei tarvitse tehdä kaikkea itse. Jos aikaa on vain vähän, voidaan sävellysprosessi jakaa palasiin ja keskittyä vain yhteen tai kahteen osakokonaisuuteen. Eräässä yläkoulussa musiikintekijäkummi oli suunnitellut kappaleiden soinnutuksen ja melodian jo melko valmiiksi. Oppilaiden tehtäväksi jäi sanoitusten kirjoittaminen sekä sovittaminen. Koska kaikki oppilaat hallitsivat bändisoitinten perusteet, sovittaminen osoittautui mukavaksi tavaksi työstää musiikillista materiaalia, jakaa ideoita ja keksiä erilaisia variaatioita kappaleen perusrunkoon.

Opettajan monet roolit

Opettajalla on tärkeä, mutta muuttuva tehtävä sävellysprosessissa. Prosessin alku on yleensä opettajajohtoisempi. Opettaja varustaa oppilaat tehtävään tarvittavin tiedoin, taidoin ja työvälinein sekä varmistaa, että kaikki pääsevät mukaan ja ymmärtävät mitä ollaan tekemässä. Kun perusta on laskettu, opettaja astuu pikkuhiljaa taka-alalle, ”fades out”, niin kuin musiikkikasvattaja, tutkija **Aleksi Ojala** omaa rooliaan kuvaillee. Painopiste siirtyy oppilaiden väliseen tekemiseen ja yhdessä oppimiseen.

Musiikin luovasta tuottamisesta voi tehdä osan koulun arkea ottamalla säveltäminen osaksi muuta oppimista ja tarttumalla oppilaiden musiikillisiin ideoihin.

Vinkkejä sävellyskulttuurin luomiseen ja säveltämisen laajempaan hyödyntämiseen

Koulujen BiisiPumppu -projektissa mukana olleet opettajat huomasivat, kuinka musiikin luova tuottaminen istahtaa luontevasti osaksi koulun arkea, jos sille vain luo mahdollisuuksia. Säveltämisprojekteille voidaan toki raivata erikseen tilaa musiikinopetuksessa. Toisaalta säveltämistä voi tapahtua vaivihkaa, osana muuta musisointia ja koulunkäyntiä. Mahdollisuuksia ja ideoita on maailma täynnä.

Ruutuvihko, tabletti, kännykkä... ideat talteen!

Opettajan kannattaa pitää älypuhelinta, tablettitietokonetta, sanelukonetta tai muuta tallentavaa laitetta aina käden ulottuvilla. Monet *BiisiPumppu*-opettajat huomasivat, kuinka vauhtiin päästyään oppilaiden mielikuvitukselle ei tuntunut olevan loppua: sävellysideoita syntyi vaikka kesken välitunnin. Ideoita ei kannata päästää karkaamaan, vaan taltioida ne järjestelmällisesti.

Myös oppilaita kannattaa kehottaa tallentamaan pienimmätkin ideanpoikaset. Valtaosa oppilaista omistaa älypuhelimien, jonka avulla ideoiden tallentaminen onnistuu helposti. Eräs opettaja kertoi, kuinka ”joiltakin oppilailta pulppusi ihan mahtavia tekstejä kuin vahingossa.” Kotona äänitettyjä ideoita voitiin koulussa jatkaa ja muokata valmiiksi lauluksi asti.

Demoja, sinkkuja ja musiikki- videoita

Mikäli mahdollista, oppilaiden sävellykset kannattaa paitsi taltioida, myös tuottaa ainakin demo-tasoisiksi äänitteiksi. Vanhempien oppilaiden kanssa tämä voidaan tietenkin tehdä yhteistyössä, osana musiikkiteknologiaan tutustumista. Yhdellä mikrofonilla, tablettitietokoneella ja äänitysohjelmalla pääsee jo pitkälle. Ja kun laulut on äänitetty ja tuotettu, oppilaat voivat suunnitella single-julkaisuilleen levynkannen tai musiikkivideon.

Sävellyksiä oikealle yleisölle

BiisiPumppu-kouluissa huomattiin, että oppilaiden tekemien sävellysten esittäminen tai muulla tavalla julkaiseminen oli yksi projektin tärkeimmistä osista. Säveltämistä ei vain *harjoiteltu* tulevaisuutta varten.

Voisiko oppilaiden omat sävellykset tuoda vanhempien ja muun yleisön ihailtaviksi samalla tavoin kuin piirustukset ja maalaukset? Jos konsertin järjestäminen ei ole mahdollista, teknologia mahdollistaa laulun tallennuksen ja levityksen myös luokkahuoneen ulkopuolisen yleisön kuultavaksi.

Lauluntekeminen tunteiden tulkkina

Lauluntekeminen voisi jo peruskoulussa toimia ”omien tunteiden purkamisen välineenä, sellaisena tervehenkisenä punk-meininkiä”, kuten eräs *BiisiPumppuun* osallistunut musiikintekijä asian ilmaisi. Hankkeen aikana monessa koulussa huomattiin, että laulun avulla oppilaat voivat ilmaista niin ilon- kuin huolenaiheitaan.

BiisiPumpun aikana liikkeelle lähdettiin usein positiivisista ja neutraaleista aiheista ja esineistä. Toisaalta oman opettajan kanssa voisi luodata myös syvemmille vesille. Mikä harmittaa? Mitä sitten, kun aurinko ei paistakaan? Muutamissa kouluissa lauluntekeminen toi pintaan asioita, joista puhuminen on vaikeaa, kuten kiusaaminen tai yksinäisyys.

Musiikintekemistä yli oppiainerajojen

Musiikin luova tekeminen linkittyy luontevasti lähes minkä tahansa muun aineen kanssa. Monissa *BiisiPumppu*-kouluissa lauluntekstejä kirjoitettiin äidinkielen tai vieraankielen tunneilla. Musiikkivideon muuveja voi harjoitella liikuntatunneilla, kansia suunnitella kuvataiteen tunneilla ja laulujen aiheita ammentaa vaikka historian tuntien teemoista. Lyöttäydy yhteen muiden opettajien kanssa.

Erikoisviikot käyttöön

Teemaviikot, juhlapyhät ja muut kouluvuoden arkea rikastuttavat poikkeukset tarjoavat herkullisia mahdollisuuksia luoville ideoille. Eräessä *BiisiPumppu*-koulussa sanomalehtiviikko valjastettiin lauluntekemiseen. Kolmasluokkalaiset keksivät innovatiivisia laulunaiheita sanomalehdistä löytämiensä otsikoiden perusteella.

Harjoita yhteistyötä ja verkostoitumista

Säveltäminen avaa myös luontevia tapoja rakentaa siltoja koulun ja muun maailman välille. Ota selvää, mitä oppilaat osaavat ja mikä heitä kiinnostaa. Hyödynnä oppilaiden osaamista ja mielenkiinnon kohteita esimerkiksi teknologian käytössä.

BiisiPumpun voima oli yhteistyössä. Millaisen yhteistyöverkoston sinä voisit luoda paikkakunnallasi? Riittäisikö sähköinen verkostoitumisalusta, jossa mukana olevat pääsisivät tutustumaan kaikkien osallistujien toimintatapoihin ja kokemuksiin ja keskustelemaan keskenään? Löytyisikö lähiseudulta säveltäjä antamaan palautetta oppilaiden sävellyksistä?

Hyödynnä kimppekirjoittamista

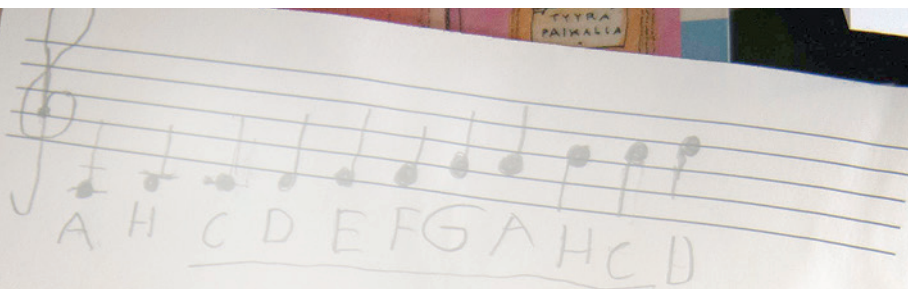
Monet ammattilaiset ovat huomanneet, että *co-write* (ks. s. 30) on näppärä tapa tehdä laulu. Kimppekirjoittaminen tarjoaa mukavan vaihtoehdon yksinäiselle puurtamiselle. Työtavalla onkin monia etuja, myös koulussa: ryhmässä erilaiset taidot kumuloituvat, yhdessä voi saada tuloksia aikaan nopeammin kuin yksin, ryhmän jäsenet voivat täydentää toinen toistensa osaamista, vastuu jakaantuu usean osajan kesken, yhden ei tarvitse olla haka joka työvaiheessa, ja parhaimmillaan ryhmän jäsenten erilaisuudet poikivat jotain sellaista, jota kukaan ei olisi voinut saada yksin aikaiseksi.

Yhteistyöskentely tarjoaa oppilaille myös mahdollisuuden harjoitella neuvottelutaitoja, toisten kuuntelemista, läsnäoloa, avoimuutta, yhteisen parhaan etsintää. Vaikka yhteistyön tuloksena ei olisikaan ikivihreitä, kimppekirjoittaminen tarjoaa joka tapauksessa tilaisuuden oppia jotain uutta.

Kimppakirjoittaminen tarjoaa oppilaille mahdollisuuden harjoitella neuvottelutaitoja ja toisten kuuntelemista.

Oma melodia # 9.5.2016

HUONEENTAULU SÄVELLYTTÄJÄLLE

- HUOMAA LAPSEN MUSIIKILLISET IDEAT.

- TARTU IDEAAAN, KUUNTELE,
INNOSTU, KYSY.

- VIE ETEENPÄIN SENSITIIVISESTI,
LIITY MUKAAN, AUTA TARVITTAESSA DOKUMENTOINNISSA.

- NAUTTIKAA TEKEMISESTÄ JA
LUODUSTA SÄVELLYKSESTÄ YHDESSÄ.

Sari Muhonen²

Sinä osaat!

Tässä kirjassa on moneen kertaan todettu, että jokainen oppilas voi oppia säveltämään. Tämän lisäksi olemme vakuuttuneita siitä, että myös jokainen *opettaja* voi oppia ohjaamaan sävellysprojekteja.

Musiikkikasvatuksen lehtori Riitta Tikkanen, joka on saattanut uransa aikana tuhansia musiikinopettajia työelämään, rohkaiseekin opettajia ennen kaikkea luottamaan itseensä. Täydennyskoulutusta tarvitaan, mutta samalla myös positiivista asennetta.

”Uskalla ajatella ja tehdä kuten sinusta tuntuu hyvältä”, Tikkanen rohkaisee opettajia.

Tutkimukset³ osoittavat, että useimmiten opettajan *usko* omiin kykyihinsä vaikuttaa opetuskäytäntöihin jopa voimakkaammin kuin varsinaiset kyvyt opetettavalla alueella. Kuten opettaja Sari Muhonen huomasi omassa työssään, säveltämistä opitaan luokkahuoneessa parhaiten tekemisen kautta: opettaja *yhdessä* oppilaidensa kanssa. Musiikillisia taitoja kannattaa toki harjoitella, mutta loppujen lopuksi utelias ja rohkea asenne painaa vaakakupissa vielä enemmän, kuten erään *BüsiPumppu*-koulun opettajan päiväkirjamerkintä kuvastaa:

Hanketta voi kutsua koulussamme hyvän mielen hankkeeksi. Se on tuonut uusia tapoja toimia: kaikki on mahdollista, kun uskaltaa. Vaikka mutkia on ollut matkassa, niin eteenpäin on menty.

Lähde siis rohkeasti liikkeelle. Sinä osaat!

Biisintekijä Axela Ehnström nousi suuren yleisön tietoisuuteen vuonna 2011, kun hän edusti Suomea Eurovision laulukilpailuissa taiteilijanimellä Paradise Oskar. Sittemmin Ehnström on tehnyt kappaleita etupäässä muille esiintyjille, kuten Anna Abreulle ja Isac Elliotille sekä Sofi de la Torrelle ja Cassio Monroelle Elements Music -kustannusyhtiön kirjoittajana.

AXEL EHNSTRÖM

Biisintekeminen on iloa, työtä ja terapiaa

Olen biisintekijä ja sessiokirjoittaja, kirjoitan biisejä studiossa yhdessä artistin ja tuottajan kanssa. Sen lisäksi teen omia kappaleita, osittain omaksi huvikseni ja osittain toivoen tietenkin, että jonain päivänä tulee niitä oikeasti merkittäviä teoksia. Elämäni on musiikintekoa eri muodoissa.

Kävin pientä kyläkoulua, eikä siellä musiikin-tunneilla koskaan tehty biisejä, korkeintaan versioita muiden biiseistä. Ja soitettiin nokkahuilua ja kitaraa. Yläasteella ryhmät olivat isoja, ja 90 prosenttia oppilaista vain riehui, niin ettei sielläkään sitten biisejä lähdetty tekemään.

Minulla oli tosi turvallinen lapsuudenkoti ja pienestä asti se ajatus, että minusta voi tulla mitä vaan. Biisintekemisestäkään en ole koskaan ajatellut, että osaisinpa minäkin, vaan olen uskonut, että jos vain jaksan ja haluan, minusta voi tulla maailman paras missä vaan.

. . .

Biisintekijä minusta tuli varmaan siksi, että minulla on ollut pienestä asti aina paljon ideoita. Innostuin musiikista joskus 13-vuotiaana yläasteella, siinä vaiheessa, kun jokaisen pitää löytää oma juttunsa. Ja koska en käynyt millään soittotunneilla, en tiennyt, että minun olisi pitänyt opetella muiden ihmisten biisejä, vaan aloin keksiä omia. Ajattelin, että kun ihmiset alkavat tykätä musiikistani, alkavat he tykätä myös minusta.

Opettelin biisintekemistä itsekseni. Meiltä löytyi kotoa soittokamat, iskän vanhoja kitaroita ja mutsin piano, ja sain vielä lahjaksi vanhan rumpusetin. Niillä sitten aloin vain soittaa. Ja kun lisäksi oli vielä tietokone, jolla sain nauhoitetuksi ja kuunnelluksi biisit, se innosti tekemään lisää. Jaoin tekemiäni biisejä Mikseri.netissä ja MySpacessa. Huomasin, että mitä enemmän teen biisejä, sitä enemmän tulee ideoita.

Yläasteella esiinnyin ensimmäistä kertaa koulussa. Sen ikäisiähän ei tunnetusti saa hiljaiseksi kolmeksi minuutiksi, vaikka presidentti tulisi käymään. Mutta kun lauloin silloin koulun juhlassa kolme minuuttia, olivat kaikki koko sen ajan hiljaa. Se oli sellainen kokemus, joka sai jatkamaan, uskomaan että tätä pitää tehdä. Sain siitä paljon itsevarmuutta.

Mutta ihan varmasti olisin kehittynyt biisintekemisessä paljon nopeammin, jos joku itselleni tärkeä muusikko olisi tullut vähän rohkaisemaan. Jos sen ikäisenä joku, jota nuori arvostaa, sanoo jonkun jutun, niin sitä kyllä uskoo.

. . .

Lukion lopussa tajusin, että musiikki on ainoa asia, mitä haluan tehdä, ja hain opiskelemaan Pop & Jazz Konservatorioon. Samoihin aikoihin lähetin demon Eurovision laulukilpailuun, ja päädyin sinne mukaan. Euroviisujen myötä sain paljon keikkaa, mutta huomasin, ettei se ole minun juttuni. Minulle riittää se, että saan tehdyksi hyvän biisin ja olla vapaasti luova.

Aluksi musiikkini ei ottanut tuulta purjeisiinsa sen paremmin Suomessa kuin ulkomaillakaan. Silloin aloin miettiä, että voisinko itse jotenkin ohjata sitä, millaisia biiseistäni tulee ja mitä niillä teen. Opiskelun kautta minulle valkeni, että omia biisejään voi myös kehittää ja biisintekoa opiskella.

Musiikin kautta haluan välittää tunteita ja saada ihmiset ajattelemaan. Minua kiehtoo se, että musiikin kautta voin aktiivisesti olla mukana vaikuttamassa maailmaan.

. . .

Koulujen BiisiPumppuun lähdin mukaan, jotta voisin välittää nuorille tervettä asennetta musiikkia kohtaan. Musiikinteon pitäisi mielestäni olla ensisijaisesti mieluisa harrastus, joka tuo mielenrauhaa. Maailmassa tehdään paljon musiikkia ihan toisista lähtökohdista. Media rakentaa sellaista kuvaa, että ihmisessä lahjakkuus olisi jotenkin synnynnäisesti olemassa, mutta se on mielestäni soopaa. Ihmisellä voi olla korkeintaan jokin taipumus, jota voi sitten kehittää.

Musiikkibisneksessä taas musiikinteosta tulee usein sellaista, että mietitään vaan, miten homman saisi tuotteistetuksi ja rahaa siitä. Silloin siinä ei välttämättä ole enää mitään tunteita tai kommunikaatiota mukana.

Itse lähdin tekemään musiikkia, koska halusin hyväksyntää ihmisenä. Mutta musiikintekemisen ei kuitenkaan pitäisi jäädä sille tasolle, että jollet

parikymppisenä ole vielä tähti, olet ihan rikki. Musiikinteko voi olla myös terapiaa, tapa prosessoida vaikkapa sydänsuruja.

. . .

BiisiPumpussa muistutin oppilaita siitä, ettei kukaan ole hyvä, kun aloittaa. Itsetunto kasvaa tekemisen myötä. Biisinteon pitäisi olla sama asia kuin vaikkapa piirtämisen – että piirret vain ensin tuohon jonkun pikku-ukon ja siitä se lähtee.

Eikä biisin tarvitse aluksi olla edes niitä kolmea minuuttia, kolme soittoa ja oikea filis riittävät. Sitten voi alkaa miettiä, mitä on tänään tehnyt ja miksi, ja siitäkin voi tulla mielenkiintoinen biisi. Sinun ei tarvitse tehdä itsestäsi jotain muuta kuin olet, vaikkei tarinasi olisikaan mitenkään poikkeuksellinen. Sama asia on voinut tapahtua monille, ja yhtäkkiä sinun tarinasi onkin kaikkien tarina.

. . .

Luokassa pyysin oppilaita aluksi heittämään joitakin aiheita. Ja kun sieltä tuli vaikkapa merirosvo, minä kysyin, mitä se tekee. Joku vastasi, että juo vaikka ostarilla. Sitten kirjoitin taululle lauseen: ”Olen merirosvo ja tykkään juoda ostarilla.” Siinä oli jo tapahtuma, mutta meidän piti vielä jatkaa sitä, koska kaikki biisit ovat kuitenkin tarinoita. Tarinaa keksittiin oppilaiden kanssa eteenpäin, ja kirjoitin taululle neljä lausetta lisäten aina mukaan riimin tai sanan siten, että saimme tavumäärät suunnilleen kohdilleen.

Samalla puhuin oppilaille, että tällä tavalla voi hyvin tehdä biisejä. Mietit vain jotain juttua, tai jos ei tule mitään muuta mieleen, niin kirjota ylös fiiliksiäsi ja tee siitä tarina. Jos et yhtäkkiä keksi, miten tarina voisi jatkua, keksi vaikka vain yksi sana, joka voisi riimata toisen kanssa, ja rakenna niistä lauseet. Riimit ovat kuitenkin tuttuja lapsille jo lastenlauluista.

Sitten kehotin miettimään, miltä tarina kuulostaisi, jos se laulettaisiin ihan millä tahansa melodialla ja soittaen siihen vaikka pari soittoa kitaralla. Ja saatoin vielä kokeilla vähän erilaisia versioita laulusta. Oppilaat saivat seurata, miten laitoin vähitellen kaikki palaset kohdalleen. Siinä oli mennyt puoli tuntia, ja äkkiä biisi kuulostikin jo musiikilta. He olivat nähneet koko prosessin, eikä siinä ollut mitään taikaa.

. . .

Vaikeaa *BiisiPumpussa* oli saada ihmiset keskittymään. Mutta luulen, että se on tämän ajan iso ongelma, kun koko yhteiskunta on vain niin ADHD. Jos tun-

neillakin ollaan Facebookissa tai chattaillaan, ja siinä välissä tehdään jotain tehtäviä, ei siinä muodostu ollenkaan tunnetta, että nyt keskityn tähän ja teen sen valmiiksi. Mutta jos haluaa ylittää itsensä ja kehittyä, pitäisi kyseistä juttua aina tehdä niin, että vähän sattuu.

Musiikinteko saa ja voi olla hauskaa, mutta se pitäisi pystyä koulussakin yhdistämään myös työntekoon. Musiikintunnilla pitäisi sanoa, että nyt ei mitään kännyköitä, tämä on kouluaine ja me opetamme teitä olemaan luovia. Musiikintekemisestä pitäisi tehdä vähän tylsää harjoitusta, äidinkielen esseen tai matematiikan tehtävien tapaan. Silloin oppilas huomaisi vähitellen, että musiikintekeminen onkin paljon helpompaa, kun on harjoitusten avulla päässyt oikeaan moodiin ja alkanut miettiä asioita oikealla tavalla.

Olen itse järkyttävän laiska ihminen, mielellään olen vaan, menen takaisin sänkyyn. Mutta minua auttaa se, että minulla on unelma olla menestynyt ja arvostettu sekä levy- ja kustannusyhtiöt, jotka lähettävät minut tekemään biisejä. Sanovat, että tehkää tällaisia biisejä, teillä on päivistä aikaa.

Koulussakin jonkun ulkopuolisen pitäisi pakottaa istumaan ja tekemään, vaikkei se aina olisikaan niin hauskaa. Ja jos biisinteko olisi osa opetussuunnitelmaa, biisejä olisi pakko tehdä niin kuin muitakin kouluaineita. Eikä tehtävänannon pitäisi olla liian avoin, jotkut raamit auttavat tehtävässä.

. . .

BiisiPumpun myötä minulle itselleni selkeni, miten teen musiikkia, kun jouduin kertomaan siitä oppilaille. Musiikki on lopulta kommunikaatiota, tarina, jonka pitää edetä. Yläasteikäisille on tärkeää näyttää, että biisinteko on oikeasti juuri näin yksinkertaista. Se voi kasvaa siitä vaikka kuinka monimutkaiseksi, mutta lähtee yksinkertaisista asioista.

Mielelläni käyn vastedeskin kouluissa puhumassa musiikinteosta. Haluaisin sanoa koululaisille, että tehkää musaa vaikka vain sen takia, että se saa teidät hyvälle tuulelle. Ja jos jossain vaiheessa käy niin hyvin, että teette sellaista musiikkia, josta muutkin nauttivat, lähtekää kokeilemaan musiikkibisnestä. Mutta sitäkään ei pitäisi ottaa liian vakavasti.

Kouluissa opetetaan eri asteilla kyllä kaikki säännöt ja tekniikat, mutta luovuutta ei opeteta oikein missään. Ja resurssien vähyys johtaa helposti kompromisseihin, joskus on vaikea nähdä, mikä on olennaista. *BiisiPumpun* tapaisten projektien kautta voi yrittää viedä ihmisille ainakin oikeaa asenetta. Sillä asenne on kaikki kaikessa.

luku 6

HEIDI PARTTI & ANU AHOLA

Kohti tulevaisuuden koulua

Tässä kirjassa olemme pohtineet, millä tavoin säveltämisestä voisi tulla luonteva osa koulujen arkea. Kesällä 2016, kirjoitustyömme loppuvaiheessa ja uusien *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden* käyttöönoton kynnyksellä, päätimme kutsua kolme musiikin ja musiikkikasvatuksen asiantuntijaa vielä keskustelemaan aiheesta kanssamme. Pyöreän pöydän ääreen saapuivat Eija Kauppinen, Riitta Tikkanen ja Sirke Salovaara, jotka kaikki ovat saaneet oman työnsä kautta paitsi katsella, myös vaikuttaa musiikin luovan tekemisen kenttään.

Opetusneuvos Eija Kauppinen toimii Opetushallituksessa musiikin ja tanssin opetuksen asiantuntijana. Aikaisemmin hän on työskennellyt yli kaksikymmentä vuotta musiikin aineenopettajana. Nykyisessä työssään hän on osallistunut monin tavoin eri koulutusmuotojen opetussuunnitelman perusteiden laadintaan.

Taideyliopiston Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen lehtori Riitta Tikkanen opettaa musiikin ainedidaktiikkaa, ohjaa opiskelijoiden harjoittelua ja on luonut erilaisia taidelaitosten ja koulujen välisiä yhteisiä kehittämishankkeita. Viimeisin niistä on ollut *Kuule, minä sävellän!* -hanke, jossa lapset ja nuoret säveltävät ammattisäveltäjien ja Sibelius-Akatemian eri aineryhmien opiskelijoiden sekä musiikkikasvatuksen lehtorin johdolla orkesterille. Vuoteen 2010 saakka Tikkanen opetti kolmenkymmenen vuoden ajan musiikkia kouluissa.

Teoston oikeudenomistajapalveluiden esimies Sirke Salovaara on ollut mukana *Koulujen BiisiPumppu* -projektissa Teoston edustajana. Hän on työskennellyt koko uransa ajan musiikin parissa laaja-alaisesti sekä esittäjä-että säveltäjäpuolella tuotantoyhtiössä ja eri kokoisissa levy-yhtiöissä.

Musiikillisesta keksimisestä säveltämiseen

Tutkimukset osoittavat, että vaikka musiikin luova tuottaminen on ollut opetussuunnitelmissa jo 1970-luvulta lähtien, näyttää se silti olevan musiikinopetuksessa edelleen varsin pienessä roolissa. Mistä tämä Eija Kauppinen ja Riitta Tikkanen mielestä johtuu?

”Se liittyy nähdäkseni musiikkikasvatuksen tradition suurempaan kuvaan”, Kauppinen aloittaa. ”Opiskelin itse musiikinopettajaksi 1970-luvulla. Tein opetusharjoittelun Liisa Tenkun kanssa ja Ellen Urho oli didaktikkoni. Tuolloin musiikillinen keksintä oli kyllä aika vahvasti koulutuksessa mukana. Silti Tenkun ja Urhon mahtavat ajatukset eivät silloin vielä ottaneet oikein tuulta alleen. Heidän lähestymistapansa ja filosofiansa oli liian aikaista”, Kauppinen jatkaa. ”Ja tietenkin on hiukan katsottava myös opettajankoulutuksen suuntaan. Ehkä säveltäminen unohtui jossain vaiheessa myös sieltä.”

Riitta Tikkanen opiskeli musiikinopettajaksi samoihin aikoihin kuin Kauppinen, Tenkun ja Urhon oppilaana.

”Näen asian myös niin, että 1980–90-luvuilla opettajien piti ottaa suuri määrä erilaisia työtapoja haltuunsa: soittaminen, laulaminen ja ’musiikillinen keksintä’, mikä on ollut jo terminä erittäin kummallinen. Olin itse silloin Opetushallituksen [ohjaus]ryhmässä ja vastustin sitä termiä kovasti. Kysyin, että emmekö voisi kirjoittaa mieluummin termiä ’säveltäminen’ siihen ohjelmaan. Mutta ei silloin voinut. Se oli liian pelottava termi!” Tikkanen muistelee.

”Käytännössä opetussuunnitelmassa mainittu musiikillinen keksintä alkoi näkyä esimerkiksi siten, että meille Sibelius-Akatemian opettajankoulutukseen tuotiin improvisaatio, vapaa säestys ja musiikkiliikunta.

Ja kouluissahan musiikillista keksintää oli vaikkapa musiikin tekeminen näytelmiin”, Tikkanen jatkaa.

Nyt aika näyttää kuitenkin olevan kypsä säveltämiselle – sekä termille että itse tekemiselle – niin kouluissa kuin musiikinopettajankoulutuksessa.

”Näen tämän vaiheen luonnollisena jatkumona, sillä musiikilliset rajat ovat onneksi ruvenneet murtumaan”, Tikkanen pohtii. ”Tällä hetkellä koulujen musiikinopetus saa taas kritiikkiä siitä, että on menty ihan liian poppi-suuntaan ja että soitetaan vain hittejä koululaisbändille sovitettuina. [Musiikin] aineenopettajan koulutuksessa täytyykin nimenomaan pohtia, mistä lähdetään liikkeelle ja mitä kohti ollaan menossa. Meillä on [Sibelius-Akatemian Musiikkikasvatuksen aineryhmässä] juuri nyt käynnissä suuri opetussuunnitelmaudistus, jossa itse olen hyvin voimakkaasti tuonut esille säveltämisen roolin, ei pelkästään jonakin opintojaksona, vaan työtapana, joka kulkee läpi opetuksen.”

Jos suunnantarkistusta tarvitaan aineenopettajan koulutuksessa, luokanopettajakoulutuksessa tarve on sitäkin suurempi. Eija Kauppisen mukaan musiikinopetuksen tilanne on luokanopettajakoulutuksessa haasteellinen erityisesti vähenevien resurssien takia. Radikaali käänne koettiin 1990-luvun alussa, jonka jälkeen musiikin opetukselle on varattu koulutuksessa yhä niukemmin tunteja.

”Korostan, että meidän luokanopettajakoulutuksessamme musiikkia opettavat ihmiset ovat todella osaavia, mutta opetukseen käytettävissä olevat resurssit ovat todella pienet. Kontaktiopetuksen määrä on vähentynyt ratkaisevasti”, Kauppinen sanoo.

”Luokanopettajakoulutuksen tilanne on todella ongelmallinen, koska musiikinopetus on vähentynyt niin hirveästi”, Tikkanen vahvistaa. ”Mutta kaikista pahinta minusta on se, että opettajilla on sellainen omiin taitoihin liittyvä uskonpuute, ettei niillä pienilläkään taidolla uskalleta tehdä kerrassaan mitään, kun pelätään, että nyt menee väärin. Kyseessä on musiikkikulttuurissamme pitkään ja tiukasti istunut ’meneekö oikein/väärin’ -traditio, jota pitäisi purkaa.”

Kuka (o)saa säveltää?

Kuten tämän kirjan kolmannessa luvussa todettiin, säveltäminen on perinteisesti ollut varattuna vain harvoille ja valituille.

”Musiikkikulttuuri on siinä suhteessa poikkeuksellinen verrattuna muihin taiteen lajeihin, että musiikissa istuu hirveän tiukassa jako niihin, jotka ’osaavat’ ja niihin, jotka ’eivät osaa’ tehdä musiikkia”, Kauppinen pohtii.

Hän arvioikin, että säveltämisen merkityksen korostaminen uusissa opetussuunnitelman perusteissa liittyy laajempaan muutokseen oppimis- ja ihmiskäsityksissämme.

”Käsitys ihmisestäkin on muuttunut vuosien varrella. Olemme olleet kiinni ehkä sellaisessa voimakkaan yksilöpsykologisessa näkökulmassa,

jonka mukaisesti ajattelemme syntyvämmä tiettyjen ominaisuuksien kanssa, jotka elämän aikana kypsyvät tietynlaisiksi. Näinhän me emme enää nykyään näe ihmistä. [Opetussuunnitelman] perusteet ovat lähteneet mielestäni toisenlaisesta ihmiskäsityksestä: siitä, että me kasvamme tietynlaisiksi *suhteessa* aina toisiin ihmisiin ja ympäristöön sekä siihen kulttuuriin jossa me elämme”, Kauppinen sanoo.

Sisäsyntyisen lahjakkuuden korostamisen sijaan opetuksessa pyritään siis huomioimaan koko elinympäristö ja sen vaikutus oppilaan kehitykseen. Tällaisen ymmärryksen mukaisesti lapsi ei kouluun astuessaan ole suinkaan *tabula rasa* – tyhjä mieli, johon opettaja alkaa kaataa tietoa ja taitoja.

”Lastemme tullessa kouluun seitsemänvuotiaina he ovat jo sosiaalistuneet musiikkikulttuuriin, ja heillä on musiikista aika paljon tietämistä ja osaamista”, Kauppinen muistuttaa. ”Musiikillinen ajattelu on olennaisesti ajattelua äänin, siis äänien avulla. Ja samalla tavalla kuin lapsi on sosiaalistunut kieleen, on hän sosiaalistunut tietynlaiseen musiikkikulttuuriin – ja se kulttuuri on hyvin moninainen tällä hetkellä. Sellainenkin lapsi, joka ei ole opiskellut soittamista tai laulanut kuorossa, voi kuitenkin jo säveltää.”

Kauppinen näkee myös teknologian kehittymisen yhtenä osatekijänä monipuoliseen musiikkikulttuuriin sosiaalistumisessa. Erilaiset, lastenkin ulottuvilla olevat laitteet ja sovellukset avaavat uudenlaisia mahdollisuuksia musiikilliseen tekemiseen ja osallisuuteen. Koulu ei siis välttämättä ole ensimmäinen portti musiikillisen luovuuden maailmaan.

Säveltäjän tekijänoikeustoimisto Teoston terminologiassa säveltäjä kuuluu samaan musiikin tekijöiden yläkategoriaan kuin sovittaja, sanoittaja ja kääntäjäkin. Silti juuri säveltämiseen ja säveltäjyyteen sisältyy erityisiä merkityksiä ja oletuksia myös ammattikentällä.

”Teoston asiakkaidenkin mielikuvissa säveltäminen oli pitkään sitä, että tehdään jotain yksin, suuren inspiraation iskiessä ja pitkään työstäen. Ja tämä voi olla se kuva, joka monella opettajallakin on edelleen säveltämisestä: että teoksen syntymiseen vaaditaan tietynlaista suuruutta ja hirveästi aikaa”, pohtii Sirke Salovaara.

Sävellyspedagogiikan uudet tuulet

Säveltämisen pedagogiikka on viime aikoina noussut yhdeksi keskeisimmistä kehittämisalueista musiikin aineenopettajakoulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa.

Maamme ensimmäinen säveltämisen pedagogiikkaan suunnattu koulutushanke SÄPE yhdistää korkeakoulut, musiikkioppilaitoksen sekä peruskoulut ja lukiot. Reilun vuoden (2016–2017) mittainen koulutus järjestetään Opetushallituksen tuella, ja se on osallistujille maksuton.

Verkostomainen SÄPE-koulutus:

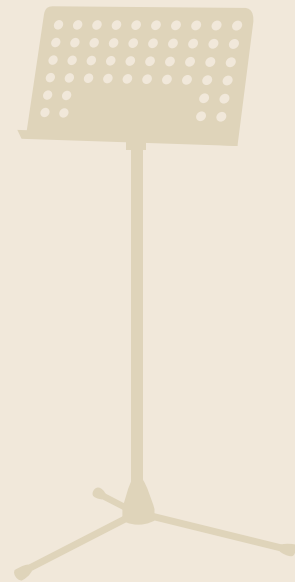
- pyrkii luomaan säveltämisen pedagogiikkaan uudenlaista toimintakulttuuria
- yhdistää alueellisissa kehittäjätiimeissä eri koulutusasteita ja -muotoja
- tuottaa toimijaverkostonsa kautta tietoa ja oppimateriaalia säveltämisen pedagogiikan tarkoituksiin eri oppilaitoskentille

Tämän teoksen kirjoitushetkellä esimerkiksi Taideyliopiston Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen aineryhmässä ja Jyväskylän yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella on meneillään opetussuunnitelmauudistus.

- Uusissa opetussuunnitelmissa luova tuottaminen saa keskeisen aseman kaikissa oppiaineissa.
- Sibelius-Akatemian musiikinopettajakoulutuksessa säveltäminen ja muu luova tuottaminen nousevat läpi opetussuunnitelman kulkevaksi teemaksi.

- Musiikin aineenopettajiksi opiskeleville pyritään tarjoamaan monipuolisia mahdollisuuksia improvisoinnin, säveltämisen ja niiden opettamisen harjoitteluun koko opintojen ajan.

Säveltämisen pedagogiikkaan halutaan panostaa yhä enemmän myös säveltäjien ammattikunnassa. ”Sävellysopetus ja sen pedagogiset valmiudet” on Suomen Säveltäjät ry:n vuoden 2017 toiminnallinen kärkihanke, jonka tavoitteena on kehittää sekä musiikkioppilaitosten valmiuksia antaa sävellysopetusta että säveltäjien pedagogista osaamista.

Todellisuudessa yhä useammat musiikkikappaleet syntyvät nykyään ryhmätöinä, joskus nopeassakin tahdissa.

”Tämän hetken popmusiikin tekijöille on ihan arkipäivää tehdä biisejä yhdessä, kun taas hieman varttuneemmilla tällaisia kokemuksia ei välttämättä ole. Toki aiemminkin eri ihmiset ovat voineet tehdä sanat ja sävelen, mutta biisiä ei yleensä ole työstetty samassa huoneessa samaan aikaan. Tämä muutos on tapahtunut Suomessa todella nopeasti”, Salovaara jatkaa.

Kuka saa mennä kouluun?

Syksyllä 2016 voimaan astuneissa opetussuunnitelman perusteissa painotetaan yhteisöllisyyttä, ja kouluja kannustetaan entistä vahvemmin yhteistyöhön myös ympäröivän yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Eija Kauppinen avaa yhteisön käsitettä:

”Yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa perustuu opetussuunnitelmassa paikalliseen yhteistyöhön, ja se on tuotu mukaan sillä ajatuksella, että koulut lähtisivät entistä rohkeammin toimimaan nimenomaan paikallisten tahojen kanssa. Itse suunnitelmassa on useampikin kohta, mihin tällainen yhteistyö sopii hyvin, sanotaan vaikkapa monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa. Myös oppimisympäristöjen kuvauksessa kiinnitetään huomiota sekä koulun ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen että siihen, miten koulun ulkopuolisia tahoja hyödynnetään oppimisessa”, Kauppinen muistuttaa. ”Mutta se, miten mahdollisuuksia yhteistyöhön käytännössä sovelletaan, on tietenkin aina paikallinen ratkaisu ja riippuu paikkakunnasta sekä opettajista.”

Koulujen BiisiPumpussa oli kyse yhteistyömallista, jossa koulu avasi ovensa ulkoa tuleville musiikintekijäkummeille ja kummit sekä eri aineiden opettajat tarttuivat työhön yhteisvoimin. Millaisena Teosto näki oman, ”ulkopuolisen kumppanin” roolinsa tässä yhteistyökuviossa?

”Teosto lähetti musiikintekijöitä kouluihin tuomaan inspiraatiota ja mahdollisesti uusia työvälineitä sekä luomaan verkostoja”, sanoo Sirke Salovaara. ”Varsinaista pedagogista osaamista kummeilla ei tietenkään useimmiten ollut, mutta halusimme kokeilla, olisiko tällainen toiminta mahdollista. Palautteesta päätellen projekti oli myönteinen sysäys monelle opettajalle ja kummille. Jos me pystymme tällä tavalla auttamaan opettajia työssään ja toisaalta musiikintekijöitä verkostojen luomisessa, olemme tietenkin mielellämme mukana.”

Entä onko tällaisella yhteistyöllä vain positiivisia vaikutuksia vai voiko siitä olla myös jotain haittaa? Millaisena musiikinopetuksen ammattilaiset näkevät kolmannen sektorin roolin koulumaailmassa ylipäätään?

”Kouluun kohdistuu aina kovasti intressejä, eivätkä musiikintekijäkummit ole ainoita, jotka kouluun haluaisivat mennä, varsinkin nyt, kun opetussuunnitelmassa puhutaan yhteistyöstä”, Riitta Tikkanen aloittaa. ”Mutta yhteistyö merkitsee aina vuorovaikutusta kahteen suuntaan – ei sitä, että jotakin vain *tuodaan*. Olenkin sitä mieltä, ettei kouluun voi noin vain mennä, näyttäytymään, vaikka olisi kuinka hyvä tyyppi, säveltäjä tai mikä tahansa fakiiri. Kouluissa tapahtuu jo muutenkin mielettömän hienoja asioita. Parasta yhteistyötä syntyy yksittäisten ihmisten välillä silloin, kun kaikkien fokuksessa on lapsi ja nuori, kiinnostus siihen, mitä *he* ajattelevat.”

Entä millaisista elementeistä rakentuu sellainen yhteistyö, joka jättää kouluun pysyvemmän jäljen eikä unohdu heti vierailua seuraavana päivänä?

”Osaamista pitää tietenkin olla, oli se sitten pedagogista tai taiteellista, ja samalla kunnioitusta yhteistyökumppaninsa osaamista kohtaan. Lisäksi taustalla täytyy olla halu tehdä yhteistyötä sekä kiinnostusta opiskella toisen alan asioita”, vastaa Tikkanen. ”Painottaisin myös sanaa *vastuullisuus*, siis suhteessa lapsiin ja nuoriin. Vastuullista paneutumista siihen, miten viedä parhaiten eteenpäin heidän oppimistaan ja luovaa ajatteluaan. Ja mielelläni näkisin, että vuorovaikutus olisi vähän pitkäaikasempaa kuin kertakäynti koulussa.”

Mitä onnistunut yhteistyö sitten vaatii opettajalta tai koululta?

”Avoimuutta ja rohkeutta. Sitoutumista, vastuunottoa ja huolenkantoa. Sellaista tämä työ on. Enkä oikein jaksaa uskoa mihinkään patenttiratkaisuihin, että joku toimisi aina ja kaikkialla. Kaikki pitää tehdä paikallisesti, miettien ja jakaen. Ja epäillä sekä olla myös reflektiivinen”, Tikkanen pohtii.

”Ja tähän lisäisin vielä, että usein kaikkein vaikeinta on nähdä oman horisonttinsa yli. Ja tästä on kysymys myös koulun yhteistyöhankkeissa, kaikkien eri toimijoiden näkökulmasta: miten nähdä oman horisonttinsa yli. Sitten, kun se alkaa onnistua, saattaa joku asia käytännössä muuttua”, Eija Kauppinen maalailee.

Yhteistyössä kohti tulevaisuuden koulua

Tulevaisuuden koulua visioidessaan niin opettajankoulutuslaitokset kuin yksittäiset opettajat pohtivat, kuinka vastata opetussuunnitelman asettamiin tavoitteisiin. Uuden äärellä yhteistyön voima korostuu.

”Pitkäjänteisestä yhteistyöstä ja yhteisöajattelusta on Suomessa ihan hyviä käytäntöjä olemassa, ja niitä pitäisi edelleen laajentaa”, Riitta Tikkanen toteaa. ”Jos palataan esimerkiksi juuri säveltämiseen, niin mielestäni olisi hienoa, jos meillä olisi olemassa säveltämistä varten ’ihmisalusta’, eli musiikin ammattilaisia, jotka voisivat kommentoida lasten sävellyksiä. Siitä saisi pitkäaikaisemman vuorovaikutusverkoston.”

Koulua kehitetään ennen kaikkea pitkäjänteisen yhteistyön ja opettajien täydennyskoulutuksen kautta. Pikavisiitit kouluun tuovat piristystä arkeen, mutta eivät yksinään tarjoa riittävästi eväitä toimintakulttuurin muutokseen. Riitta Tikkanen ja Eija Kauppinen peräänkuuluttavat koulujen, täydennyskoulutuksen, yliopistojen ja muiden tahojen välistä kehittämistyötä, ajatusten jakamista ja ideoiden konkretisointia. Yhteistyön merkitys korostuu toki myös musiikkiin ammattilaiskentällä.

”Teoston näkökulmasta tärkeää on tietysti se, että ammattimainen musiikintekijä pystyy elämään musiikin tekemisellä. Samoin tärkeää on, että yhä useampi pääsisi kokeilemaan musiikintekemistä ja että olisi tarjolla verkostoja, myös kansainvälisesti”, Sirke Salovaara visioi.

Parhaimmatkaan verkostot ja yhteistyömahdollisuudet eivät kuitenkaan auta, mikäli kyvyt yhdessä toimimiseen ovat hukassa. Uusi opetussuunnitelma asettaa keskiöön entistäkin painokkaammin lapsen hyvinvoinnin ja yhteisön hyvän elämän rakentamisen. Oppimisen korostetaan tapahtuvan ”vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden aikuisten sekä eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa.”¹ Myös pyöreän pöydän keskustelijat palaavat yhä uudelleen dialogin ja kuuntelemisen merkitykseen.

”Yhdessä tekeminenhän vaatii mielettömän hyviä vuorovaikutustaitoja sekä kuuntelua ja ennen kaikkea *kuulemista*. Että kuulee oikeasti,

mitä siinä ympärillä tapahtuu. Ja sitä, että hyväksyy muidenkin ideat ja pystyy luopumaan omistaan. Siinä meillä onkin kulttuurisesti harjoittelemista Suomessa!” Riitta Tikkanen painottaa.

Säveltäminen mahdollistaa yhteisten musiikillisten tutkimusmatkojen tekemisen ja luovan häiriköinnin. Samalla uusien ideoiden jakaminen kehittää ja vaatii herkkyyttä ja avoimuutta, kuuntelemista ja kuulemista. Tulevaisuuden koulussa musiikin luominen tarjoaa yhden portin hyvään elämään. Luovuutta ja yhdessä tekemistä ei silti tulisi eristää vain musiikin tunneille, vaan halki opetuksen kulkevaksi ja monenlaisiin opintokokonaisuuksiin liittyväksi toiminnaksi. Riitta Tikkanen sanat saavat pyöreän pöydän keskustelijat nyökkäilemään innostuneesti:

”Pidän tässä opetussuunnitelmassa erityisesti sanoista ’yhteisöllisyys’ ja ’yhdessä tekeminen’, koska niitä olisi hyvä harjoitella – eikä pelkästään musiikissa!”

Viittaukset

Luku 2 Sävellän – siis lennän

- 1 Wennäkoski, Lotta (2011). Patsaat. Blogi-kirjoitus, julkaistu alun perin *Rondo-Classic*-lehdessä. Haettu: <http://www.lottawennakoski.com/23>.
- 2 Torvinen, Juha (2005). Miksi sävellykset syntyvät? Katsaus suomalaisen säveltäjän työn lähtökohtiin vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa P. Hako (toim.): *Säveltäjän maailmat. Näkökulmia aikamme suomalaiseen taidemusiikkiin*, 58–78. Helsinki: Gaudeamus.
- 3 Torvinen, 2005.
- 4 Hako, Pekka (toim.) (2002). *Minä, säveltäjä 1. Nykysäveltäjät kirjoittavat työstään*. Helsinki: Summa.
- 5 Taylor, Charles (1998). *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- 6 Hako, 2002.
- 7 Hako, 2002.
- 8 Wikman, Lasse (2015). Fiilis voittaa aina kaiken. *Selvis 1/2015*. Haettu: <http://www.elvisry.fi/artikkeli/fiilis-voittaa-aina-kaiken>.
- 9 Partti, Heidi (2009). Musiikin verkko-yhteisöissä opitaan tekemällä. Kokemisen, jakamisen, yhteisön ja oman musiikinteon merkitykset osallistumisen kulttuurissa. *Musiikkikasvatus 12:2*, 39–47.
- 10 Hako, Pekka (2005). *Säveltäjän maailmat. Näkökulmia aikamme suomalaiseen taidemusiikkiin*. Helsinki: Gaudeamus.
- 11 Airola, Laura (2016). Voiko Suomeen enää syntyä uutta Juicea tai Göstaa? *Helsingin Sanomat*. 13.7.
- 12 Hako, 2002.
- 13 Sawyer, Keith (2012). *Explaining creativity: the science of human innovation*. New York: Oxford University Press.
- 14 Airola, 2016.
- 15 Katso esim. Salavuo, Miikka & Päivi Häkkinen (2005). Epämuodolliset verkkoyhteisöt musiikin oppimisympäristöinä. Tapaus mikseri.net. *Musiikki 1–2*, 112–138; Partti, Heidi (2013). Oopperasäveltäjäksi oppimassa: Opera by You -verkkoyhteisö musiikillisen asiantuntijuuden kasvualustana. *Musiikki 1*, 33–50.
- 16 Usikylä, Kari (2000). Voiko luovuutta opettaa? Teoksessa P. Kansanen & K. Usikylä (toim.): *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*, 42–55.

Jyväskylä: PS-kustannus.

- 17 Nikkanen, Hanna M. (2014). *Musiikkiesitykset ja juhlat koulun toimintakulttuurin rakentajina*. Väitöskirja. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Studia Musica 60.

Co-write – Lauluja kimpassa kirjoittaen

- 1 Hiltunen, Riikka & Merja Hottinen (2016). *Suomalaisten musiikintekijöiden popkappaleet maailmalla – Selvitys teosviennin käytännöstä, nykytilasta ja menestystarinoista*. Helsinki: Music Finland.

Luku 3 On aika säveltää

- 1 Usikylä, Kari (2012). *Luovuus kuuluu kaikille*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- 2 Partti, Heidi (2012). *Learning from cosmopolitan digital natives: Identity, musicianship, and changing values in (in)formal music communities*. Väitöskirja. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Studia Musica 50.
- 3 Katso esim. Glover, Joanna (2002). *Children Composing 4–14*. New York: Routledge.
- 4 *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet* (2014). Helsinki: Opetushallitus.
- 5 Kankkunen, Olli-Taavetti (2009). Vihreä Viserryskone – uusi ääni 1970-luvun suomalaisessa musiikkikasvatuksessa. *Musiikkikasvatus 12:1*, 36–59.
- 6 Juntunen, Marja-Leena (2013). *Kaiken lisäksi nainen. Ellen Urhon ammatillinen elämäkerta*. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- 7 *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet* (2014).
- 8 Muukkonen, Minna (2010). *Monipuolisuuden eetos. Musiikin aineenopettajat artikuloimassa työnsä käytäntöjä*. Väitöskirja. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Studia Musica 42.
- 9 Partti, Heidi (2016). Muuttuva muusikkous koulun musiikinopetuksessa. *Musiikkikasvatus 19:1*, 8–28.
- 10 Muukkonen, 2010; Juntunen, Marja-Leena (2011). Musiikki. Teoksessa S. Laitinen, A. Hilmola & M-L Juntunen (toim.): *Perusopetuksen musiikin, kuvataiteen ja käsityön oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla*. Koulutuksen seurantaraportit 2011:1, 36–94. Helsinki: Opetushallitus.
- 11 Katso esim. Muukkonen, Minna (2011).

Koulujen musiikinopetuksen järjestämisen haasteita. Teoksessa M. Muukkonen, M. Pesonen & U. Pohjannoro (toim.): *Muusikko eilen, tänään ja huomenna. Näkökulmia musiikkialan osaamistarpeisiin*, 26–39. Helsinki: Sibelius-Akatemia; Pohjannoro, Ulla & Mirka Pesonen (2010). *Yleissivistävän koulun musiikinopetus ja -opettajat 2009. Kuntien sivistystoimenjohtajien näkemyksiä musiikinopetuksen järjestämisestä*. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

12 Uusikylä, 2012.

13 Hako, Pekka (toim.) (2005). *Säveltäjän maailmat. Näkökulmia aikamme suomalaiseen taidemusiikkiin*. Helsinki: Gaudeamus.

Luku 4 Laulun tekijä laskeutui kouluun

1 Toivanen, Linda (2014). *Lauluntekemisen merkitykset nuoruudessa. Nuorten kokemuksia omaehtoisesta laulun tekemisestä ja terapeuttisesti orientoituneesta laulun tekokurssista*. Maisterin tutkielma. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Säveltäminen ja sukupuoliroolit

1 Horila, Heidi (2016). Conceptions of gender in music education. *FMQ*. Haettu: <http://www.fmq.fi/2016/10/conceptions-of-gender-in-music-education/>.

2 Kuoppamäki, Anna (2015). *Gender lessons: girls and boys negotiating learning community in Basics of Music*. Väitöskirja. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.

ITU-hanke – säveltäjät ja kuvataiteilijat Itä-Helsingin kouluissa

1 Leinonen, Minna (2016). *Kokemukseni ITU-hankkeessa (ja vähän muissakin sävellyshankkeissa)*. Suomen Säveltäjät ry:n verkkosivuille kirjoitettu hanke-esittely, lokakuu 2016.

Luku 5 Vinkkejä säveltämiseen koulussa

1 Salo, Heikki (2014). *[Kahle]kuningaslaji. Laululyriikan käsikirja*. Helsinki: Like.

2 Muhonen, Sari (2012). *Tehdään tästä laulu! Sävellyttäminen – lasten musiikillisen luomisprosessin tukeminen ja dokumentointi*.

Helsinki: Sari Muhonen.

3 Katso esim. Bandura, Albert (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Stanford University.

Luku 6 Kohti tulevaisuuden koulua

1 *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet* (2014). Helsinki: Opetushallitus.

Muut lähteet

- AMABILE, TERESA M. (1989). *Growing up creative. Nurturing a lifetime of creativity*. Buffalo, NY: The Creative Education Foundation.
- BARRETT, MARGARET (2006). "Creative collaboration": An "eminence" study of teaching and learning in music composition. *Psychology of Music*, 34:2, 195–218.
- BURNARD, PAMELA (2007). Routes to understanding musical creativity. Teoksessa L. Bresler (toim.): *International handbook of research in arts education*, 1199–1214. Dordrecht: Springer.
- BURNARD, PAMELA (2012). *Musical creativities in practice*. Oxford: Oxford University Press
- ERVASTI, MARJA, SARI MUHONEN & RIITTA TIKKANEN (2013). Säveltämisen monet mahdollisuudet musiikkikasvatuksessa. Teoksessa M.-L. Juntunen, H.M. Nikkanen & H. Westerlund (toim.): *Musiikkikasvattaja. Kohti reflektiivistä käytäntöä*, 246–291. Jyväskylä: PS-kustannus.
- FAUTLEY, MARTIN (2005). A new model of the group composing process of lower secondary school students. *Music Education Research* 7:1, 39–57
- FLORIDA, RICHARD (2002). *The rise of the creative class – and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- HAKO, PEKKA & RISTO NIEMINEN (2006). *Ammatti: Säveltäjä 2006*. Helsinki: LIKE.
- HICKEY, MAUD (2003). Creative thinking in the context of music composition. Teoksessa M. Hickey (toim.): *How and why to teach musical composition: A new horizon for music education*. Reston, VA: MENC.
- KASCHUB, MICHELE & JANICE SMITH (2009). *Minds on music: Composition for creative and critical thinking*. Plymouth: Rowman & Littlefield Education.
- KORPELA, PIA, ANNA KUOPPAMÄKI, TUULIKKI LAES, LAURA MIETTINEN, SARI MUHONEN, MINNA MUUKKONEN, HANNA NIKKANEN, ALEKSI OJALA, HEIDI PARTTI, TIMO PIHKANEN & INGA RIKANDI (2010). Music Education in Finland. Teoksessa I. Rikandi (toim.): *Mapping the common ground: Philosophical perspectives on Finnish music education*, 14–31. Helsinki: BTJ Finland & Sibelius-Akatemia.
- MUHONEN, SARI (2016). *Songcrafting practice: A teacher inquiry into the potential to support collaborative creation and creative agency within school music education*. Väitöskirja. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Studia Musica 67.
- NILSSON, BO (2003). I can always make another one! Young musicians creating music with digital tools. Teoksessa S. Leong (toim.): *Musicianship in the 21st century: Issues, trends and possibilities*, 204–218. The Rocks, n. s. w.: Australian Music Centre.
- NILSSON, BO & GÖRAN FOLKESTAD (2005). Children's practice of computer-based composition. *Music Education Research* 7:1, 21–37.
- OJALA, JUHA & LAURI VÄKEVÄ (toim.) (2013). *Säveltäjäksi kasvattaminen. Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen*. Helsinki: Opetushallitus.
- PAYNTER, JOHN & PETER ASTON (1973). *Sound and silence: classroom projects in creative music*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peruskoulun opetussuunnitelmatyöryhmän mietintö I. *Opetussuunnitelman perusteet* (1970). Komiteamietintö 1970: A4. Helsinki.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (2004). Helsinki: Opetushallitus.
- RANDLES, CLINTON & SARI MUHONEN (2014). Validation and further validation of a measure of creative identity among United States and Finland pre-service music teachers. *British Journal of Music Education* 32:1, 51–70.
- RUTHMANN, S. ALEX (2008). Whose agency matters? Negotiating pedagogical and creative intent during composing experiences. *Research Studies in Music Education* 30:1, 43–58.
- SAWYER, KEITH (2007). *Group genius: The creative power of collaboration*. New York: Basic Books.
- SCHAFFER, R. MURRAY (1965). *The composer in the classroom*. Ontario: Canada Limited.
- SMALL, CHRISTOPHER (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- TORVINEN, JUHA & PETRI TUOVINEN (toim.) (2002). *Minä, säveltäjä 2. Nykysäveltäjät kirjoittavat työstään*. Helsinki: Summa.
- VESIOJA, TERHI (2006). *Luokanopettaja musiikkikasvattajana*. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja no 113.
- WALDRON, JANICE (2013). User-generated content, YouTube, and participatory culture on the Web: Music learning and teaching in two contrasting online communities. *Music Education Research* 15:3, 257–274.

Kirjan taustajoukot

Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry

Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry on säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikinkustantajien tekijänoikeusjärjestö, jonka musiikintekijät perustivat vuonna 1928 huolehtimaan omista eduistaan ja oikeuksistaan. Teoston jäsenjärjestöjä ovat Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry, Suomen Säveltäjät ry sekä Suomen Musiikkikustantajat ry.

Teoston asiakkaita ovat musiikin tekijät sekä kustantajat, ja siihen kuuluu suurin osa Suomessa asuvista musiikintekijöistä. Teosto palvelee myös musiikin käyttäjiä, joita ovat mm. radioyhtiöt, konserttien järjestäjät ja Spotifyn kaltaiset online-palvelut. Teosto tilittää musiikin käytöstä kerätyt korvaukset asiakkaanaan oleville musiikin tekijöille ja kustantajille eli oikeudenomistajille.

Teoston asiakkaaksi liittyy vuosittain noin 1000 uutta musiikin tekijää ja kustantajaa, ja vuoden 2016 puolivälissä heitä oli yli 30000. Vuonna 2015 Teostolle ilmoitettiin 31562 uutta teosta.

Koulujen BiisiPumppu -hanke

Teoston käynnistämä *Koulujen BiisiPumppu* -projektin tavoitteena oli kehittää toimenpiteitä, jotka laajentavat ja terävöittävät suomalaisen musiikkipedagogiikan ja musiikinopetuksen käytäntöjä luovan muusikkouden alueella.

Lukuvuoden 2013–2014 aikana *Koulujen BiisiPumppu* -projektiin osallistuivat seuraavat koulut: Joensuun Normaalikoulu, Joensuu; Juvanpuiston koulu, Espoo; Kartanonkosken koulu, Vantaa; Kiihtelysvaaran koulu, Kiihtelysvaara; Kurikan koulu, Kurikka; Laivakankaan koulu, Oulu; Merikaaron koulu, Vaasa; Minna Canthin lukio, Kuopio; Niinistön koulu, Valkeala; Pohjalammen koulu, Jyväskylä; Pukinmäen peruskoulu, Helsinki; Winellska skolan, Kirkkonummi.

Projektissa opettajien tukena toimivat musiikintekijäkummeina Jukka Immonen, Jenni Vartiainen, Anssi Kela, Mikko Tamminen, Saara Törmä, Aku Rannila, Uniikki, Axel Ehnström, Mariska, Lasse Turunen, Samuli Laiho, Janne Sivonen, Osku Ketola, Stig, Pentti Rasinkangas, Väino Wallenius, Pekka Karppinen ja Olli Herman.

ArtsEqual

Taideyliopiston koordinoima *The Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality* eli ArtsEqual-hanke tutkii, kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvosto. Kuuden tutkimusryhmän ArtsEqual-tutkimushankkeessa sovelletaan systemistä ajattelua taiteen yhteiskunnallisten vaikutusten hahmottamiseksi sekä esitetään suosituksia poliittisen päätöksenteon tueksi ja taiteen uusien palvelujen vakiinnuttamiseksi. Projektin toteutetaan tiiviissä yhteistyössä ministeriöiden, aluehallinnon, kuntien ja järjestöjen kanssa.

Kirjan tekijät

HEIDI PARTTI on tutkija, musiikkikasvat-
taja ja muusikko. Hän on koulutukseltaan
musiikin tohtori ja soveltavan musiikki-
psykologian maisteri. Heidi on tutkinut
musiikin opettamiseen sekä oppimiseen
liittyviä kysymyksiä useista näkökulmista
ja erilaisissa ympäristöissä verkkoyhteis-
öistä aina nepalilaiseen perinnesusiik-
kiin. Häntä kiehtovat erityisesti laajemmat
sosiokulttuuriset muutokset sekä niiden
vaikutukset kouluun ja muihin muodolli-
sen musiikkikasvatuksen instituutioihin.
Heidi julkaisee aktiivisesti johtavissa
kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä ja
myös opettaa Taideyliopiston Sibelius-
Akatemiassa.

ANU AHOLA on musiikkitoimittaja ja
musiikkialan monitoimija, joka on val-
mistunut filosofian maisteriksi musiikki-
tieteestä. Anua kiinnostavat erityisesti
musiikin yhteiskunnalliset ulottuvuudet
ja kulttuurin musiikilliset ilmentymät.
Hän on toimittanut Juha Nikulaisen
kanssa suomalaisen lastenmusiikin histo-
riikin *Aika laulaa lapsen kanssa – polkuja
lastenmusiikin historiassa* ja työskentelee
FMQ (Finnish Music Quarterly) -lehden
päätoimittajana.

Kohti luovaa häiriköintiä

Tämä kirja haastaa musiikkikasvatuksen alueella pitkään vallalla olleet säveltäjäyttä koskevat asenteet ja murtaa osaltaan myyttiä säveltämisestä erityislahjakkaiden etuoikeutena. Kirjassa kysytään: Voiko kuka tahansa oppia säveltämään? Miten, missä ja kenen ehdoilla säveltämistä voi opettaa? Entä miltä säveltäminen voisi näyttää koulujen luokkahuoneessa?

Kirjan pohjana on Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teoston lukuvuonna 2013–14 toteuttama *Koulujen BiisiPumppu*-projekti, jolla pyrittiin edistämään luovaa musiikin tekijyyttä kouluissa. Sen kertomusten miljöö rakentuu iloisista, meluisista luokkahuoneista, ja puheenvuoron saavat projektiin osallistuneet musiikintekijät ja opettajat. Kertomusten lomassa avataan tutkimukseen perustuvia näkökulmia säveltäjäyteen, ja kirjaan on koottu myös käytännön vinkkejä säveltämisen opetukseen.

Säveltäjäyden jäljillä – Musiikintekijät tulevaisuuden koulussa sopii sekä musiikkikasvatuksen ammattilaisille että kaikille muillekin luovasta häiriköinnistä kiinnostuneille.

9 789523 290563

ISSN 0359-2308

ISBN (painettu) 978-952-329-056-3

ISBN (pdf) 978-952-329-057-0